

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných
událostí na základních školách na území okresu Cheb**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program:

Ochrana obyvatelstva

Autor: Bc. Barbora Kozáková

Vedoucí práce: Mgr. Renata Havránková, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem „Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Cheb“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 10. srpna 2020

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Renatě Havránkové, Ph.D. za odborné vedení, poskytnuté rady a vstřícnost při konzultacích během zpracování této diplomové práce. Dále děkuji respondentům z řad učitelů základních škol a gymnázií v okrese Cheb za jejich spolupráci, ochotu a čas při vyplňování dotazníků. Mé poděkování patří také všem zúčastněným žákům.

Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Cheb

Abstrakt

Ochrana člověka za mimořádných událostí je preventivně výchovná činnost zaměřená na seznámení žáků s vybranými tématy ochrany obyvatelstva, především s druhy hrozících nebezpečí a mimořádných událostí, jejich prevencí a s postupy, které vedou k ochraně života a zdraví.

Cílem této práce je analýza a následné porovnání obsahu a formy výuky předmětu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb.

Teoretická část obsahuje popis vzdělávacího systému České republiky, rámcových a školních vzdělávacích programů, v nichž je Ochrana člověka za mimořádných událostí začleněna a podrobněji rozpracována. Dále jsou v ní uvedeny základní informace týkající se ochrany obyvatelstva a jejího vývoje. Práce se zabývá také způsoby vzdělávání stávajících i budoucích pedagogů v Ochráně člověka za mimořádných událostí, projekty, učebními materiály a podklady k její výuce na základních školách. Zmíněna jsou i další bezpečnostní témata, s nimiž je Ochrana člověka za mimořádných událostí úzce spojena.

Ve výzkumné části se nachází rozbor školních vzdělávacích programů a výsledků kvalitativního výzkumu, který probíhal formou dotazníkových šetření. Po vyhodnocení těchto výsledků byla zodpovězena výzkumná otázka „*Jakou formou probíhá výuka předmětu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb?*“. V současné době je výuka začleněna v rámci jiných vyučovacích předmětů napříč celým základním vzděláváním. Na prvním stupni se jedná nejčastěji o předměty Prvouka, Vlastivěda a Přírodověda, na druhém stupni jsou to Výchova k občanství, Přírodopis, Fyzika, Chemie a Tělesná výchova. Výklad učitelů ve školách bývá často doplňován projektovými dny a besedami se složkami integrovaného záchranného systému, na nichž jsou žákům prezentovány názorné ukázky správného postupu v situacích, kdy se stanou přímými účastníky nebo svědky mimořádné události.

V praxi bude práce nabídnuta školám, které se zúčastnily dotazníkového šetření, pro účely zhodnocení stávající situace a jako možná inspirace pro zavedení určitých změn do výuky pro její zkvalitnění.

Klíčová slova

ochrana člověka za mimořádných událostí; ochrana obyvatelstva; základní škola; vzdělávání; mimořádná událost; Hasičský záchranný sbor České republiky; integrovaný záchranný systém

Schooling of the Subject “Protection of Citizens during Emergency events“ at Primary Schools in Cheb District

Abstract

Human protection in emergencies is a preventive educational activity aimed at acquainting pupils with select topics of population protection, especially with the types of imminent dangers and emergencies, their prevention and procedures that lead to the protection of life and health.

The aim of this master thesis is the analysis and subsequent comparison of the content and forms of teaching the subject "Human protection in emergencies" at primary schools and lower levels of multi-year grammar schools in the district of Cheb.

The theoretical part contains a description of the educational system of the Czech Republic, framework and school educational programs, in which Human protection in emergencies is included and elaborated in more detail. It also contains basic information regarding the protection of the population and its development. The work also deals with ways of educating current and future teachers in human protection in emergencies, projects, teaching materials and documentation for its teaching in primary schools. Other security topics are also mentioned, with which Human protection in emergencies is closely connected.

The research part contains an analysis of school educational programs and the results of qualitative research, which took place in the form of questionnaire surveys. After evaluating these results, the research question *"What form of teaching the subject "Human protection in emergencies" at primary schools and lower levels of multi-year grammar schools in the district of Cheb takes place?"* was answered. At present, teaching is integrated into other subjects across all basic education. In the first stage, these are most often the subjects of Introduction to environment and society, Homeland Studies and Science, in the second stage they are Citizenship Education, Biology, Chemistry, Physics and Physical Education. Teachers' explanations in schools are often supplemented by project days and discussions with the components of the integrated

rescue system, where students are presented with demonstrations of good practice in situations where they become direct participants or witnesses to an emergency.

In practice, this master thesis will be offered to schools that participated in the questionnaire survey, for the purpose of evaluating the current situation and as a possible inspiration for the introduction of certain changes in teaching to improve it.

Key words

human protection during emergencies; protection of population; elementary school; education; emergency; The Fire Rescue Service of the Czech Republic; Integrated Rescue System

Obsah

Úvod.....	10
1 Teoretická část.....	12
1.1 Vzdělávání v ČR.....	12
1.1.1 Stupně vzdělávání.....	14
1.1.2 Rámcové a školní vzdělávací programy.....	15
1.1.3 Začlenění OČMU do RVP ZV.....	16
1.2 OČMU.....	19
1.2.1 Vývoj OČMU.....	20
1.2.2 Podklady k výuce a učební materiály.....	21
1.2.3 Vzdělávání pedagogických pracovníků v tématech OČMU.....	26
1.3 Další bezpečnostní témata.....	28
1.3.1 Dopravní výchova.....	28
1.3.2 Příprava občanů k obraně státu (POKOS).....	30
1.3.3 Ochrana zdraví.....	31
1.4 Ochrana obyvatelstva.....	32
1.4.1 Vývoj ochrany obyvatelstva v ČR.....	33
1.4.2 Právní předpisy spojené s ochranou obyvatelstva a krizovým řízením	36
1.4.3 Mimořádné události.....	39
1.4.4 Krizové stavy.....	41
1.4.5 Integrovaný záchranný systém.....	42
1.4.6 Základní opatření ochrany obyvatelstva.....	45
1.4.7 Ochrana obyvatelstva v rámci Evropské unie a Severoatlantické aliance	52
2 Cíl práce a výzkumná otázka.....	56
3 Metodika.....	57
4 Výsledky.....	59
4.1 Výsledky dotazníkového šetření.....	59
4.1.1 Výsledky dotazníku pro pedagogy – Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí (OČMU).....	59
4.1.2 Výsledky dotazníku ze základní školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.....	85
4.1.3 Výsledky dotazníku pro žáky 9. tříd ZŠ v okrese Cheb.....	86
4.2 Rozbor ŠVP.....	92

5	Diskuse	97
5.1	Diskuse k dotazníkovým šetřením	97
5.2	Diskuse k rozboru ŠVP	108
5.3	Shrnutí	110
6	Závěr	112
7	Seznam zdrojů	113
8	Seznam zkratk	121
9	Seznam obrázků a tabulek	123
10	Seznam příloh	125

Úvod

Lidé by měli být od mala vedeni k odpovědnosti za ochranu života a zdraví svého i svých blízkých. Měli by disponovat schopností rozpoznat a správně vyhodnotit rizikové situace, přizpůsobit jim své jednání a snížit tak pravděpodobnost vzniku nežádoucích událostí. Každý člověk si musí být vědom faktu, že pokud se v životě ocitne v závažné situaci, je třeba, aby ji byl schopen řešit pohotově a s rozvahou a ne se jen spoléhat na zásah zvenčí. Proto je velmi podstatné, aby byli občané dostatečně informováni a vzděláváni v oblasti ochrany obyvatelstva.

Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí (OČMU) je neodmyslitelnou součástí výchovy a vzdělávání na základních školách. Jedná se o poměrně obsáhlou a složitou tematiku. V současné době není vyučována jako samostatný předmět a není tak žáky ani učiteli vnímána. Její dílčí části jsou v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) zapracovány do několika vzdělávacích oblastí a jejich oborů. Podrobněji je pak tato tematika rozpracována přímo do jednotlivých předmětů ve Školních vzdělávacích programech (ŠVP) jednotlivých základních škol. (MŠMT, 2017)

Některé školy stále ještě nemají pro výuku OČMU dostatek adekvátně připravených učitelů. Z tohoto důvodu nabízí Hasičský záchranný sbor ČR (HZS ČR) školám spolupráci. Jakožto garant ochrany obyvatelstva pořádá vzdělávací kurzy v oblasti OČMU pro stávající učitele základních škol, vede semináře pro studenty pedagogických fakult a pořádá besedy, cvičení a exkurze pro žáky. Zabývá se tvorbou studijních materiálů a pomůcek k výuce OČMU pro všechny výše zmíněné skupiny. (HZS ČR, © 2020b)

Oblast OČMU bývá často podceňována, neboť mnoho let žijeme v evropském společenství v míru a relativním bezpečí. Nejsme často schopni ani ochotni si představit a připustit možná ohrožení našeho dosavadního způsobu života. Nejsme na takové situace řádně připraveni, ani s nimi nejsme mnohdy zcela srozuměni. O to fatálnější mohou být jejich případné dopady na naše životy.

V nedávné době jsme se mohli v souvislosti s pandemií Covid-19 na vlastní oči přesvědčit, jaké následky může mít nepochopení krizové situace, nevědomost a nepřesná nebo neúplná informovanost. Někteří vzniklou situaci od začátku bagatelizovali a nechtěli se podřizovat zaváděným opatřením, jiní propadali panice, vytvářeli si zásoby potravin, odkládali potřebnou návštěvu lékaře, báli se vycházet ze

svých domovů a sundat si z obličeje masku, když se nacházeli sami nebo se svou rodinou v přírodě, daleko od civilizace a dalších lidí. Oba tyto extrémy svědčí o neporozumění dané situaci, nedostatečné připravenosti a potřebě klást větší důraz na témata spojená s ochranou zdraví a života.

1 Teoretická část

Obsahem teoretické části práce jsou informace o vzdělávacím systému České republiky, seznámení se s vývojem a základními pojmy z oblasti ochrany obyvatelstva a jejím začleněním v rámci mezinárodních organizací. Dále je zde popsána problematika OČMU i dalších bezpečnostních témat, která jsou součástí základního vzdělávání.

1.1 Vzdělávání v ČR

Obecným cílem vzdělávání člověka je celkový rozvoj jeho osobnosti, celoživotní schopnost získávat nové informace a osvojení si sociálních, mravních a duchovních hodnot vycházejících z evropských zvyklostí a tradic. Mezi tradiční evropské hodnoty patří ctění demokratických principů a právního státu, dodržování základní listiny lidských práv a svobod a rovný přístup ke všem lidem bez rozdílu a diskriminace. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

V České republice (ČR) je uzákoněno bezplatné základní a střední vzdělávání občanů ČR a členských států Evropské unie (EU) ve školách, jejichž zřizovatelem je stát, kraj nebo obec. Studium na veřejných vysokých školách bývá zpravidla zatíženo pouze jednorázovými poplatky spojenými s přijímacím řízením, jinak je taktéž zdarma, probíhá-li v českém jazyce. Zřizovatelem mateřských a základních škol zajišťujících povinnou školní docházku je zpravidla obec. Střední školy, konzervatoře a vyšší odborné školy jsou zřizovány krajem. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Díky tomuto systému má potíže s analfabetismem méně než 1 % Čechů, většinou se jedná o jedince s určitým stupněm zdravotního postižení. Dalším pozitivním ukazatelem vzdělávání v ČR je vysoká míra ukončení středního vzdělání, kterého dosahuje 89 % žáků (průměr EU je 83 %) a nízká míra předčasného ukončení školní docházky (ČR 6,7 %, EU 10,6 %). (EURYDICE, 2018)

Za stav, koncepci a rozvoj vzdělávací soustavy v ČR odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Jako odpovědný orgán státní správy zpracovává strategické a koncepční dokumenty pro oblast vzdělávání, stanovuje potřebnou kvalifikaci a pracovní podmínky učitelů, určuje rámcový obsah předškolního, základního a středního vzdělávání a přerozděluje ze státního rozpočtu finance určené na školství. (EURYDICE, 2018)

Koncepční dokumenty mají odrážet celospolečenské zájmy a dávat konkrétní podněty pro práci škol, proto se na jejich tvorbě se spolupodílí řada odborníků z vědy a praxe.

V současné době je stěžejním vzdělávacím dokumentem „*Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*.“ Jejimi hlavními prioritami je snižování nerovností ve vzdělávání společně s podporou kvalitní výuky i učitelů za současného odpovědného a efektivního řízení vzdělávacího systému. Úspěšnost strategie lze posuzovat podle stanovených indikátorů, kterými jsou v případě snižování nerovností ve vzdělávání procentuální účast na předškolním vzdělávání, úroveň žákovské gramotnosti, předčasné odchody ze vzdělávání, podíl mladých nezaměstnaných lidí mimo vzdělávání a dosažené terciární vzdělání. V případě podpory kvalitní výuky a učitele se jedná o ukazatele jako je podíl mladých učitelů, míra odchodů učitelů do jiných profesí, další vzdělávání učitelů a systém revize kurikulárních dokumentů. Ukazatelem efektivně a odpovědně řízeného vzdělávacího systému je pravidelné hodnocení vzdělávacího systému. (MŠMT, 2014; MŠMT, 2016)

Z důvodu blízkého se konce platnosti tohoto dokumentu je již v jednání pracovní verze kontinuálně navazující „*Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*“, jejímž cílem je stanovení priorit a cílů vzdělávací politiky v období přesahujícím horizont roku 2030. Strategické cíle této zatím pracovní verze dokumentu jsou soustředěny se na získání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život a snížení nerovností žáků a studentů v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání. (MŠMT, 2019)

Dalším z důležitých dokumentů je „*Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2019–2023*“ (DZ ČR 2019–2023), který vychází z výše zmíněné „*Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*“. Tento implementační dokument sjednocuje přístup státu a jednotlivých krajů v oblasti nastavení parametrů vzdělávací soustavy a politiky ČR. Zabývá se strategií a financováním regionálního školství, má za cíl zvýšení finančního ohodnocení kvalitní práce pedagogů, podporu zavádění inovovaných RVP do škol a zlepšení řízení škol a školských zařízení zefektivněním spolupráce krajských úřadů s MŠMT. (MŠMT, 2019)

Kontinuální rychlý vývoj digitálních technologií si vyžádal tvorbu „*Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020*“. Digitální technologie jsou využívány v širokém spektru lidských činností a v tomto ohledu s sebou přináší zvyšování požadavků na trhu práce. Proto se dokument zaměřuje na účinné využití digitálních technologií jako

prostředku na podporu výuky a učení i zvyšování digitální gramotnosti žáků. Cílem této strategie je otevření vzdělávání novým metodám a způsobům učení prostřednictvím digitálních technologií, zlepšení schopností žáků v oblasti práce s informacemi a digitálními technologiemi a rozvoj inženýrského myšlení žáků. (MŠMT, © 2013–2020)

1.1.1 Stupně vzdělávání

Předškolní vzdělávání je poskytováno dětem od 3 do 6 let v mateřských školách. Podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) je obec, v níž má dítě, které dosáhlo věku 3 let trvalé bydliště, povinna zajistit jeho umístění v mateřské škole. Od září 2017 je poslední rok předškolního vzdělání (od 5 let věku dítěte) povinný pro všechny děti. (EURYDICE, 2018)

Základní vzdělávání se uskutečňuje zpravidla od 6 do 15 let věku dítěte v základních školách, které mají celkem 9 ročníků. Jsou rozděleny na první stupeň (1. až 5. třída – primární vzdělávání) a druhý stupeň (6. až 9. třída – nižší sekundární vzdělávání). Nižší sekundární stupeň vzdělávání může být poskytován i víceletými gymnázii (prima až kvarta). Docházka na základní škole je v ČR povinná po dobu devíti školních let, nejvýše však do konce školního roku, kdy žák dovrší 17 let. (OECD, 2018; EURYDICE, 2018)

Střední vzdělávání (vyšší sekundární) je poskytováno středními školami ve specializovaných oborech nebo se všeobecným zaměřením (gymnázia). Obvyklý věk žáků je 15–19 let. Střední vzdělání může být zakončeno výučním listem v případě učňovských odborně zaměřených oborů, nebo maturitní zkouškou v případě všeobecného i odborného zaměření. Složení maturitní zkoušky je podmínkou pro přijetí do terciárního vzdělávání. Některé střední školy nabízejí nástavbové studium, jež umožňuje získat vzdělání zakončené maturitní zkouškou žákům, kteří již absolvovali obor zakončený výučním listem nebo zkrácené studium, jež umožňuje vystudovat další obor žákům, kteří již jeden úspěšně absolvovali. (OECD, 2018; EURYDICE, 2018)

Terciární vzdělávání je poskytováno vyššími odbornými a vysokými školami. Vyšší odborné vzdělání se zpravidla získává ve tříletých studijních programech.

Vysokoškolské ve třech cyklech: bakalářském, magisterském a doktorském, případně v nestrukturovaných magisterských programech (všeobecné lékařství, právo). (OECD, 2018; EURYDICE, 2018)

1.1.2 Rámcové a školní vzdělávací programy

Rámcové vzdělávací programy jsou závaznými podklady pro tvorbu školních vzdělávacích programů všech oborů v předškolním, základním a středním vzdělávání. Jejich tvorbu a publikaci zajišťuje MŠMT po projednání jejich obsahu s příslušnými ministerstvy s ohledem na jejich odborné zaměření. (Národní ústav pro vzdělávání, ©2011–2020)

V zákoně č. 561/2004 Sb. (školský zákon) § 4 odst. 2 písm. a) a b) je uvedeno že:

„Rámcové vzdělávací programy musí odpovídat nejnovějším poznatkům:

- a) vědních disciplín, jejichž základy a praktické využití má vzdělávání zprostředkovat, a*
- b) pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaného.“*

Rámcové vzdělávací programy obsahují konkrétní cíle, formu, povinný obsah vzdělávání a určení délky jeho trvání s ohledem na odborné zaměření a organizační uspořádání vzdělávacího programu. Stanovuje organizační, personální a materiální podmínky pro vzdělávání žáků se specifickými potřebami s ohledem na jejich bezpečnost a ochranu zdraví. (Národní ústav pro vzdělávání, ©2011–2020)

Školní vzdělávací programy jsou programové dokumenty, které si každá ze škol vytváří samostatně. Při jejich tvorbě vychází z RVP a pravidel v nich stanovených. Jejich obsah může být členěn do předmětů, nebo tzv. modulů, což jsou ucelené bloky učiva. Školní vzdělávací program vydává ředitel školy nebo školského zařízení a zveřejňuje jej na přístupném místě v areálu školy nebo školského zařízení. Kdokoliv má právo do něj nahlížet a pořizovat si z něj výpisy a opisy, nebo za poplatek obdržet jeho kopii. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Obsahem každého ŠVP jsou identifikační údaje, charakteristika školy, charakteristika ŠVP, učební plán, učební osnovy a hodnocení žáků. Tyto části vychází z RVP a jsou závazné. (Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006)

Učitelům je prostřednictvím tvorby ŠVP umožněno formulování vlastních představ o podobě vzdělávání a odlišení se od jiných škol. Školní vzdělávací programy podporují spolupráci v mezioborovém vzdělávání a napomáhají k odbourání přebytečné duplicity učiva ve více předmětech. (Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006)

Toho, že jsou ŠPV veřejným dokumentem, mohou využívat žáci a jejich zákonní zástupci při výběru vzdělávacího zařízení, které bude vyhovovat jejich požadavkům a vzdělávání v něm tak pro ně bude efektivní. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

1.1.3 Začlenění OČMU do RVP ZV

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je členěn do devíti vzdělávacích oblastí, které jsou dále tvořeny buď jedním samostatným oborem, nebo více obsahově blízkými obory. (MŠMT, 2017)

Vzdělávací oblasti RVP ZV (MŠMT, 2017):

- **Jazyk a jazyková komunikace** (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk).
- **Matematika a její aplikace** (Matematika a její aplikace).
- **Informační a komunikační technologie** (Informační a komunikační technologie).
- **Člověk a jeho svět** (Člověk a jeho svět).
- **Člověk a společnost** (Dějepis, Výchova k občanství).
- **Člověk a příroda** (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis).
- **Umění a kultura** (Hudební výchova, Výtvarná výchova).
- **Člověk a zdraví** (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova).
- **Člověk a svět práce** (Člověk a svět práce).

Každá z oblastí je vymezena charakteristikou vyjadřující její postavení a význam v základním vzdělávání a obsahem jednotlivých vzdělávacích oborů, které do ní spadají. Následuje cílové zaměření vzdělávací oblasti, které vymezuje, jakým klíčovým znalostem a dovednostem by se měl žák naučit, vzdělávací obsah vzdělávacího oboru, což je učivo, které by mělo být probráno a očekávané výstupy, které se týkají schopnosti žáků využívat osvojené učivo v praktických situacích a běžném životě. (RVP ZV, 2017)

Problematika OČMU je v rámci základního vzdělávání začleněna do těchto oborů následovně (MŠMT, 2017):

- **Informační a komunikační technologie – 1. stupeň:**

pravidla bezpečné práce s výpočetní technikou a prevence možných rizik spojených s jejím dlouhodobým užíváním.

- **Člověk a jeho svět – 1. stupeň:**

Místo kde žijeme: orientace v místě školy a bydliště, popis cesty a určení rizikových míst a situací, působení lidí na krajinu, bezpečný pohyb a pobyt v přírodě, cestování.

Lidé kolem nás: mezilidské vztahy a pravidla vzájemného soužití, rozpoznání chování, které porušuje základní lidská práva nebo demokratické principy a nelze ho tolerovat, předcházení konfliktům a rizikovému chování, pravidla slušného chování, pomoc nemocným a sociálně slabým.

Rozmanitost přírody: ochrana přírody a životního prostředí, aktivity člověka, které ji mohou podporovat nebo poškozovat, specifické přírodní jevy, které mohou mít za následek vznik mimořádné události a ochrana před nimi.

Člověk a jeho zdraví: základní znalost lidského těla a hygienických návyků, rozpoznání život ohrožujících zranění, ošetření drobných poranění a zajištění lékařské pomoci, modelové situace odmítání návykových látek, základní pravidla bezpečného silničního provozu, schopnost požádat o pomoc pro sebe i jiné, schopnost komunikovat s operátory na tísňové lince, schopnost reagovat na pokyny dospělých během mimořádných událostí.

- **Výchova k občanství** – 2. stupeň:

Člověk ve společnosti: práva a povinnosti žáků, pravidla chování, sociální rozdíly, rovnost a nerovnost ve společnosti, pomoc lidem v nouzi, solidarita, tolerance, mezilidské vztahy – komunikace, problémy, konflikty, zásady lidského soužití – morálka, mravnost, svoboda.

Člověk, stát a právo: základní lidská práva, jejich ochrana a dokumenty s nimi spojené, práva dítěte, poškozování lidských práv, šikana, diskriminace, protiprávní jednání a jeho postihy, právní závazky.

Mezinárodní vztahy, globální svět: kladné i záporné projevy globalizace, významné globální problémy včetně terorismu a válek a možnosti jejich řešení, souvislosti globálních a lokálních problémů.

- **Fyzika** – 2. stupeň:

Obnovitelné a neobnovitelné zdroje energie včetně jaderné a vliv jejich využívání na životní prostředí, vliv nadměrného hluku na životní prostředí.

- **Chemie** – 2. stupeň:

Zásady bezpečnosti práce v laboratoři i běžném životě, nebezpečné chemické látky a přípravky, jejich vlastnosti a značení, mimořádné události – havárie chemických provozů, unik nebezpečných látek, faktory ovlivňující průběh chemické reakce, hořlaviny a třídy jejich nebezpečnosti.

- **Přírodopis** – 2. stupeň:

Biologie živočichů a člověka: bezpečné chování ve styku s živočichy, nemoci, úrazy a jejich prevence, závažná poranění, život ohrožující stavy, epidemie, léčení běžných nemocí, dopad prostředí a životního stylu na zdraví člověka.

Neživá příroda: podnebí a počasí – význam vody a teploty pro život, ochrana a využívání přírodních zdrojů, vliv klimatických změn na živé organismy a člověka, mimořádné události způsobené přírodními vlivy a ochrana před nimi, světově známé přírodní katastrofy, nejčastější přírodní mimořádné události na území ČR.

- **Zeměpis – 2. stupeň:**

Trvale udržitelný rozvoj, ochrana životního prostředí, chráněná území přírody, ekologické a environmentální problémy lidstva, ochrana člověka při ohrožení zdraví a života v důsledku živelních pohrom + modelové situace.

- **Tělesná výchova – 1. stupeň:**

Hygiena, bezpečnost při pohybových činnostech, první pomoc v podmínkách tělesné výchovy, plavání – sebezáchrana a dopomoc tonoucím, chování při přesunu a v dopravních prostředcích, přežití v přírodě, orientace, ukrytí, zajištění vody, tepla a potravy.

- **Tělesná výchova – 2. stupeň:**

Hygiena a bezpečnost při pohybových činnostech, první pomoc při tělesné výchově a sportu v různém prostředí a podmínkách, improvizované ošetření a přesun raněného, uplatňování pravidel bezpečného silničního provozu z pozice chodce a cyklisty, plavecký sport a záchranné plavání, bezpečnost při zimních sportech.

- **Člověk a svět práce – 2. stupeň:**

Organizace práce, pořádek na pracovišti, zásady hygieny a bezpečnosti práce, znalost a dodržování bezpečnostních předpisů, poskytnutí první pomoci při pracovním úrazu.

1.2 OČMU

V České republice mají, podle zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů (zákon o IZS), obyvatele právo na poskytování informací týkajících se ochrany obyvatelstva a na poskytnutí instruktáže a školení o činnostech, které by měli vykonávat v případě mimořádných událostí. Do této preventivně výchovné činnosti spadá i ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí na školách.

Cílem výuky OČMU je seznámit žáky s problematikou ochrany obyvatelstva, s principy sebeochrany a vzájemné pomoci. Učitelé by ve spolupráci s HZS ČR, případně i dalšími ze složek IZS, měli žákům předat soubor znalostí a dovedností potřebných k účinnému

předcházení mimořádným událostem a v případě vzniku k jejich minimalizaci. Důležitým předpokladem správného poskytnutí pomoci je rozpoznání závažnosti vzniklé situace a schopnost na ní správným způsobem zareagovat. Proto se při výuce často kromě teoretického výkladu ve třídách využívá i praktických her, ukázek a cvičení v rámci spolupráce se složkami IZS na jimi pořádaných projektových akcích, nebo při návštěvách jejich stanic. Praktický nácvik prověří získané teoretické znalosti žáků a pomůže jim získat cvik, jistotu a zachovat klid potřebný ke správnému zvládnutí MU a dodržení všech doporučených posloupností. (MŠMT, 2017; HZS ČR, © 2020g)

1.2.1 Vývoj OČMU

Od roku 1973 se na základních a středních školách vyučoval povinný předmět branná výchova, který byl v roce 1991 zrušen spolu se zákonem o branné výchově. Následujících několik let problematice ochrany obyvatel, první pomoci atd. nebyla ve školách věnována pozornost a žáci nebyli na hrozící mimořádné události připravováni. (Martínek, 2014)

V roce 1995 Hlavní úřad civilní ochrany ČR s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze připravily podklady pro výuku ochrany člověka za mimořádných událostí v rámci několika již existujících vybraných předmětů a experimentálně je ověřily na vybraných základních a středních škol. Výsledkem bylo vydání pokynu MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů. Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky (MV-GŘ HZS ČR) k tomuto účelu vydalo metodickou příručku pro učitele. Obsahem byly podrobnější informace a doporučení k výuce. O rozvržení témat do konkrétních předmětů v jednotlivých ročnících a jejich obsahu rozhodoval ředitel školy, stejně jako o formě a organizaci praktických cvičení. (Martínek, 2014)

Dalším milníkem ve vývoji výuky OČMU byly povodně v srpnu roku 2002, po nichž se ukázalo, jaké problémy mohou při řešení takové krizové situace nastat. Došlo k doplnění platných učebních textů a ke konkrétnímu stanovení obsahu výuky a jejího rozsahu, který by měl být šest vyučovacích hodin v každém ročníku. Pravomoc na zařazení a rozvržení témat do výuky zůstala řediteli. Hasičský záchranný sbor ČR vydal příručku pro učitele „Příručka pro učitele základních a středních škol „Ochrana člověka

za mimořádných událostí“ a publikoval naučná videa. Počet kurzů a na nich proškolených učitelů se stal sledovanou statistickou veličinou. (Martínek, 2014)

V roce 2004 MŠMT schválilo nové postupy ve vzdělávání a ZŠ i SŠ postupně začaly přecházet na vzdělávání podle nových vzdělávacích dokumentů – RVP, na základě kterých si každá škola vytváří svůj vlastní ŠVP. Tématika OČMU byla zařazena jako součást RVP, ale vzdělávací systém na to nebyl ještě zcela připraven. V této oblasti nebyl dostatek proškolených učitelů, učebních pomůcek a chyběla i metodika výuky. Tématům OČMU na některých školách stále nebyla věnována dostatečná pozornost a ve výuce chyběla systémovost. Z tohoto důvodu došlo k bližší spolupráci HZS ČR a MŠMT. Hasičský záchranný sbor ČR na základě analýzy stavu výuky ve školách vyhodnotilo potřebu větší proškolenosti učitelů a zásobení didaktickými pomůckami pro výuku a učebnicemi. V praxi vzrostla významnost bližší spolupráce učitelů se složkami IZS. (Martínek, 2014)

Pro zkvalitnění výuky na ZŠ, SŠ a gymnáziích byly v roce 2013 schváleny přepracované RVP, kde problematika OČMU prostupuje sedmi z devíti vzdělávacích oblastí. Učivo bylo rozšířeno a specifikováno a byly doplněny dílčí cíle vzdělávání. Podle těchto programů se vyučuje od září 2013. V reakci na poptávku učitelů vznikl metodický materiál „*Podklady pro výuku témat dopravní výchovy*“ a „*Podklady pro výuku témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách*“. Materiál obsahuje přílohu se základními pojmy, se kterými by měli učitelé žáky při výuce OČMU postupně seznámit a návrh rozložení učiva do jednotlivých ročníků. Obsahuje také očekávané výstupy žáků, navrhuje metody a formy, které lze k výuce použít, nachází se v něm seznam doporučené literatury a výukových pomůcek i návrh testových otázek pro jednotlivé ročníky ZŠ. (Martínek, 2003; RVP, 2012)

1.2.2 Podklady k výuce a učební materiály

Didaktické pomůcky pro školy připravuje MV-GŘ HZS ČR ve spolupráci s MŠMT. Metodické příručky, návody a aktuální informace týkající se ochrany obyvatelstva zveřejňuje na internetových stránkách www.hzscr.cz, kde jsou volně přístupné. Publikace doplňující videa jsou distribuovány do všech základních škol. (HZS ČR; © 2020a)

Podklady k výuce

V této části práce jsou uvedeny nejznámější podklady k výuce OČMU včetně stručného shrnutí jejich obsahu.

„Pro případ ohrožení“ – příručka pro obyvatele obsahuje šestnáct obecných krátkých návodů a doporučení pro obyvatele, kterými by se měli řídit, pokud se ocitnou v situaci, kdy je ohrožen jejich život, zdraví nebo majetek v důsledku MU. V příručce jsou například zmíněna čísla tísňového volání, návod jak postupovat po zaznění varovného signálu sirén, doporučený obsah evakuačního zavazadla apod. (MVČR, 2013)

„Ochrana člověka za mimořádných událostí“ je příručka pro učitele základních a středních škol. Je rozdělena do čtyř hlavních témat, kterými jsou ochrana obyvatelstva, živelní pohromy, havárie s únikem nebezpečných látek a radiační havárie jaderných energetických zařízení. Dokument slouží primárně ke vzdělávání učitelů, ale obsahuje i návrhy pro činnosti žáků a předpřipravené testové otázky k jednotlivým tématům, návrhy výuky a náměty pro praktická cvičení. (Martínek, 2003)

„Výchova dětí v oblasti požární ochrany“ je příručka pro učitele základních a speciálních škol. Kromě požární ochrany se dokument věnuje hrozícím nebezpečím ve městě a přírodě, také se zaměřuje na tematiku první pomoci a zdravotní péče. Informace mohou učitelé využít jak pro výuku, tak pro zvládnutí MU, které se mohou vyskytnout v rámci výkonu jejich zaměstnání. S ohledem na výuku ve speciálních školách se publikace věnuje i oblasti sociálních dovedností, způsobům jak upoutat pozornost žáků, tematice strachu, úzkosti, stresu, psychickým traumatům a klade důraz na úlohu motivace při práci s dětmi. (Mikulka et al., 2003)

Cyklus článků Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí je série třiceti samostatných článků zaměřených na témata v rámci OČMU. Jejich autorkou je kpt. Mgr. Martina Talichová z Odboru ochrany obyvatelstva a krizového řízení MV-GŘ HZS ČR. Článek vždy obsahuje obecný rámec dané problematiky a možná rizika a ohrožení, která mohou nastat. Popisuje postupy ochrany obyvatelstva, které při vzniku MU mají být vykonány ze strany orgánů ochrany obyvatelstva i samotných občanů. V závěru článku je popsáno začlenění dané problematiky v RVP ZV a nachází se zde výčet stěžejních informací o problematice, které by si měl žák z výuky odnést. (Talichová, 2018)

Filmové šoty „**Hasiči varují**“ – jedná se o osm krátkých animovaných klipů vytvořených studenty Filmové akademie Miroslava Ondříčka v Písku. Jejich obsahem jsou hrozby, které nás mohou potkat v našem každodenním životě a stručné názorné ukázky, jak se s nimi vypořádat. Vídea jsou pro svou názornost snadno pochopitelná a svým ztvárněním jsou pro děti a mládež poutavá. (HZS ČR, © 2020e)

„**Hasičské myši učí děti**“ – jde o soubor pracovních listů s ilustrovanými cvičeními pro mladší žáky, které je hravou formou seznamují s vybranými tématy z požární ochrany a ochrany obyvatelstva. Listy obsahují doporučené informace, které by měl učitel žákům k jednotlivým tématům vyložit. (Odvárková a Picková, 2016)

„**Hasiči radí**“ – příručka pro slabozraké žáky (1. stupeň) – publikace je písmem, ilustracemi i délkou obsahu uzpůsobená pro žáky se zrakovým postižením. Příručka má za cíl seznámit žáky s různými mimořádnými událostmi a nebezpečnými situacemi, která se jim mohou přihodit a naučit je na ně vhodným způsobem reagovat. V závěru každé kapitoly se nachází procvičovací otázky k danému tématu. (Palzerová, 2017)

„**Víš, odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?**“ – je krátká příručka, ve které je vysvětleno, jak co nejpřesněji nahlásit a popsat místo, ve kterém došlo k MU. Obsahuje podrobné informace o adresních místech, lokalizačních popiscích a značkách v silničním provozu, na železnici, vodních tocích, určování lokalizace podle významných budov a jiných staveb a navigace GPS. (Lepeška, 2008)

Dalšími pomůckami pro výuku jsou série učebnic s tematikou OČMU, které vydávají nakladatelství ALBRA a Fortuna, film na DVD „**Ochrana člověka za mimořádných událostí**“ a série videoklipů „**Štěstí přeje připraveným**“, které vznikly za spolupráce MV-GŘ HZS ČR, projekt občanského sdružení Asociace „Záchraný kruh“ „**Chraň svůj svět, chraň svůj život**“ a projekt HZS Jihomoravského kraje „**Vaše cesty k bezpečí, aneb chytré blondýnky radí ...**“, jehož výstupem je i naučná brožura. (RVP, 2012)

Projekty k podpoře výuky

V této části práce jsou uvedeny projekty sloužící k podpoře výuky OČMU na školách.

Hasík CZ – se zabývá preventivně výchovnou činností v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva. Začal vznikat již v roce 1996 podpory ČAHD (Česká asociace hasičských důstojníků) v Bruntále. Od roku 2001 spadá pod neziskovou organizaci Citadela Bruntál, z.s., která je akreditovanou institucí pro vzdělávání MŠMT. Realizace programu probíhá v současné době v 10 krajích ČR. Organizace zastřešuje vzdělávání instruktorů preventivně výchovné činnosti i další vzdělávání pedagogických pracovníků. (Hasík CZ, © 2020)

Cílem projektu je předat dětem navštěvujícím 1. a 2. stupeň ZŠ potřebné informace o prevenci a předcházení MU a principech chování a ochrany při jejich vzniku. Výuka probíhá prostřednictvím besed odborně vyškolených instruktorů, nejčastěji příslušníků HZS a jednotek sboru dobrovolných hasičů obcí (JSDH), za spolupráce pedagogů a studentů vysokých škol. Po absolvování naučné besedy jsou třídy pozvány na hasičskou stanici, kde si mohou prohlédnout její vybavení a techniku. (Hasík CZ, © 2020)

Hasík CZ vydal celou řadu publikací. Nejnovějšími jsou příručky pro instruktory preventivně výchovné činnosti (PVČ): „*Hasík CZ – Vaše cesty k bezpečí*“, „*Hasík CZ – Výchova dětí v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva*“ a „*Hasík CZ – Terénní příručka pro instruktory PVČ na základních školách*“. Dalšími publikacemi jsou Příručka pro učitele středních škol „*Výchova a prevence v oblasti požární ochrany*“ spolu s doplňujícím stejnojmenným filmem a příručka pro učitele základních a speciálních škol „*Výchova dětí v oblasti požární ochrany*“. (Hasík CZ, © 2020)

Hasiči pro školy – projekt vzniká ve spolupráci HZS Zlínského a HZS Ústeckého kraje. Zabývá se tvorbou výukového materiálu pro vzdělávání v OČMU na 2. stupni ZŠ. Jedná se o zatím rozpracovaný projekt, na jehož konci by mělo být pro každý ročník vytvořeno 5 hod výuky z oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva. Ke každé hodině náleží interaktivní prezentace, pracovní list pro děti a metodická příručka pro učitele. Zatím jsou zpracovány materiály pro 6. a 7. třídu ZŠ. Jsou dostupné zdarma pro všechny školy v ČR na stránkách www.hasiciproskoly.cz. (HZS Zlínského a Ústeckého kraje, 2020)

Záchranný kruh je nezisková organizace sdružující záchranářské subjekty a další instituce. Funguje od roku 2005 a zabývá se vzděláváním, informováním a prevencí v oblasti běžných rizik a mimořádných událostí. Vytváří vzdělávací materiály pro preventivně výchovnou činnost prováděnou záchranáři, také pro pedagogy, žáky a seniory. Pořádá vzdělávací akce pro tyto cílové skupiny i pro veřejnost, vytváří a spravuje bezpečnostní informační systém pro města a obce a spolupracuje na celostátních koncepcích týkajících se běžných rizik a mimořádných událostí. (Záchranný kruh, 2018)

Zastřešuje několik projektů. Provozuje „*Bezpečnostní internetový portál – Záchranný kruh*“, který poskytuje veřejnosti přehled o aktuálně hrozících nebezpečích a bezplatně nabízí edukační materiály pro děti, mládež, rodiče a pedagogy. V rámci projektu "*Včas umět a znát je napořád*" vytvořila deskové hry s tematikou ochrany života, zdraví, majetku a životního prostředí. Poskytuje mobilní aplikace: Animovaná první pomoc, Dopravní výchova pro děti, Malý záchranář a Tísňomat. Stojí za videokampaní „*Ty to zvládneš*“. Instruktažní i varovná videa z této kampaně si lze prohlédnout na www.tytozvladnes.cz. Záchranný kruh spolu se svými partnery pořádá každoročně Den záchranářů a provozuje Svět záchranářů – centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu v Karlových Varech. (Záchranný kruh, 2018)

Svět záchranářů (viz obrázek Příloha A) je areál v podobě malého městečka, ve kterém se pořádají zážitkově vzdělávací programy pro školy i veřejnost. Nabídka jednotlivých programů pro školy kromě stručného popisu tematiky obsahuje i doporučenou věkovou kategorii dětí, jimž je určena. Školám jsou po předchozím objednání vzdělávací programy poskytovány zdarma. V nabídce je také organizace programů „Poskytování první pomoci“ a "Ochrana člověka za mimořádných událostí" pro pedagogy. (Svět záchranářů, © 2020a)

V areálu se nachází improvizované budovy nemocnice, hasičské stanice a policejní služebny, které jsou technicky vybaveny tak, aby umožnily simulaci rizikových situací. Téměř na celé ploše areálu se rozkládá velké dopravní hřiště, na kterém nechybí ani světelná signalizace a železniční přejezd. Jsou zde i další stanoviště, pro nácvik MU v terénu. (Svět záchranářů, © 2020a)

Vaše cesty k bezpečí je projekt Krajského ředitelství HZS Jihomoravského kraje ve spolupráci s Krajským ředitelstvím Policie ČR a Diecézní charitou Brno z roku 2008.

Jeho cílem je prohloubení znalostí občanů o možných nebezpečích a mimořádných událostech a rozšíření informací o tom, jak se mají občané v takových případech chovat. Pracovnice HZS Jihomoravského kraje, Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje, a Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje, na webových stránkách www.krizport.firebrno.cz/navody/chytre-blondynky-radi radí, co si počít s různými druhy ohrožení a rizikovými situacemi v sedmnácti kapitolách s celkovým počtem 67 podtémat. Témata jsou přístupná samostatně na webu, nebo jsou ke stažení jako ucelená příručka. (HZS Jihomoravského kraje, 2010)

VZPoura úrazům je projektem Všeobecné zdravotní pojišťovny (VZP) ČR zaměřeným na prevenci úrazů a nehod u dětí a mladistvých. Na projektu spolupracují hendikepovaní pracovníci VZP ČR, kteří dětem na ZŠ přibližují úrazovou problematiku, upozorňují je na rizikové životní situace a učí je preventivním opatřením, která jim pomohou se takových situací vyvarovat. Během setkání s žáky ambasadoři hovoří i o vlastním úrazu, jeho následcích a dopadech na jejich každodenní životy, tím posluchače motivují k zodpovědnosti a péči o své zdraví. Projekt je bezplatný, vedený jedním nebo dvěma instruktory v závislosti na jejich momentální vytiženosti. (VZP, © 2015)

1.2.3 Vzdělávání pedagogických pracovníků v tématech OČMU

Ochrana člověka za mimořádných událostí je velmi rozsáhlou a komplexní problematikou. Její výuka je o to složitější, že se nejedná o samostatný předem definovaný předmět, ale o výuku dílčích částí této tematiky v několika různých předmětech. Případné duplicitě výkladu se již v dnešní době předchází začleněním tematiky do vzdělávacích oblastí a jednotlivých oborů RVP, přesto je však příprava pro učitele velmi náročná.

Kvalita vzdělání žáků závisí na úrovni vzdělávacího systému, znalostech a schopnostech pedagogického pracovníka. Na základě „*Analýzy stávající situace v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchovy*“, která byla provedena skupinou meziřesortních odborníků dotčených ministerstev (MŠMT, ministerstva vnitra, ministerstva zdravotnictví a ministerstva dopravy) byla zjištěna nejednotnost a nesyrovost ve výuce problematiky a i přes snahy prevence bylo zjištěno stálé podceňování přípravy. Proto vláda ČR dospěla k názoru, že pro

zkvalitnění výuky je nezbytné zařadit výuku OČMU do studia na vysokých školách pedagogických a schválila usnesením č. 734, materiál Začlenění tématik „*Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova*“ do studijních programů pedagogických fakult. (HZS ČR, © 2020c)

K tomuto účelu byl vypracován studijní základ pro implementaci do vzdělávacích programů a pedagogických VŠ. Ze spolupráce s vybranými pedagogickými fakultami vzešla potřeba vytvořit základy pro tři cílové skupiny. (Martínek, 2014)

Studijní základy mají tyto podoby (Martínek, 2014):

- Studijní základ I je určený jako všeobecný vědomostní základ pro všechny učitele napříč obory. Jsou v něm obsaženy základní znalosti a dovednosti k předcházení MU a ochraně svěřených žáků a sama sebe v případě jejího vzniku.
- Studijní základ II je určený pro studenty oboru Výchova ke zdraví, obsahuje rozvinutější základní znalosti a dovednosti a schopnost předávat nabyté informace dále.
- Studijní základ III je určený pro studenty studijních programů zaměřených na ochranu obyvatelstva v aprobaci s dalším studijním předmětem. Požaduje po studentech rozvinuté základní znalosti a dovednosti včetně schopnosti předat je svým žákům.

Přenášení Studijních základů do praxe probíhá postupně, jsou zahrnovány do nových studijních programů, které budou žádat o akreditaci nebo přidávány do programů, které budou předloženy Akreditační komisi pro akreditaci vzdělávacího programu k prodloužení. Nejčastěji jsou do výuky zařazovány ve formě volitelných nebo povinně-volitelných předmětů. (Martínek, 2014)

Protože řada vysokých škol stále nedisponuje potřebným množstvím odborníků na tuto tematiku, HZS ČR nabízí pomoc při tvorbě studijních materiálů a pořádá odborné semináře pro budoucí učitele. V roce 2019 vydalo MV-GŘ HZS ČR tzv. Modul – J, „*Ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky*“. Vzdělávací materiál obsahuje nejen informace k výuce OČMU, ale i její základní principy, připravenost školy nebo školského zařízení na řešení MU a právní rámec této problematiky. (MV-GŘ HZS ČR, 2019)

V rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků nabízí HZS ČR stávajícím učitelům ZŠ a SŠ vzdělávací kurzy týkající se problematiky OČMU s akreditací MŠMT. Kurzy jsou bezplatně organizovány příslušníky HZS jednotlivých krajů jednou až dvakrát ročně. V rámci školení je účastníkům představena tematika OČMU a její začlenění do RVP. Jsou jim představeny vhodné publikace, učebnice, výukové pomůcky a metodické příručky s podrobným popisem učiva k dané problematice, požadovanými výstupy a předpřipravenými testovými otázkami pro jednotlivé ročníky. Učitelé jsou také seznamováni s informacemi, jak se zachovat v případě, že by došlo k některé z MU, které ohrožují jejich region. V případě okresu Cheb by se mohlo jednat například o povodně nebo zemětřesení. Kurz trvá celkem sedm hodin a jeho účastníci v závěru obdrží absolventské osvědčení. (HZS ČR, © 2020b)

Dalšími vzdělávacími subjekty v oblasti OČMU pro pedagogické pracovníky jsou Národní institut pro vzdělávání, Asociace Záchraný kruh a Hasík CZ. V oblasti urgentní medicíny jsou to Asociace zdravotnických záchraných služeb a Česká společnost urgentní medicíny a medicíny katastrof.

1.3 Další bezpečnostní témata

Kromě výuky OČMU jsou do RVP ZV zařazena i další bezpečnostní témata, která s ní úzce souvisejí a v některých oblastech se prolínají.

1.3.1 Dopravní výchova

Dopravní výchova se stala součástí RVP základního vzdělání od roku 2013 za spolupráce MŠMT a Ministerstva dopravy ČR. Tím vznikla základním školám povinnost zařadit ji do výuky na obou stupních vzdělávání povinné školní docházky. Dopravní výchova není vyučována formou samostatného předmětu, základními školami bývá zařazena v rámci jiných předmětů, na prvním stupni nejčastěji do předmětu Člověk a jeho svět a Tělesná výchova (praktické cvičení na dopravním hřišti). Na druhém stupni se objevuje v předmětech Výchova ke zdraví, Anglický a Německý jazyk (porozumění dopravnímu značení, schopnost orientace a navigace po městě) a na

některých školách se zařazuje i v rámci Zeměpisu (orientace v mapě a schopnost volby optimální dopravní trasy). (RVP, 2012; MŠMT, 2017)

Náplní dopravní výchovy je především bezpečnost a dodržování pravidel silničního provozu na pozemních komunikacích z pozice všech jeho účastníků: chodců (kam spadají i in-line bruslaři), řidičů motorových i nemotorových vozidel (kola a koloběžky) a cestujících dopravními prostředky. Seznamuje žáky s povinnostmi řidiče i chodce vyplývajícími ze zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích vhodnou formou odpovídající jejich věku a schopnostem. Upozorňuje na nebezpečí hrozící při jízdě na kole i chůzi a učí principy správného chování v situacích, kdy k některé z nežádoucích krizových situací již došlo. (RVP, 2012)

Základní školy při výuce spolupracují zejména s organizací BESIP, která je hlavním koordinačním subjektem bezpečnosti silničního provozu v ČR. Jedná se o samostatné oddělení Ministerstva dopravy ČR, které je garantem Národní strategie bezpečnosti silničního provozu pro období 2011–2020. Hlavními cíli této strategie je snížení počtu usmrcených osob v silničním provozu do roku 2020 na úroveň průměru států EU a snížení počtu těžce raněných osob o 40 % oproti roku 2009. (BESIP, © 2020)

BESIP zajišťuje metodickou a didaktickou podporu výuky dopravní výchovy v mateřských a základních školách. Vydává výukové materiály: učebnice a pracovní listy pro ZŠ, příručku pro pedagogy „Dopravní výchova“, příručku k projektovému praktickému vyučování ve všech ročnících prvního stupně ZŠ, tematický plán dopravní výchovy pro žáky 4. tříd základních škol, zastřešuje dopravní soutěž mladých cyklistů, spolupodílí se na provozu více než 150 dopravních hřišť po celé ČR a provozuje webový portál, na němž lze najít veškeré informace k problematice silničního provozu. (BESIP, © 2020)

V okrese Cheb se nacházejí celkem 4 dopravní hřiště – v Aši, Chebu, Mariánských Lázních a Teplé, z nichž první tři jsou přístupná veřejnosti. Některé školy v okrese využívají programu „Dopravní výchova pro 4. třídy ZŠ“ Světa záchranářů v Karlových Varech, kde se nachází jedno nejmodernějších dopravních hřišť v ČR, výuku provádí odborní školitelé dle tematického plánu. (Markétina dopravní výchova, 2020)

Na dopravní výchovu je kladen největší důraz právě ve 4. třídě ZŠ z toho důvodu, že v tomto ročníku dosahují děti 10 let věku, což je minimální věk pro samostatnou jízdu

cyklistů na silnici, místní komunikaci a veřejně přístupné komunikaci. Žáci po absolvování teoretické a praktické výuky mohou složit zkoušku a získat tak „Průkaz cyklisty“ což je pro většinu velkou motivací při osvojování si znalostí a zkušeností. Při výuce a zkoušení se postupuje podle „Tematického plánu dopravní výchovy pro žáky 4. tříd základních škol“, ve kterém je sjednocena metodika, minimální rozsah teoretické i praktické výuky, testové otázky i požadovaná úspěšnost pro vydání „Průkazu cyklisty“ a podmínky přezkoušení v případě nezdaru. (BESIP, 2019)

1.3.2 Příprava občanů k obraně státu (POKOS)

Podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb., je základní povinností státu zajištění svrchovanosti, územní celistvosti, ochrana demokratických základů a ochrana života, zdraví a majetku jeho obyvatel. Na zajišťování bezpečnosti státu se kromě ozbrojených složek, bezpečnostních a záchranných sborů a havarijních služeb podílejí státní orgány, orgány územních samosprávných celků, právnické i fyzické osoby. (Gerhát, 2018)

V současnosti máme v České republice plně profesionální armádu. Povinný výkon základní vojenské služby byl zrušen v roce 2005. Zákonná povinnost občanů bránit svou vlast tím však nezanikla, což je potřeba mít neustále na paměti. V případě vyhlášení stavu ohrožení státu se příprava občanů k obraně státu stává jejich povinností. Po vyhlášení válečného stavu se zapojení občanů do obranných aktivit realizuje jako praktické opatření státu. Občanů ČR (mužů i žen) ve věku 18–60 let se pak týká branná povinnost, což zahrnuje výkon činné vojenské služby a plnění dalších povinností stanovených zákonem č. 585/2004 Sb. o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon). Už z tohoto důvodu je vhodné udržovat mezi lidmi povědomí o občanské zodpovědnosti a povinnostech za obranu státu a alespoň informativně tuto problematiku zařazovat do základního a středoškolského vzdělávání. (Gerhát, 2018)

Příprava občanů k obraně státu zahrnuje zdravotnickou přípravu, přípravu k civilní obraně, vzájemné pomoci a sebeobraně obyvatelstva a činnosti spojené s branností a zabezpečením obrany státu. Má vzdělávací charakter a provádí se v rámci základního a středního vzdělávání nebo jiné státem uznané vzdělávací činnosti. Na základních školách se v souladu s RVP ZV objevuje ve vzdělávacích oblastech Člověk a jeho svět, Člověk a společnost a Člověk a zdraví. V době míru je, podle zákona č. 222/1999 Sb.,

o zajišťování obrany České republiky, dobrovolná. Povinnou se stává po vyhlášení krizových stavů – stav ohrožení státu, nebo válečný stav. (Gerhát, 2018)

V případě zájmu o problematiku POKOS mají vyučující k dispozici příručku pro učitele ZŠ a SŠ “Příprava občanů k obraně státu” a pracovní listy na ni navazující, které poskytuje na svých webových stránkách www.pokos.army.cz ministerstvo obrany volně ke stažení. Příručka je členěna podle požadovaných výstupů v RVP ZV, jejím cílem je usnadnit učitelům orientaci v základních otázkách obrany státu a poskytnout jim informace pro přípravu na jejich vyučovací hodiny. (Gerhát, 2018)

1.3.3 Ochrana zdraví

Světová zdravotnická organizace (WHO – World Health Organization) definuje zdraví jako stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, ne jako pouhou nepřítomnost nemoci nebo jiné vady. Poukazuje tak na to, že zdraví nelze měřit pouze na základě medicínských vyšetření a jejich parametrů, ale záleží i na subjektivním vnímání a prožívání jedince. Oba tyto faktory mají vliv na úspěšné začlenění člověka do společnosti a pracovního procesu. (WHO, © 2020)

Právně je ochrana zdraví ukotvena v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR a v zákoně č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví. V článku 31 Listiny základních práv a svobod je stanoveno, že každý má právo na ochranu zdraví a na základě veřejného pojištění mají občané právo na bezplatnou zdravotní péči a zdravotní pomůcky. Ochrana zdraví se v ní pak vyskytuje i v několika dalších ustanoveních. Veřejné zdraví zmíněný zákon definuje jako zdravotní stav obyvatelstva a jeho skupin, který je určován přírodními, životními a pracovními podmínkami a způsobem života, který obyvatelstvo vede. Ochranou veřejného zdraví jsou činnosti a opatření vytvářené k ochraně zdravých životních a pracovních podmínek a zabránění šíření infekčních a hromadně se vyskytujících onemocnění. (Zákon č. 258/2000 Sb.)

Výuka ochrany zdraví na ZŠ prostupuje tematickými okruhy Člověk a jeho zdraví, Výchova ke zdraví, Biologie člověka a Tělesná výchova. (MŠMT, 2017)

Žáci na prvním stupni jsou vedeni k dodržování správných hygienických návyků, jsou poučováni o nežádoucích účincích návykových látek a jiných závislostí na lidské zdraví. Učí se rozpoznat nebezpečné situace a předcházet jim. V případě, že dojde ke

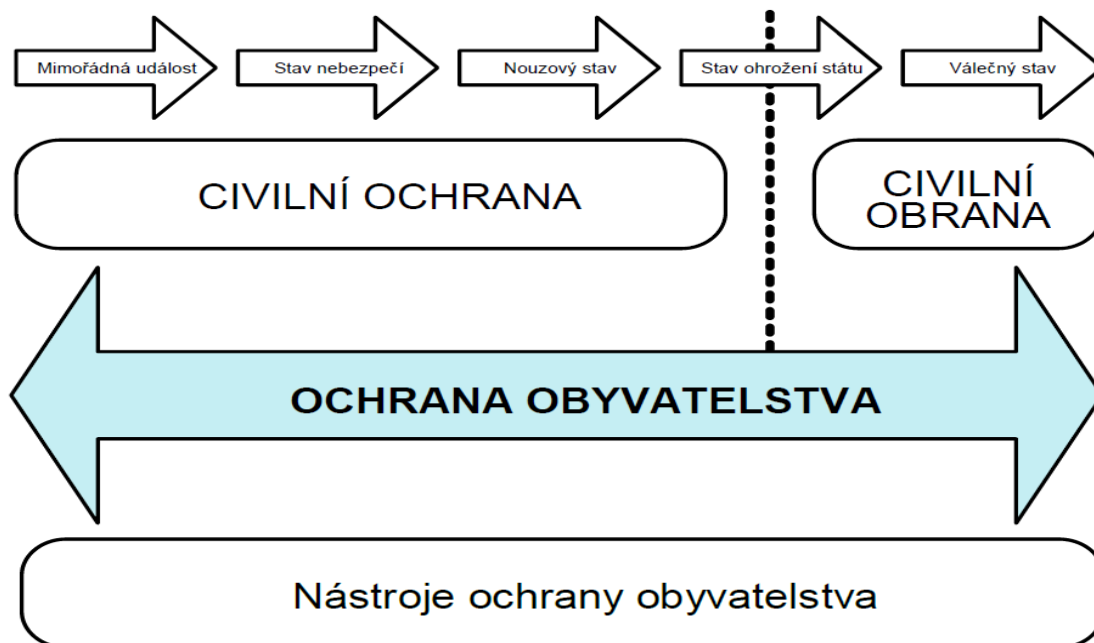
zranění nebo situaci, která může vést k ohrožení na zdraví, měli by být schopni ji správně vyhodnotit a přivolat pomoc. (MŠMT, 2017)

Na druhém stupni základní školy se žáci již sami učí nejen pomoc přivolat, ale i rozlišit život ohrožující stavy, poskytnout první pomoc nebo provizorně ošetřit menší zranění. Probírá se důležitost a zásady zdravého životního stylu, vliv životního prostředí na lidské zdraví a z toho vyplývající potřeba jej chránit. Na školách je prováděna prevence šikany, sexuálního nátlaku, užívání omamných látek, zneužívání a násilí. S tím jde ruku v ruce potřeba pochopení a uvědomění si psychického a sociálního zdraví a povědomí o duševní hygieně. Při přípravě na budoucí střední vzdělávání nebo výběr povolání jsou žáci vedeni k dodržování zásad bezpečnosti práce. (MŠMT, 2017)

1.4 Ochrana obyvatelstva

Ochrana obyvatelstva plní úkoly v oblasti plánování, organizování a realizaci činností s cílem předcházení vzniku mimořádných událostí a krizových situací (KS) a jejich řešení. Zabezpečování úkolů ochrany obyvatelstva organizuje stát. Za jejich následné plnění odpovídá ministerstvo vnitra. (Hrivnák et al., 2009; HZS ČR, © 2020g)

Ochranu obyvatelstva můžeme dělit na oblasti civilní ochrany a civilní obrany (obr. 1). Do oblasti civilní ochrany spadá pomoc při každodenních MU s menším počtem škod na zdraví a majetku a ochrana proti katastrofám většího rozsahu, jako jsou živelní pohromy a průmyslové havárie, které mohou vyžadovat vyhlášení krizových stavů. Civilní obrana je plnění humanitárních úkolů s cílem ochrany civilního obyvatelstva při válečných konfliktech, tedy za válečného stavu. Vychází z Dodatkových protokolů I a II k Ženevským úmlouvám z roku 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů. (Linhart, 2006)

Obrázek 1 – Vztah ochrany obyvatelstva, civilní ochrany a civilní obrany (zdroj: Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030)

1.4.1 Vývoj ochrany obyvatelstva v ČR

Ochrana obyvatelstva má svůj původ v civilní obraně. Do roku 1929 provozovaly v Československém státu tuto činnost dobrovolné instituce – Ústředí obrany obyvatelstva a místní výbory obrany obyvatelstva, které si získaly důvěru společnosti a položily základy pro vznik zákona č. 82/1935 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům. Za zřízení protiletecké civilní ochrany zodpovídalo Ministerstvo vnitra. Provedení zákona měly na starost poradní výbory protiletecké ochrany, které byly zřizovány v jednotlivých městech. Hrozba napadením se týkala především větších měst s průmyslovými podniky a dalšími subjekty důležitými pro chod státu. Hlavními úkoly této organizace bylo zabezpečování plynových masek pro obyvatele a budování dostatečného počtu veřejných úkrytů. Postupem času byla k výše zmíněnému zákonu vydána řada vládních nařízení a novelizace z roku 1983, která již reagovala na potenciální ohrožení republiky Německem. (Martínek, 2009)

Platnost zákona v praxi skončila 15. března 1939 vyhlášením protektorátu Čech a Moravy. Roku 1940 přešlo řízení civilní protiletecké obrany na protektorátní policii, pod kterou spadaly i další složky, například požární jednotky a Červený kříž. Roku

1941 byly všechny složky podřízeny říšským složkám a začleněny do protiletecké obrany Luftschutz, tento stav zůstal až do osvobození. (Martínek, 2009)

Z důvodu poválečné euforie v letech 1945–1951 docházelo nejprve k cílené likvidaci civilní protiletecké ochrany, jejích zařízení a materiálů a následně snaze o její obnovu. Roku 1948 vznikl pod Ministerstvem vnitra nástin zákona o civilní ochraně, jehož úkoly bylo v době míru chránit před požáry a jinými mimořádnými událostmi a za války vést obranu před leteckými útoky, tento zákon však z politických důvodů nebyl schválen. V roce 1950 vznikl zákon č. 62/1950 Sb., o ochraně před požáry a jinými živelnými pohromami a vládní nařízení o její organizaci, jehož úkolem bylo řešit přírodní i antropogenní události s negativními dopady na okolí. (Martínek, 2009)

V letech 1951–1957 vznikala civilní obrana v pojetí totalitního státu a za přímého dohledu Sovětského svazu. Byla primárně zaměřena na ochranu proti konvenčním zbraním pro případ ozbrojeného konfliktu. Vládní usnesení o civilní obraně z roku 1951 s přílohou Nařízení o základních úkolech a povinnostech v civilní ochraně na území Republiky československé vymezilo prvky a organizaci civilní obrany (CO) spadající pod Ministerstvo vnitra. Civilní obrana byla rozdělena na vojenskou a nevojenskou část. (Martínek, 2009)

Zejména z důvodu probíhající studené války a rostoucího povědomí o jaderných zbraních se v letech 1958–1975 stala hlavním tématem obrana a ochrana proti použití zbraní hromadného ničení a s ní spojená výstavba úkrytů pro obyvatelstvo. Taktéž byl kladen důraz na prostředky individuální protichemické ochrany. Přetransformování CO na obranu proti zbraním hromadného ničení (ZHN) si vyžádalo změnu právních norem a přijetí Usnesení vlády Republiky československé č. 49 o civilní obraně Republiky československé se Směrnicí o civilní obraně, která nahradila vládní usnesení z roku 1951. Zákon č. 40/1961 Sb., o obraně Československé socialistické republiky definoval CO a ochranu obyvatelstva jako součást obrany republiky, dal vládě možnost rozhodnout o uložení povinností občanům a organizacím a stanovil obsah a způsob přípravy občanů k obraně republiky. Ta byla zajišťována dobrovolnými organizacemi, např. Svazem pro spolupráci s armádou, Československým červeným křížem, Československým svazem požární ochrany, státními orgány, školami a jinými organizacemi. Významným opatřením z konce šedesátých let 20. století bylo ustavení Rady obrany státu, rad obrany obou republik, krajů a okresních národních výborů. Rada

obranu státu byla ustavena ústavním zákonem a její usnesení tak byla závazná. (Martínek, 2009)

V letech 1975–1989 došlo k přechodu civilní obrany z ministerstva vnitra pod ministerstvo obrany. Vznikala snaha právně ošetřit činnosti civilní ochrany při přírodních katastrofách a průmyslových haváriích. (Martínek, 2009)

V roce 1990 započala transformace civilní obrany, jejímž cílem bylo vytvoření nového moderního systému ochrany obyvatelstva po vzoru rozvinutých zemí. Pojem civilní ochrana vznikl se zákonem č. 21/1993 Sb. Vláda přijala usnesení, že až do vzniku nových právních předpisů zachová funkčnost civilní ochrany v souladu s čl. 61 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám. Postupně byly zrušeny štáby civilní obrany a utvořeny Hlavní úřad Civilní ochrany a regionální úřady civilní ochrany, které již nezahrnovaly vojáky z povolání. Výkon státní správy v této oblasti se tím zcivilnil. (Martínek, 2009)

Usnesení vlády ČR č. 710 z 12. listopadu 1997 přijalo zásadní plán změn ochrany obyvatelstva v míru, za mimořádných událostí, krizových situací a válečného stavu. Civilní ochrana a výkon státní správy se jím měl vrátit pod ministerstvo vnitra. (Martínek, 2009)

Zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky byly právě vyřešeny otázky související s bezpečností státu. Zákon vymezil povinnost státu za mimořádných situací. Patří mezi ně především ochrana zdraví, života a majetkových hodnot. (Ústavní zákon č. 110/1998 Sb.; Martínek, 2009)

K úplnému naplnění vládního usnesení č. 710 došlo v roce 2000 přijetím zákonů: č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, kterým byl do našeho právního řádu zanesen pojem ochrana obyvatelstva a zákonu č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Tyto právní předpisy stanovují ministerstvům a ostatním správním úřadům, orgánům krajů, obcím s rozšířenou působností (ORP), obcím a vybraným právníkům a fyzickým osobám jejich úkoly v ochraně obyvatelstva. Civilní ochrana byla po mnoha letech převedena zpět pod ministerstvo vnitra v roce 2001. To se tak po vzoru ostatních vyspělých států stalo koordinátorem všech ostatních resortů v oblasti zábrany škod,

přírodních i antropogenních mimořádných událostí, krizových situací a opatření v době ohrožení státu nebo války. (Martínek, 2009)

1.4.2 Právní předpisy spojené s ochranou obyvatelstva a krizovým řízením

Ochrana obyvatelstva je rozsáhlým multidisciplinárním oborem. Jejím cílem je předcházet vzniku mimořádných událostí a krizových stavů a v případě jejich výskytu najít v co nejkratším čase vhodná řešení. Z tohoto důvodu existuje velké množství právních norem, které se ochranou obyvatelstva buď přímo zabývají, nebo s ní úzce souvisí. Pro účely této práce krátce zmíním obecný obsah několika z nich, které dle mého názoru mají největší vliv na výuku OČMU na základních školách.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. – Ústava ČR – je nejvyšší právní normou státu, je v ní zakotvena existence svrchovaného, jednotného a demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka, Listina lidských práv a svobod je její součástí. Vytváří pravidla pro výkon státní moci. Veškeré zákony a podzákonné právní předpisy s ní musejí být v souladu. (United Nations, 1948)

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky – stanovuje zajištění svrchovanosti a územní celistvosti ČR, ochranu demokratických základů, života, zdraví a majetkových hodnot jako povinnost státu. Vyhláší se podle něj Nouzový stav a Stav ohrožení státu.

Zákon č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů – je základním právním dokumentem pro oblast ochrany obyvatelstva. Jsou v něm stanoveny složky IZS, vymezuje postavení a úkoly státních orgánů a územních samosprávných celků při přípravě na MU a provádění záchranných a likvidačních prací (ZaLP), jejich organizaci v místě zásahu, práva a povinnosti právnických a fyzických osob při MU. Dále je zde zanesena kontrola dodržování tohoto zákona, přestupky, náhrada škody, náhrada za omezení vlastnického nebo užívacího práva, poskytnutí věcné a osobní pomoci a finanční zabezpečení IZS.

Vyhláška MV č. 328/2001 Sb. o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému – jejím obsahem je koordinace složek IZS při společném zásahu, spolupráce a úkoly operačních a informačních středisek (OPIS) základních složek, obsah, zpracování a vedení dokumentace IZS a stupně poplachů

v poplachovém plánu, které předurčují potřebu sil a prostředků k provedení ZaLP. Stanovuje způsob a zásady zpracování a schvalování havarijního plánu kraje (HP kraje), vnějšího havarijního plánu (VHP), krizové komunikace a spojení v rámci IZS.

Vyhláška MV č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva – pojednává o způsobu informování právnických a fyzických osob o možných ohroženích a připravovaných opatřeních k jejich řešení, způsob a zabezpečení jednotného systému varování a vyrozumění a poskytování tísňových informací, provádění a zabezpečení evakuace, rozsah a způsob kolektivní a individuální ochrany obyvatelstva, postup při poskytování úkrytů a požadavky na stavby civilní ochrany.

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon) – podle tohoto zákona se vyhláší stav nebezpečí. Stanovuje se působnost a pravomoci orgánů krizového řízení: vlády, ministerstev a ústředních správních úřadů, ČNB, orgánů ORP a obcí. Jsou v něm uvedeny ostatní orgány s územní působností, kam patří bezpečnostní rady, krizové štáby a územní správní úřady. Zabývá se právy a povinnostmi fyzických, podnikajících fyzických a právnických osob, subjekty kritické infrastruktury, kontrolou tohoto zákona, přestupky, náhradami škod, náhradami za omezení vlastnického práva, poskytováním věcných prostředků a výkonem pracovní povinnosti a pracovní výpomoci společně s poskytováním státní podpory při haváriích nebo živelních pohromách. Neopomíjí ani finanční zabezpečení krizových opatření, zabezpečení geografických podkladů a informačních systémů krizového řízení.

Vyhláška MŠMT č. 281/2001 Sb., kterou se provádí § 9 odst. 3 písm. a) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon) – stanovuje podmínky vykonávání péče o děti v předškolních zařízeních, žáky ZŠ a děti a mládež ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a preventivně výchovné péče v případech, kdy z důvodu krizové situace nemohou tuto péči vykonávat jejich zákonní zástupci. Určená vzdělávací zařízení zajišťují v takových případech především ubytování, stravování, první pomoc, psychologickou a zdravotní péči pro svěřené děti. Pomáhají jim při vyhledávání jejich zákonných zástupců a vedou aktuální evidenci ubytovaných osob.

Nařízení vlády č. 463/2000 Sb., o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právníckými a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva – zabývá se přípravou a pravidly na zapojování do mezinárodních záchranných operací, záchrannými jednotkami a finančním a hmotným zabezpečením. Vymezuje pravidla pro přijímání a poskytování humanitární pomoci a způsob její organizace. Stanovuje, na jaké náhrady výdajů vynakládaných na ochranu obyvatelstva mají nárok právnícké a podnikající fyzické osoby a kdo je jejich poskytovatelem.

Usnesení vlády ČR ze dne 23. října 2013 č. 805 ke Koncepti ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 – tímto usnesením byla koncepce schválena a stala se tak závaznou. Koncepti zpracovalo MV-GŘ HZS ČR v souladu s ustanovením § 7, odst. 2, písm. e) zákona č. 239/2000 Sb., o IZS ve spolupráci s Výborem pro civilní nouzové plánování (VCNP). Jejím obsahem je analýza současného stavu ochrany obyvatelstva, strategické cíle a priority v ochraně obyvatelstva do roku 2030. Koncepce stanovuje, kudy se bude ubírat další rozvoj ochrany obyvatelstva v oblastech sil, věcných zdrojů, výchovy a vzdělávání, krizového řízení, vědy, výzkumu a inovací. V závěru stanovuje úkoly pro realizaci stanovených priorit ochrany obyvatelstva včetně termínů jejich plnění. (MV-GŘ HZS ČR, 2014)

Dalšími právními předpisy, které mají zásadní roli v ochraně obyvatelstva, jsou:

- Zákon č. 224/2015 Sb., o prevenci závažných havárií.
- Zákon č. 263/2016 Sb., atomový zákon.
- Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR.
- Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně.
- Zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě.
- Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR.
- Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

- Zákon č. 97/1993 Sb. o působnosti Správy státních hmotných rezerv
- Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR.
- Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR.
- Zákon č. 585/2004 Sb., branný zákon.
- Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách (vodní zákon).
- Zákon č. 12/2002 Sb., o státní pomoci při obnově území postiženého živelní nebo jinou pohromou.
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.
- Zákon č. 19/1997 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 281/2002 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o změně živnostenského zákona.
- Zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích (chemický zákon).
- Zákon č. 309/2006 Sb., o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

K těmto právním předpisům dále existují vyhlášky a nařízení vlády, kterými se dané zákony provádí, nebo obsahují další nezbytné doplňující informace k dané problematice.

1.4.3 Mimořádné události

Mimořádná událost je škodlivé působení sil a jevů, které jsou vyvolané činností člověka nebo přírodními vlivy, jež ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí. Jejich odvrácení vyžaduje provedení záchranných a likvidačních prací. (Hrivnák et al., 2009)

Rozdělení škodlivých sil a jevů podle charakteru působení (Hrivnák et al., 2009):

- **biologické** – nákaza biologickými agens;
- **chemické** – působení chemických látek a následky jejich reakcí;
- **fyzikální** – působení sil, tlaku, teploty, záření, elektrické energie apod.;

Mimořádné události podle původu jejich vzniku mají charakter (Hrivnák et al., 2009):

- **Naturogenní** (přírodního charakteru) vznikají nezávisle na lidské činnosti (Dilley, 2005)
 - biotické – onemocnění osob, zvířat a rostlin;
 - abiotické – záplavy, sucha, požáry, zemětřesení, sesuvy půdy, vichřice, sněhové kalamity, mrazy...
- **Antropogenní** (souvisejí s činností člověka), bývají mnohem koncentrovanější a silnější ve svém účinku, většinou mají lokální dopady, vznikají v souvislosti se zásahy lidí do přírody a v souvislosti s vytvářením mnoha technických a technologických provozů.
 - socioogenní – terorismus, občanské nepokoje, kriminalita, nekontrolovatelná migrace, válečné konflikty, občanské války;
 - technogenní – nehody v dopravě, požáry, výbuchy, technologické havárie na energetických sítích, vodovodech a produktovodech, únik nebezpečných látek.

Mimořádné události mohou vznikat jednotlivě a nezávisle na sobě, mohou působit souběžně, následovně, nebo dokonce jedna druhou ovlivňovat, čímž může docházet ke kumulaci jejich negativních dopadů. (Hrivnák et al., 2009)

Havárie je zákonem o IZS definována jako mimořádná událost vznikající v souvislosti s provozem technologických zařízení a budov, při nakládání s nebezpečnými látkami, nebezpečnými odpady a jejich přepravou. Tento druh mimořádné události se odlišuje od jiných tím, že příčinou nežádoucí události je zpravidla činnost člověka, jeho nepozornost, nešikovnost, neinformovanost nebo dokonce zlý úmysl. Odpovědnost za havárii technologického zařízení nese vždy jeho majitel, který je povinen si pro takové případy sjednat pojištění odpovědnosti za škodu. (Hrivnák et al., 2009; zákon č. 224/2015 Sb.)

1.4.4 Krizové stavy

Krizová situace je taková situace, při níž dochází k narušení rovnováhy stavů technických, ekologických, ekonomických, sociálních a společenských systémů vlivem působení jevů, které mohou být vyvolány činností člověka nebo přírodními vlivy. V důsledku těchto situací dochází k ohrožení životů, zdraví a majetku občanů, životního prostředí, veřejného pořádku a vnitřní nebo vnější bezpečnosti státu. (KRIZPORT, © 2018) Krizovou situací se podle krizového zákona rozumí mimořádná událost podle zákona o IZS, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při němž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu.

„Vyhlásování krizových stavů probíhá podle zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky a ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.“ (KRIZPORT, © 2018)

Prvním z krizových stavů je **stav nebezpečí**. Vyhláší jej hejtman kraje nebo primátor hlavního města Prahy podle krizového zákona č. 240/2000 Sb. Je vyhlášen pro celý kraj, nebo jeho část. Hejtman je povinen bezodkladně informovat vládu a ministerstvo vnitra o vyhlášení stavu nebezpečí. Sousední kraje o něm informuje v případě, kdy hrozí rozšíření krizové situace na jejich území. Stav nebezpečí lze vyhlásit jako bezodkladné opatření, jsou-li ohroženy životy, zdraví, majetek nebo životní prostředí a ohrožení nelze odvrátit běžnou činností správních úřadů, orgánů samosprávy, složek integrovaného záchranného systému nebo subjektů kritické infrastruktury. Rozhodnutí o vyhlášení stavu nebezpečí musí obsahovat krizová opatření a jejich rozsah. Vyhláší se ve Věstníku právních předpisů kraje a nabývá účinnosti okamžikem, který je v něm stanoven. Zveřejňuje se na úřední desce krajského úřadu a na úředních deskách obecních úřadů na území, kde je stav nebezpečí vyhlášen. Krajský úřad zveřejňuje rozhodnutí také dalšími způsoby v místě obvyklými, zejména prostřednictvím hromadných informačních prostředků a místního rozhlasu. Stav nebezpečí se vyhláší na dobu nezbytně nutnou, nejdéle však na 30 dní, prodloužit tuto lhůtu lze jen se souhlasem vlády. Končí uplynutím doby, na kterou byl vyhlášen, nebo jeho zrušením hejtmanem či vládou. Pokud není možné odvrátit vzniklé ohrožení v rámci stavu nebezpečí, hejtman požádá vládu o vyhlášení nouzového stavu.

Nouzový stav vyhláší vláda ČR podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb. v případě živelných pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožuje životy, zdraví a majetkové hodnoty nebo vnitřní pořádek a bezpečnost. Při hrozícím nebezpečí z prodlení může nouzový stav vyhlásit předseda vlády. Vláda pak do 24 hod vyhlášení stavu schválí nebo zruší. Vláda o vyhlášení nouzového stavu informuje Poslaneckou sněmovnu, která může jeho vyhlášení zrušit. Nouzový stav musí být odůvodněný a lze jej vyhlásit pouze na určitou dobu a pro určité území. Úkolem vlády je vymezit, která práva občanů garantovaná Listinou základních práv a svobod se v souvislosti s vyhlášením nouzového stavu omezují a v jakém rozsahu a které povinnosti se v jakém rozsahu ukládají. Nouzový stav může být vyhlášen na dobu 30 dnů, lze jej prodloužit pouze se souhlasem Poslanecké sněmovny. Končí uplynutím doby, na kterou byl vyhlášen, nebo je zrušen vládou či Poslaneckou sněmovnou.

Prvním z vojenských krizových stavů je **stav ohrožení státu**. Vyhláší jej Parlament na návrh vlády při bezprostředním ohrožení svrchovanosti státu, jeho územní celistvosti nebo jeho demokratických základů. Je vyhlášen podle ústavního zákona č. 110/1998 Sb., pro celé území státu nebo jeho část. K přijetí usnesení o vyhlášení stavu ohrožení státu je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců a souhlasu nadpoloviční většiny všech senátorů.

Válečný stav je vojenský krizový stav, který se vyhláší v případě napadení České republiky nebo při potřebě plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení. Je vyhlášen Parlamentem ČR podle ústavního zákona č. 1/1993 Sb. pro celé území státu. Parlament rozhoduje o účasti České republiky v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem. Dále vyslovuje souhlas s vysláním ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky a s pobytem ozbrojených sil jiných států na území České republiky.

1.4.5 Integrovaný záchranný systém

Integrovaný záchranný systém je součástí vnitřní bezpečnosti státu a je skrze něj naplňováno ústavní právo občanů na pomoc při ohrožení jejich života a zdraví. (Linhart, 2006)

Jde o právně vymezený systém koordinace jeho základních a ostatních složek určených k přípravě a provádění záchranných a likvidačních prací při mimořádných událostech přírodního i antropogenního původu. Vznikl z potřeby organizovat společnou činnost složek, orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při provádění záchrany osob, zvířat, majetku a životního prostředí tak, aby práce byly prováděny s co nejvyšší účinností a aktéři si při nich zbytečně nepřekáželi. (Linhart, 2006; Hrivnák et al., 2009)

Základní složky IZS (Zákon č. 239/2000 Sb.):

- Hasičský záchranný sbor České republiky a jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany (JPO);
- poskytovatelé zdravotnické záchranné služby (ZZS);
- Policie České republiky (PČR).

Ostatní složky IZS (Zákon č. 239/2000 Sb.):

- vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil – Armády české republiky (AČR);
- ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory;
- ostatní záchranné sbory;
- orgány ochrany veřejného zdraví (KHS – Krajské hygienické stanice);
- havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby;
- zařízení civilní ochrany;
- neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím;
- poskytovatelé akutní lůžkové péče, kteří mají zřízen urgentní příjem (po vyhlášení krizových stavů).

Základní složky IZS mají rozmístěny své síly po celém území ČR. Drží nepřetržitou pohotovost a jsou tak schopné zasáhnout neprodleně po vzniku a ohlášení mimořádné události v místě jejího působení. Ostatní složky IZS poskytují v případě potřeby plánovanou pomoc na vyžádání. Plánovaná pomoc na vyžádání se zajišťuje smlouvou „Dohoda o plánované pomoci na vyžádání“, nejčastěji v případech, kdy základní složky IZS nemají potřebné síly a prostředky pro daný druh činnosti, nebo jimi disponují jen v omezeném množství, případně je mají dislokované. (Zákon č. 239/2000 Sb.)

Opatření v rámci IZS jsou realizována v případech, kdy je zapotřebí součinnosti dvou a více složek, k řešení nastalé situace. Záchrané a likvidační práce se řídí podle druhu a závažnosti mimořádné události a počtu a druhu složek, které jsou k jejímu odstranění zapotřebí do tří úrovní – taktické, operační a strategické. (Linhart, 2006)

Taktická úroveň řízení je uskutečňována v místě výskytu nežádoucí události. Za činnosti související se záchranými a likvidačními pracemi a jejich koordinaci odpovídá velitel zásahu. Je jím obvykle velitel jednotky požární ochrany, pokud zvláštní právní předpisy nestanoví jinak. Ten si může ke své činnosti řídit štáb velitele zásahu. (Linhart, 2006; Skalská et al., 2010)

Operační úroveň řízení probíhá v operačních střediscích HZS, které mají zároveň funkci operačních středisek IZS. Operační střediska jsou zřízena v jednotlivých krajích a na ministerstvu vnitra a zajišťují příjem tísňového volání na čísla 112, 150, 155, 158. (Linhart, 2006; Skalská et al., 2010; EENA, © 2020)

Strategická úroveň řízení znamená zásah starosty ORP, hejtmána kraje nebo ministerstva vnitra do koordinace činností při provádění záchraných a likvidačních prací na žádost velitele zásahu. Ti jako svůj pracovní orgán využívají krizový štáb a postupují v souladu s havarijním plánem kraje. (Linhart, 2006)

Dokumentace IZS obsahuje (Vyhláška č. 328/2001 Sb.):

- havarijní plán kraje a vnější havarijní plány;
- dohody o poskytnutí pomoci a poskytnutí plánované pomoci na vyžádání;
- typové činnosti složek při společném zásahu;
- územně příslušný poplachový plán, kterým je ústřední poplachový plán IZS nebo poplachový plán IZS kraje;
- dokumentaci o společných záchraných a likvidačních pracích a statistické přehledy;
- dokumentaci o společných školeních, instruktážích a cvičení složek IZS.

Havarijní plány se skládají z informativní části, ve které se nachází popis území a analýza rizik, operativní části, která je konkrétně rozpracovaným poplachovým plánem IZS a plánů konkrétních činností (např. traumatologický plán, plán evakuace obyvatelstva...) (Vyhláška č. 328/2001 Sb.)

Typové činnosti složek IZS jsou součinnostním dokumentem základních i ostatních složek. Jsou zaměřené na konkrétní druhy mimořádných událostí a obsahují modelový sled postupu a úkolů jednotlivých složek IZS. V současnosti existují plány pro šestnáct různých činností, které se vztahují k náročným a problematickým mimořádným událostem. (Vyhláška č. 328/2001 Sb.)

Poplachový plán IZS krajů je samostatnou součástí požárních poplachových plánů kraje. Jde o závazný dokument, ve kterém je seznam všech sil a prostředků složek IZS, které jsou k dispozici. Při jeho zpracování se vychází z analýzy rizik v havarijním plánu kraje, podle nichž se volí vhodná sestava sil a prostředků. (Vyhláška č. 328/2001 Sb.)

Dokumentace o společných školeních, instruktážích a o cvičení složek obsahuje cíl, námět a účel cvičení, téma a datum odborné přípravy, seznam osob, které se jí účastnily a osob, které odbornou přípravu provedly. Ukládá se u jejího zpracovatele (HZS kraje) po dobu 5 let. (Vyhláška č. 328/2001 Sb.)

1.4.6 Základní opatření ochrany obyvatelstva

Mezi základní opatření ochrany obyvatelstva se řadí varování, evakuace a nouzové přežití. Jedná se o soubor činností a postupů věcně příslušných orgánů za spolupráce občanů, jejichž cílem je minimalizovat negativní dopady MU nebo KS na zdraví a životy obyvatel. (Martínek, 2013)

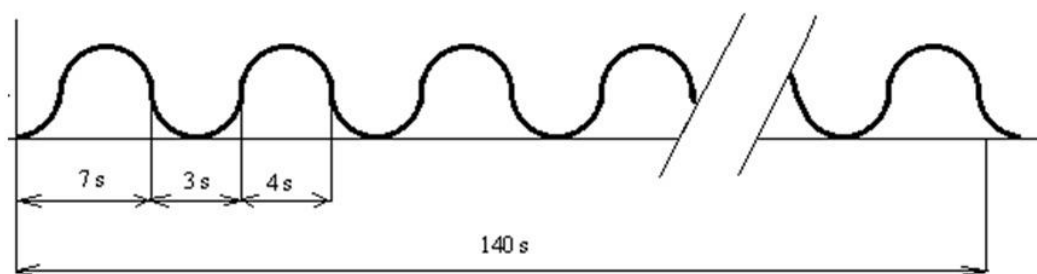
Varování

Varování je soubor technických, organizačních a provozních opatření. Zajišťuje předání varovné informace obyvatelstvu o hrozící, nebo již existující mimořádné události, jejíž charakter vyžaduje realizaci opatření k ochraně obyvatelstva. Varování musí být včasné, aktuální a směřované k ohrožené skupině osob. (Martínek, 2013)

Varování se je zajišťováno pomocí rotačních a elektronických sirén zazněním varovného signálu. Další možnosti varování obyvatelstva jsou pomocí rozhlasu, prostřednictvím médií, rozhlasovým vozidlem, megafonem, SMS, případně pochůzkovou činností (osobně, verbálně). O varování obyvatelstva rozhoduje a prvky

koncového varování může spustit OPIS IZS, starosta obce nebo velitel zásahu. (Martínek, 2013; HZS ČR, © 2020h)

V ČR se používá jediný varovný signál „Všeobecná výstraha“. Ten je vyhlášen kolísavým tónem sirén po dobu 140 s, může zaznít 3x za sebou v třiminutových intervalech. V případě elektronických sirén po zaznění varovného tónu následuje hlasová informace, která upřesňuje, o jaký druh ohrožení se jedná (všeobecná výstraha, radiační havárie, chemická havárie, nebezpečí zátopové vlny) a vyzývá ke sledování informací v Českém rozhlasu a České televizi. (HZS ČR, © 2020d)

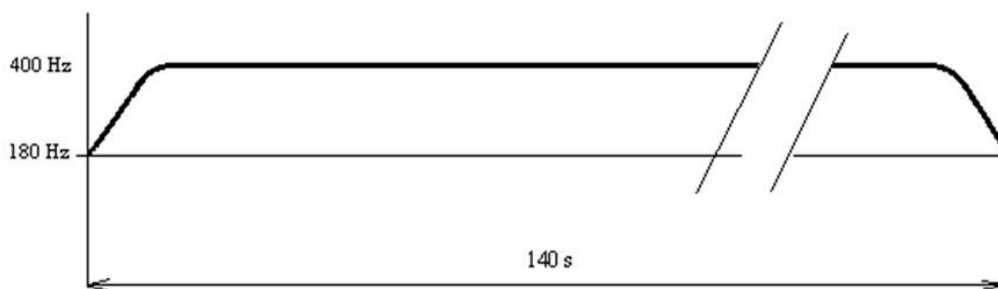

Obrázek 2 – Všeobecná výstraha
(zdroj: HZS ČR, © 2020h)

Po zaznění varovného signálu je nutné, aby se obyvatelé ukryli v nejbližší možné budově, zavřeli okna, dveře, vypnuli ventilaci a zapnuli si televizi nebo rozhlas a dále postupovali dle pokynů, které obdrží v závislosti na druhu ohrožení. (HZS ČR, © 2020d)

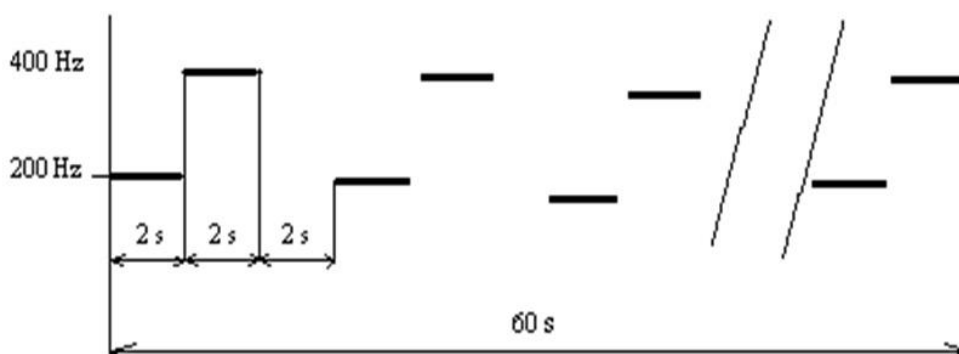
Tísňová informace následuje bezprostředně po varovném signálu. Může být taktéž zprostředkována elektronickými sirénami, místním rozhlasem apod. Obyvatelé se v ní blíže dozvědí, kde se co stalo a co mají udělat pro ochranu svého zdraví, zvířat a majetku.

Zkouška sirén probíhá každou první středu v měsíci ve 12:00 hod. Zaznívá „Zkušební tón“ – nepřerušovaný táhlý signál o délce 140 s. Po jeho zaznění následuje informace o tom, že právě proběhla zkouška sirén. Dálkově ovládané sirény spouští HZS kraje, kterému se pak hlásí případné závady. (HZS ČR, © 2020d)

Obrázek 3 – Zkušební tón
(zdroj: HZS ČR, © 2020h)

Třetím signálem, který můžeme zaslechnout, je „Požární poplach“. Tento signál slouží ke svolání jednotek požární ochrany. Je vyhlašován po dobu jedné minuty přerušovaným signálem napodobujícím troubení „HÓ-ŘÍ, HÓ-ŘÍ“ v případě elektronické sirény. Rotační siréna vydává 25 s trvalý táhlý tón, po kterém následuje 10s přerušení. (HZS ČR, © 2020d)

Obrázek 4 – Požární poplach
(zdroj: HZS ČR, © 2020h)

Evakuace

Evakuace je přemístění osob, zvířat a předmětů kulturní hodnoty, technického zařízení, strojů, materiálu a nebezpečných látek z ohrožených míst na místa bezpečná, kde je zajištěné ubytování evakuovaných osob, ustájení zvířat a uskladnění stojů i materiálů. Evakuace se vztahuje na všechny osoby v místě postiženém MU s výjimkou těch, které se podílejí na organizování evakuace, ZaLP nebo vykonávají další neodkladnou činnost.

Při evakuaci mají přednost děti do 15 let, osoby umístěné v sociálních a zdravotnických zařízeních, osoby se zdravotním postižením a jejich doprovod. (Martínek, 2013)

Evakuace je velmi účinný a využívaný způsob ochrany. Provádí se při předpokladu dlouhodobého nebo velmi zásadního zhoršení životních podmínek na postiženém území. Často k ní dochází před nebo v časných fázích MU. (Martínek, 2013)

Evakuaci můžeme dělit podle rozsahu evakuované oblasti na objektovou (osazenstvo malého počtu budov nebo provozů) a plošnou (větší územní celky, celé areály, obce...), nebo podle doby jejího předpokládaného trvání na krátkodobou, kdy není třeba zajišťování náhradního ubytování a dlouhodobou, která trvá déle než 24 h a slouží obyvatelům, kteří nemají možnost zajistit si vlastní náhradní ubytování a jsou tak závislí na nouzovém ubytování a opatřeních k zajištění nouzového přežití a zajištění základních životních potřeb. (Martínek, 2013)

V havarijním plánu kraje je zanesen plán evakuace obyvatelstva, který obsahuje zásady provádění evakuace, rozsah evakuačních opatření dle druhu možných rizik na území kraje, zabezpečení evakuace, orgány k jejímu řízení, způsob jejich vyrozumění a rozdělení zodpovědnosti za provedenou evakuaci. V případě objektů s nebezpečnými látkami, kde hrozí vznik závažné havárie a pro okolí jaderného zařízení se zpracovává evakuační plán jako součást vnějšího havarijního plánu. (Martínek, 2013)

Evakuační opatření zahrnují stanovení pořadí evakuovaných prostor, vymezení evakuačních tras, zajištění dopravních prostředků, zabezpečení činnosti evakuačních a přijímacích středisek, stanovení míst nouzového ubytování a vytvoření vhodných podmínek pro ubytování v nich. Dále do nich spadá příprava postupu k informování osob, tvorba potřebné dokumentace pro příjem a přerozdělování osob k nouzovému ubytování, zajištění psychologické přípravy osob a příprava postupů pro evakuaci zvířectva, strojů, materiálu a předmětů kulturní hodnoty. (Martínek, 2013)

Za evakuaci osob zodpovídají obecní úřady, jejichž úkolem je při výkonu státní správy zajišťovat varování, evakuaci a ukrytí osob před hrozícím nebezpečím. Starosta obce při provádění ZaLP ve spolupráci s velitelem zásahu nebo starostou ORP organizuje evakuaci osob z ohroženého území. Hasičský záchranný sbor kraje organizuje evakuaci, nouzové ubytování, zásobování pitnou vodou, potravinami a dalším materiálem nezbytným k přežití obyvatelstva. (Martínek, 2013)

V případě nezbytnosti evakuace by měli lidé o této situaci informovat další osoby v sousedství, pomoci osobám, které to potřebují, vypnou elektrický proud, přívody plynu a vody, nachystat si evakuační zavazadlo a zabezpečit své obydlí proti vniknutí cizích osob. Děti a nesvéprávní by měli být vybaveni lístkem se jménem, adresou a kontaktem na zákonné zástupce. Kočky a psi je možné vzít s sebou do evakuačního střediska, pokud jsou v přepravním boxu, mají náhubek atd. (Martínek, 2013)

Před opuštěním obydlí by si měl každý člověk být schopen správně přichystat evakuační zavazadlo. Mělo by obsahovat doklady, stravu a pití na jeden den, krmení pro zvíře, pokud jej bere s sebou, nádobí, peníze a cennosti, léky, hygienické potřeby, náhradní oblečení, deku nebo spací pytel, svítilnu s náhradními bateriemi, mobilní telefon s nabíječkou a kontakty na rodinné příslušníky. Věci by měly být umístěné uvnitř zavazadla, které je opatřeno visačkou se jménem. (Martínek, 2013)

Nouzové přežití

Nouzové přežití může navazovat na evakuaci obyvatel z postiženého území nebo být prováděno přímo v místě ohroženém následky MU. Opatření jsou součástí HPK. Zahrnují nouzové ubytování, zásobování základními potravinami a pitnou vodou, nouzové dodávky energií, základní služby obyvatelstvu, organizování humanitární pomoci a evidenci o přechodném pobytu osob z postiženého území. Nouzové přežití je uskutečňováno při živelních pohromách, haváriích, hromadných nákazách, přerušení dodávek plynu, tepla, elektrické energie, při nedostatku vody a potravin, imigraci osob, narušení vnitřní bezpečnosti, terorismu a za válečného stavu. Bývá zabezpečováno pouze po nezbytně nutnou dobu, končí buď návratem osob postižených MU do místa jejich bydliště, nebo obnovou infrastruktury potřebné k zabezpečení potřeb obyvatelstva. Místa sloužící k jeho zajištění jsou označena mezinárodním znakem civilní ochrany (viz obrázek 5). (Martínek, 2013)

K zajištění úkolů nouzového přežití se uzavírají dohody o poskytnutí osobní a věcné pomoci mezi HZS kraje a právníckými a podnikajícími fyzickými osobami. Pro případy MU, u kterého nelze předem odhadnout velikost zasaženého území a počet postižených osob, jako jsou například teroristické útoky, velké dopravní nehody atd. má HZS ČR připravená opatření k nouzovému přežití osob postižených důsledky obtížně

předvídatelné MU. Zahrnují nouzové přístřeší, náhradní ošacení, stravu a nápoje po nezbytně nutnou dobu. (Martínek, 2013)

Nouzové přežití zahrnuje (Martínek, 2013):

- **Nouzové ubytování** – k nouzovému ubytování se využívají ubytovací a hotelová zařízení, internáty, studentské koleje, kempy a rekreační zařízení, volné byty ve vlastnictví obcí, prostory, které se dají v případě potřeby vybavit ubytovacím zařízením, jako jsou školy, tělocvičny a kulturní domy, nebo ubytovací stany budované složkami IZS nebo Armádou ČR jako základna humanitární pomoci. Objekt, který má sloužit jako nouzové ubytování by měl mít dostupnou příjezdovou komunikaci, zdroj pitné vody, elektrické energie, kanalizační síť, oddělený prostor pro přípravu stravy a dostatečnou kapacitu sociálních zařízení. Plocha na jednu osobu by měla být minimálně 4 m². Realizaci nouzového ubytování zajišťují orgány obce a zabezpečují je provozovatelé jednotlivých zařízení. HZS kraje ubytování koordinuje a spolupracuje s orgány obce. Na plnění dalších úkolů se podílí právnické a podnikající fyzické osoby, občanská sdružení, neziskové organizace a občané.
- **Nouzové zásobování pitnou vodou** – se provádí v případě, kdy nelze zajistit běžné zásobování z vodovodů a studen. Jsou k tomu využívány cisterny provozovatelů vodovodů. Pokud je nedostatek prostředků od provozovatelů, je možné využít souprav na mobilní úpravu a desinfekci vody ze skladů humanitární pomoci nebo od podnikajících fyzických osob prostřednictvím dohody o poskytnutí osobní a věcné pomoci. Také lze využít vodu balenou.
- **Nouzové zásobování základními potravinami** – v první řadě se využívá stravovacích zařízení, jako jsou vývařovny a restaurace. S právníky nebo podnikajícími fyzickými osobami, které je provozují, může být uzavřena dohoda o poskytnutí osobní a věcné pomoci k zajištění stravy pro osoby postižené MU a zasahující složky IZS. Další možností je vybudování tzv. polní kuchyně. Za krizového stavu, jehož následkem je nedostatečné zásobování potravinami z obvyklých zdrojů, mohou být stanovena regulační opatření v zásobení obyvatelstva.
- **Nouzové základní služby** – jsou služby informačního charakteru, zdravotnické, sociální, hygienické, veterinární a pohřební služby. Dále je podstatné zajišťování

poštovních a spojovatelských služeb, dopravy, opravárenských a technických služeb a provoz čistíren a prádelen.

- **Nouzové dodávky energií** – energetika se při MU řídí vyhláškami ministerstva průmyslu a obchodu o stavech nouze v elektroenergetice, teplárenství a plynárenství. Energie se v závislosti na druhu MU dodává obyvatelstvu dle příslušného regulačního a vypínacího plánu. K dodávkám elektrické energie lze použít elektrocentrály jako náhradní zdroje. Plyn v případě nedostatku bude dodáván podle omezujících otopových křivek, které umožňují vytápění objektů na minimální doporučenou teplotu podle havarijního odběrového stupně. Dodávka tepla bude prováděna dle regulačního plánu podle jednotlivých regulačních stupňů a dle naléhavosti dodávek tepla.
- **Humanitární pomoc** – je poskytována bezplatně. Jedná se o materiální, zdravotní, sociální, duchovní a právní pomoc. Mohou ji poskytovat jednotlivci, spolky a státní i nestátní organizace ve prospěch obyvatelstva, které postihla MU nebo KS. Jejím cílem je zlepšit životní podmínky těchto obyvatel a zmírnit jejich utrpení. Humanitární pomoc koordinuje a organizuje HZS ČR ve spolupráci s humanitárními, charitativními a církevními organizacemi. Jednou z nejznámějších humanitárních organizací je například mezinárodní hnutí Červený kříž (znak Červeného kříže viz obrázek 6). (ICRC, © 2020)

Humanitární pomoc je zanesena v zákoně č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy. Zásoby pro humanitární pomoc jsou vytvářeny Správou státních hmotných rezerv (SSHR), jejíž předseda rozhoduje o vydání materiálu na základě požadavku krajského úřadu nebo úřadu ORP. (Martínek, 2013)

Obrázek 5 – Mezinárodní znak civilní ochrany (Zdroj: CivilDefence.svg, 2010)

Obrázek 6 – Znak mezinárodního hnutí Červený kříž (Zdroj: Center for Immigration Studies, 2019)

1.4.7 Ochrana obyvatelstva v rámci Evropské unie a Severoatlantické aliance

Pro případy vzniku událostí, které jsou takového charakteru a rozsahu, že je nelze zvládnout pomocí vlastních prostředků států, na jejichž území vznikly, vytváří mezinárodní organizace platformy pro pomoc postiženým zemím při zvládnání katastrof velkého rozsahu. (MV-GŘ HZS, 2015)

Česká republika je členem Severo atlantické aliance – NATO (North Atlantic Treaty Organizacion) od roku 1999 a do Evropské unie – EU vstoupila v roce 2004, od té doby HZS ČR spolupracuje při naplňování úkolů civilní ochrany plynoucích z členství v těchto organizacích. (MV-GŘ HZS, 2015)

NATO bylo založeno v roce 1949 jako politicko-vojenská organizace, jejímž cílem je ochrana svobody a bezpečnosti všech jejích členů. Postupem času se začaly projevovat tendence ke vzájemné spolupráci a pomoci v civilní oblasti a začalo docházet k postupnému vzniku výborů pro jednotlivé zájmové sféry nevojenských oblastí. V devadesátých letech 20. století se znatelně snížila pravděpodobnost vzniku válečného konfliktu, zároveň se však začaly objevovat nové hrozby, především šíření zbraní hromadného ničení, narušení zásobování životně důležitými komoditami, teroristické akce a sabotáže velkého rozsahu. Systém civilního nouzového plánování začal vyžadovat větší mobilitu a pružnost sil, zajištění zdrojů k jejich činnosti a také vzrostl

význam zabezpečení civilních zdrojů pro řešení krizových situací. To vedlo k revizi základních principů ochrany obyvatelstva. (MV-GŘ HZS, 2015)

Ochrana obyvatelstva v NATO organizačně spadá pod civilní nouzové plánování. Výbor pro civilní nouzové plánování CEPC (Civil Emergency Planning Committee) podléhá přímo Severoatlantické radě. Schází se dvakrát ročně k plenárním zasedáním a několikrát měsíčně ke stálým zasedáním. V ČR spadá CEPC do gesce MV-GŘ HZS ČR, stálých zasedání se účastní styčný důstojník MV-GŘ HZS ČR. CEPC se shází také jako Euroatlantické partnerství (EAPC – Euro-Atlantic Partnership Council). (NATO, 2011; MV-GŘ HZS, 2015)

Rozsáhlá oblast civilního nouzového plánování vyžaduje důkladnou spolupráci ze strany národních úřadů. V ČR spolupráci a výměnu informací koordinuje MV-GŘ HZS ČR, které ve své budově před plenárním zasedáním výboru CEPC pořádá schůzi zástupců resortů plánovacích skupin NATO. Diskutují na ní program následujícího jednání výboru CEPC a instrukce pro českou národní delegaci. Na jednání českého Výboru pro civilní nouzové plánování (VCNP) Bezpečnostní rady sátu se pravidelně probírá “Politická směrnice”, jejíž každé nové vydání je pro potřebu členů VCNP přeloženo do českého jazyka. (MV-GŘ HZS, 2015)

Politická směrnice civilního nouzového plánování NATO je základním dokumentem, který stanovuje prioritní činnosti v daném období, to v současnosti trvá 4 roky. Směrnice je v souladu s civilní podporou operací NATO, s podporou národních vlád v případě katastrof a s ochranou obyvatelstva proti zbraním hromadného ničení. (MV-GŘ HZS, 2015)

V rámci NATO od roku 1998 existuje Euroatlantické koordinační středisko pro řešení mimořádných událostí (EADRCC – Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre), které má za úkol koordinaci odezvy na mimořádné události jako jsou lesní požáry, povodně, následky zemětřesení a v současné době i pomoc po teroristickém útoku. EADRCC organizuje pravidelná mezinárodní cvičení pro zvyšování připravenosti na mimořádné události. Též vede seznam národních sil a prostředků v oblasti chemických, biologických a radiačních látek. (MV-GŘ HZS, 2015; NATO, 2020)

V současné době vyvstává potřeba sjednotit a standardizovat předpisy zabývající se ochranou obyvatelstva v členských státech EU. Přírodní a technogenní katastrofy a s nimi spojené narušování životního prostředí mají mnohdy dopad na více různých států. Stejně tak vojenské konflikty, jejichž následkem jsou v posledních letech rozsáhlé migrační vlny. Je zapotřebí zefektivnit procesy na vypořádávání se s těmito problémy a spolupráci mezi jednotlivými státy evropského společenství. (MV-GŘ HZS, 2015)

Civilní ochranou se zabývá pracovní skupina rady EU pro civilní ochranu (PROCIV – Working Party on Civil Protection). Jejím cílem je zlepšení civilního nouzového plánování (CNP) na národní, evropské a mezinárodní úrovni. Návrhy legislativy ohledně CNP putují po projednání v této skupině na Výbor stálých zástupců (velvyslanci členských států) a Radu justice a vnitra, která je schvaluje. MV-GŘ HZS ČR je ve funkci spolugestora v této pracovní skupině a ve Výboru pro civilní aspekty krizového řízení. Spolupracuje i s pracovní skupinou pro humanitární a potravinovou pomoc. (MV-GŘ HZS, 2015; European Commission, 2018)

Civilní ochrana náleží pod Generální ředitelství pro humanitární pomoc a civilní ochranu. MV-GŘ HZS ČR vysílá své zástupce do komitologického výboru Evropské komise pro civilní ochranu a celé řady dalších odborných skupin. (MV-GŘ HZS, 2015)

Stěžejním dokumentem EU je Mechanismus civilní ochrany, který byl několikrát novelizován. Jeho cílem je zesílení spolupráce mezi Společenstvím a členskými státy při asistenčních zásazích v případě výskytu závažných MU, bezprostřední hrozbě jejich výskytu uvnitř i vně Společenství a zvýšení účinnosti systému v oblasti prevence, připravenosti na odezvy na mimořádné události. Mechanismus civilní ochrany Unie s účinností od 1. ledna 2014 byl uveden do souladu s článkem 196 Smlouvy o fungování EU, který se zasazuje o integrovaný přístup ke zvládnutí katastrof a vztahuje se celkem na 31 států. Hlavním nástrojem civilní ochrany unie jsou evropské kapacity pro odezvu na mimořádné události (ERCC – Emergency Response Coordination Centre) sestávající z dobrovolných, předem vyčleněných kapacit členských států zahrnující moduly a odborníky na danou oblast. Stěžejními prvky jsou středisko pro koordinaci odezvy na mimořádné události (ERCC) a společný komunikační a informační systém pro mimořádné události (CECIS – Common Emergency Communication System). Díky nim lze poptávat i nabízet pomoc a řešit její logistiku. (MV-GŘ HZS, 2015; European Commission, 2020)

Moduly civilní ochrany vznikly na základě dokumentu EU „*Rozhodnutí Komise 2004/277/ES, Euratom*“ který stanovil pravidla při asistenčních zásazích v oblasti civilní ochrany. Moduly byly postupně dle aktuálních potřeb pozměňovány a přidávány a „*Rozhodnutí Komise*“ byly novelizovány. Jednotlivé moduly jsou tvořeny zdroji jednoho nebo více členských států a slouží k provedení předem definovaných úkolů při odezvě na mimořádné události. Jejich výhodou je možnost nasazení v poměrně krátkém časovém horizontu od předložení žádosti o poskytnutí pomoci prostřednictvím ERCC. Mohou pracovat samostatně a nezávisle, ovšem v případě potřeby jsou vzájemně interoperabilní, schopné pracovat i s dalšími mezinárodními organizacemi. V současné době existuje sedmnáct typů modulů. (MV-GŘ HZS, 2015)

Česká republika v současné době nabízí prostřednictvím mechanismu civilní ochrany EU tyto moduly (MV-GŘ HZS, 2015):

- Modul pro vyhledávání a záchranné práce ve městech a středně těžkých podmínkách.
- Modul pro vyhledávání a záchranné práce ve městech a těžkých podmínkách.
- Modul chemické, biologické, radiologické a nukleární detekce a odběr vzorku.
- Modul pro vysokokapacitní odčerpávání vody.
- Modul pro povodňové záchranné práce s pomocí člunů.
- Modul předsunuté zdravotnické jednotky.

2 Cíl práce a otázka

Cíl práce

Analyzovat a porovnat obsah a formy výuky předmětu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb.

Výzkumná otázka

Jakou formou probíhá výuka předmětu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb?

3 Metodika

V teoretické části diplomové práce byly shrnuty stěžejní informace z ochrany obyvatelstva, problematiky OČMU a dalších bezpečnostních témat, která s ní úzce souvisí a jsou taktéž obsaženy v RVP pro základní vzdělávání. Byla provedena analýza příslušných právních předpisů, odborné literatury, metodiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a internetových zdrojů zabývajících se těmito oblastmi.

Výzkumná část obsahuje zpracovanou analýzu a porovnání obsahu a formy výuky OČMU v základních školách a víceletých gymnáziích na území okresu Cheb (seznam škol viz Příloha B). Kvalitativní výzkum byl proveden formou dotazníkového šetření, a rozborem ŠVP dotazovaných škol.

Dotazníkové šetření se skládá z dotazníků pro učitele jednotlivých škol (viz Příloha C) a kratšího dotazníku pro žáky 9. tříd (viz Příloha D). Porovnání odpovědí z obou dotazníků umožňuje získání komplexního náhledu na problematiku z pohledu vyučujících i žáků. Otázky zaměřené na výuku OČMU z pohledu pedagogů byly, se svolením, převzaty z diplomové práce Mgr. Moniky Judlové a byly částečně modifikovány pro podmínky okresu Cheb. Některé otázky byly vynechány, případně doplněny. Většina respondentů z řad učitelů na ně odpovídala formou elektronického dotazníku, který je dostupný na adrese: <https://forms.gle/kipCBpn9FnRwQaoLA>. Písemně s doplňujícím rozhovorem byl vyplněn dotazník s pedagožkou ze školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Možnosti a způsoby výuky OČMU se z důvodu handicapu žáků na této škole výrazně liší, proto dotazník nebyl zahrnut do tabulek s výsledky šetření a je hodnocen samostatně. Dotazník pro žáky devátých ročníků je dostupný z: <https://forms.gle/aFqHPtZkkZA5pGdS7>. Vyplnilo jej sto respondentů.

Dotazník pro pedagogy obsahoval celkem 26 otázek, z čehož jedna byla pouze informativního charakteru. Byl zaměřen především na sběr informací o způsobech výuky OČMU, využívaných výukových materiálech, pomůckách a akcích pro školy zabývajících se touto problematikou. Nechyběly ani otázky na názory vyučujících. Dotazník pro žáky obsahoval sedm otázek, z nichž jedna byla informativní. Byl rovněž zaměřen na navštěvované aktivity a zařazení výuky OČMU do jednotlivých vyučovacích předmětů i na subjektivní názory žáků na zkoumanou oblast. V obou

dotaznících se vyskytovaly otázky s jedinou možnou odpovědí i výběrem z více možností. V závěru dotazníku byl respondentům ponechán prostor pro připomínky.

V rámci dotazníkového šetření byly osloveny všechny základní školy a víceletá gymnázia, jejichž nižší stupně jsou alternativou ke 2. stupňům ZŠ, v okrese Cheb. Do výzkumu se byla ochotná zapojit pouze určitá část z oslovených škol. Jako nejčastější důvod pro nezapojení uváděly dotazované školy velkou vyčerpávanost vyučujících v souvislosti s opatřeními k onemocnění Covid-19. Někteří na opakované žádosti o spolupráci neodpověděli. Data byla získána celkem od šestnácti škol, mezi nimiž jsou všechna tři gymnázia a výše zmíněná škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Získaná data jsou rozdělena podle typů škol na základní školy pouze s 1. stupněm, základní školy s 1. i 2. stupněm a gymnázia. Jejich podíl je zanesen v tabulce 1.

Tabulka 1 – zastoupení zúčastněných škol

Typ školy	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Počet	2	3	10	15
Zastoupení v %	13	20	67	100

(Zdroj: vlastní)

Data byla zpracována do tabulek a grafů pomocí tabulkového editoru Microsoft Office Excel. Dále byl proveden rozbor ŠVP dotazovaných škol, v němž bylo zjišťováno rozložení témat OČMU do výuky a jejich konkrétní obsah. Byly využity ŠVP, které jednotlivé školy zveřejnily na svých webových stránkách. V diskusi jsou porovnávány výsledky tohoto dotazníkového šetření s výsledky z okresu Rokycany uvedenými v diplomové práci Mgr. Moniky Judlové a s Tematickou zprávou „Vzdělávání v bezpečnostních tématech“ České školní inspekce z roku 2016.

4 Výsledky

Výsledky diplomové práce jsou rozděleny do dvou částí. První z nich obsahuje výsledky dotazníkových šetření výuky Ochrany člověka za mimořádných událostí na ZŠ a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb, kterého se účastnili pedagogové těchto škol spolu s výsledky krátkého dotazníku určeného žákům 9. tříd se stejným zaměřením. Druhou částí je rozbor ŠVP jednotlivých spolupracujících škol.

4.1 Výsledky dotazníkového šetření

V této kapitole jsou uvedeny odpovědi na jednotlivé otázky dotazníkových šetření zpracovány do přehledných tabulek a názorných grafů. Výsledky dotazníku pro pedagogy – Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí (OČMU) jsou v tabulkovém zpracování rozděleny do skupin dle typu dotazovaných škol.

4.1.1 Výsledky dotazníku pro pedagogy – Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí (OČMU)

Otázka č. 1

Název základní školy, nižšího stupně víceletého gymnázia

Tato otázka sloužila k identifikaci zúčastněné školy.

Otázka č. 2

Jaký je váš názor na zařazení OČMU do výuky?

- a) Výuka je nezbytná, rozsah učiva a hodinové dotace jsou optimální
- b) Výuka je nezbytná, bylo by vhodné přidat učivo i hodinovou dotaci
- c) Výuka je nezbytná, bylo by třeba zvýšit hodinovou dotaci, rozsah učiva ponechat
- d) Výuka je nezbytná, bylo by třeba rozšířit učivo, hodinovou dotaci ponechat
- e) Výuka je potřeba, ale nemáme ve škole vhodného odborníka (vyučujícího), není dostatek informací
- f) Výuka není nezbytná
- g) Jiná...

Tabulka 2 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 2

Výuka je:	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
nezbytná, rozsah učiva a hodinové dotace jsou optimální	100 %	0 %	50 %	47 %
nezbytná, bylo by vhodné přidat učivo i hodinovou dotaci	0 %	0 %	10 %	7 %
nezbytná, bylo by třeba zvýšit dotaci, učivo ponechat	0 %	0 %	0 %	0 %
nezbytná, bylo by třeba rozšířit učivo, dotaci ponechat	0 %	33 %	0 %	7 %
potřeba, ale nemáme odborníka, není dost informací	0 %	67 %	10 %	20 %
Výuka není nezbytná	0 %	0 %	20 %	13 %
Jiná...	0 %	0 %	10 %	7 %

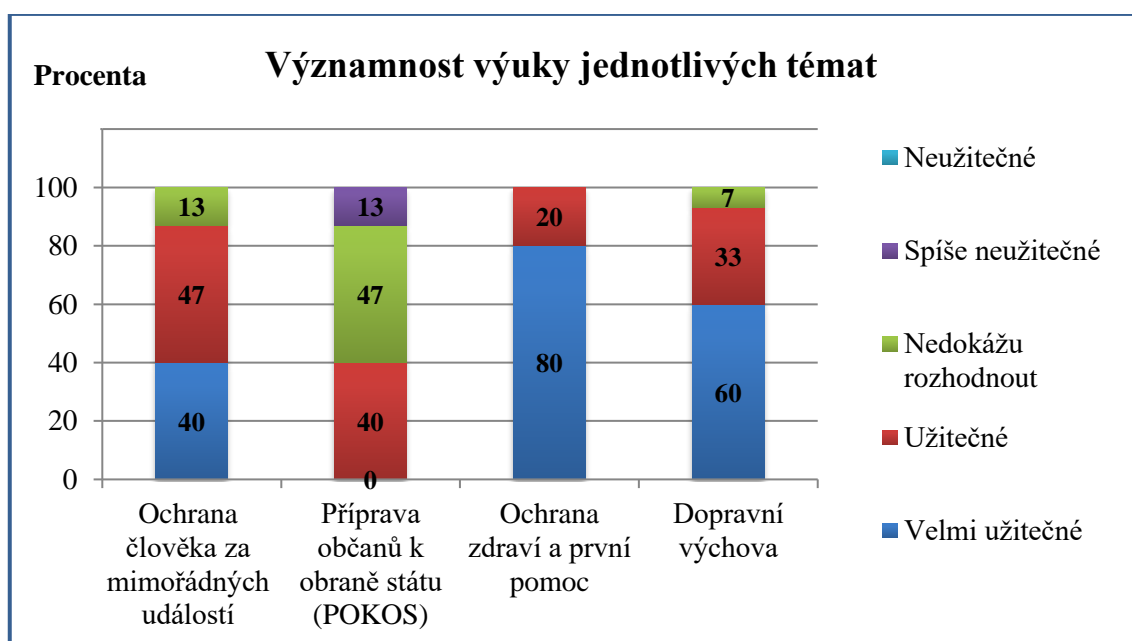
(Zdroj: vlastní)

Na otázku č. 1 47 % dotazovaných odpovědělo (viz tabulka 2), že zařazení OČMU do výuky považují za nezbytné, rozsah učiva a hodinové dotace považují za optimální. Druhou nejčastěji zvolenou odpovědí s 20 % zastoupením bylo: „*Výuka je potřeba, ale nemáme ve škole vhodného odborníka (vyučujícího), není dostatek informací.*“ V odpověď jiná je nerelevantní, vyskytlo se v ní: „*je začleněna do některých výukových předmětů*“, což není odpovědí na položenou otázku.

Otázka č. 3

Která bezpečnostní témata zařazená do výuky jsou nejužitečnější pro život?

	○ Velmi užitečné	○ Užitečné	○ Nedokážu rozhodnout	○ Spíše nejužitečné	○ Nejužitečné
a) Ochrana člověka za mimořádných událostí (živelní katastrofy a technické pohromy)	○	○	○	○	○
b) Příprava občanů k obraně státu (POKOS)	○	○	○	○	○
c) Ochrana zdraví a první pomoc	○	○	○	○	○
d) Dopravní výchova	○	○	○	○	○

Obrázek 7 – Významnost jednotlivých témat OČMU (Zdroj: vlastní)

V odpovědi na otázku č. 2 (viz obrázek 7) učitelé za nejdůležitější označili ochranu zdraví, jejíž součástí je i první pomoc, (80 %) a dopravní výchovu (60 %). OČMU považuje 40 % za velmi užitečnou a 47 % za užitečnou. POKOS byla označena jako užitečná 40 % a 47 % respondentů vybrala odpověď „nedokážu rozhodnout“.

Otázka č. 4

Jak dlouho zařazujete OČMU do výuky?

- a) Od změny RVP ZV v r. 2013 (rozšířené zařazení témat OČMU)
- b) Od zavedení rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání (RVP ZV)
- c) Od platnosti Pokynu MŠMT (r. 2003)
- d) Výuka ochrany člověka za mimořádných událostí probíhala již před zavedením RVP

Tabulka 3 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 4

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Od změny RVP ZV v r. 2013 rozšířené zařazení témat OČMU	0 %	33 %	20 %	20 %
Od zavedení RVP ZV	0 %	0 %	10 %	7 %
Od platnosti Pokynu MŠMT (r. 2003)	0 %	0 %	10 %	7 %
Výuka OČMU probíhala již před zavedením RVP	100 %	67 %	50 %	60 %
Jiná...	0 %	0 %	10 %	7 %

(Zdroj: vlastní)

Z odpovědí na otázku č. 4 (viz tabulka 3) vyplývá, že 60 % zúčastněných škol zařazovalo OČMU do výuky již před zavedením RVP. 20 % pak od změny RVP v roce 2013, v jehož rámci bylo rozšířeno zařazení témat OČMU. Jako jiná odpověď bylo uvedeno „nevím“.

Otázka č. 5

Jakou formou zařazujete výuku problematiky OČMU do výuky?

- a) Samostatný předmět - název předmětu:
- b) V rámci jiných vyučovacích předmětů
- c) Projektové dny
- d) Jiná...

Tabulka 4 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 5

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Samostatný předmět - název předmětu:	0 %	0 %	10 %	7 %
V rámci jiných vyučovacích předmětů	100 %	100 %	90 %	93 %
Projektové dny	100 %	0 %	50 %	47 %
Jiná...	0 %	0 %	10 %	7 %

(Zdroj: vlastní)

Z odpovědí na otázku č. 5 (viz tabulka 4) můžeme vyčíst, že 93 % škol zařazuje výuku OČMU v rámci jiných předmětů. Jeden respondent uvedl, že OČMU vyučují v rámci samostatného předmětu, jehož název neuvedl. Dle ŠVP této školy se jedná pravděpodobně o předmět výchova ke zdraví. 47 % škol vyučuje tuto problematiku také v rámci projektových dnů. Jako jiná odpověď byly uvedeny besedy s hasiči a policií.

Otázka č. 6

Do jakých předmětů témata OČMU nejčastěji zařazujete?

- a) Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod.
- b) Přírodověda/Přírodopis/Biologie
- c) Výchova ke zdraví/ Člověk a zdraví apod.
- d) Tělesná výchova
- e) Fyzika
- f) Chemie
- g) Vlastivěda/Dějepis
- h) Zeměpis/(Geografie)
- i) Jiná...

Tabulka 5 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 6

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Občanská a rodinná výchova/ Výchova k občanství apod.	–	100 %	60 %	69 %
Přírodověda/Přírodopis/Biologie	100 %	100 %	50 %	67 %
Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví apod.	100 %	0 %	60 %	53 %
Tělesná výchova	100 %	100 %	30 %	53 %
Fyzika	–	0 %	10 %	8 %
Chemie	–	67 %	30 %	38 %
Vlastivěda/Dějepis	100 %	0 %	20 %	27 %
Zeměpis/Geografie	–	0 %	20 %	15 %
Jiná...	50 %	0 %	0 %	7 %

(Zdroj: vlastní)

Z výsledků k otázce č. 6 (viz tabulka 5) je zřejmé, že školy nejčastěji zařazují OČMU do předmětů Přírodověda/Přírodopis/Biologie (67 %), Občanská a rodinná výchova/

Výchova k občanství apod. (60 %), Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví apod. (53 %) a Tělesná výchova (53 %).

Otázka č. 7

Do jakých ročníků nejčastěji témata OČMU zařazujete?

a) 1. ročník	f) 6. ročník/prima
b) 2. ročník	g) 7. ročník/sekunda
c) 3. ročník	h) 8. ročník/tercie
d) 4. ročník	i) 9. ročník/kvarta
e) 5. ročník	

Tabulka 6 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 7

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
1. ročník	100 %	–	20 %	27 %
2. ročník	100 %	–	30 %	33 %
3. ročník	100 %	–	20 %	27 %
4. ročník	100 %	–	40 %	40 %
5. ročník	100 %	–	30 %	33 %
6. ročník/prima	–	100 %	30 %	40 %
7. ročník/sekunda	–	100 %	30 %	40 %
8. ročník/tercie	–	67 %	70 %	60 %
9. ročník/kvarta	–	33 %	70 %	53 %

(Zdroj: vlastní)

Z odpovědí na otázku č. 7 (viz tabulka 6) vidíme, že školy s prvním stupněm zařazují výuku OČMU do všech ročníků. Na gymnáziích je nejčastěji vyučována v primě a sekundě, na základních školách je zařazena nejčastěji do 8. a 9. ročníku, do ostatních ročníků bývá zařazena rovnoměrně v závislosti na jednotlivých školách.

Otázka č. 8

Kdo má ve vaší škole na starosti danou problematiku?

- a) Koordinátor ŠVP
- b) Jeden pověřený vyučující
- c) Třídní učitelé
- d) Učitelé dle své aprobace, odbornosti
- e) Jiná...

Tabulka 7 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 8

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Koordinátor ŠVP	0 %	0 %	10 %	7 %
Jeden pověřený vyučující	0 %	0 %	10 %	7 %
Třídní učitelé	50 %	0 %	0 %	7 %
Učitelé dle své aprobace, odbornosti	50 %	100 %	80 %	80 %
Jiná...	0 %	0 %	0 %	0 %

(Zdroj: vlastní)

Nejčastější odpovědí na otázku č. 8 (viz tabulka 7) je, že výuce problematiky OČMU se věnují učitelé dle své aprobace a odbornosti (80 %).

Otázka č. 9

Jakou aprobaci mají učitelé, kteří se větší měrou podílejí na vzdělávání žáků v OČMU?

- a) Učitel 1. stupně základní školy
- b) Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod.
- c) Přírodopis/Biologie
- d) Výchova ke zdraví
- e) Tělesná výchova
- f) Fyzika

- g) Chemie
- h) Dějepis
- i) Zeměpis
- j) Český jazyk
- k) Jiná...

Tabulka 8 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 9

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Učitel 1. stupně základní školy	100 %	0 %	70 %	60 %
Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod.	0 %	100 %	70 %	67 %
Přírodopis/Biologie	0 %	100 %	60 %	60 %
Výchova ke zdraví	0 %	0 %	30 %	20 %
Tělesná výchova	0 %	100 %	40 %	47 %
Fyzika	0 %	0 %	20 %	13 %
Chemie	0 %	67 %	50 %	47 %
Dějepis	0 %	0 %	0 %	0 %
Zeměpis	0 %	0 %	10 %	7 %
Český jazyk	0 %	0 %	10 %	7 %
Jiná...	0 %	0 %	0 %	0 %

(Zdroj: vlastní)

Nejčastějšími aprobacemi učitelů, kteří se podílejí na vzdělávání žáků v OČMU, jsou podle odpovědí na otázku č. 9 (viz tabulka 8) Občanská výchova, Biologie a Učitelství pro první stupeň.

Otázka č. 10

Jaké metody a formy výuky OČMU na vaší škole využíváte?

- a) Výklad učitele
- b) Praktická cvičení a nácviky
- c) Hry a soutěže
- d) Projektové dny
- e) Exkurze a zážitkové vyučování
- f) Externí vzdělávací programy (na objednávku)
- g) Tematické zájmové útvary
- h) Akce s rodiči žáků/partnerskými subjekty
- i) Diskuse a besedy
- j) Jiná

Tabulka 9 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 10

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Výklad učitele	50 %	67 %	60 %	60 %
Praktická cvičení a nácviky	100 %	67 %	60 %	67 %
Hry a soutěže	100 %	0 %	40 %	40 %
Projektové dny	100 %	0 %	60 %	53 %
Exkurze a zážitkové vyučování	100 %	67 %	50 %	60 %
Externí vzdělávací programy (na objednávku)	0 %	33 %	20 %	20 %
Tematické zájmové útvary	0 %	0 %	10 %	7 %
Akce s rodiči žáků/partnerskými subjekty	0 %	0 %	10 %	7 %
Diskuse a besedy	50 %	67 %	30 %	40 %
Jiná...	0 %	0 %	0 %	0 %

(Zdroj: vlastní)

Nejčastěji zmiňovanými odpověďmi v otázce č. 9 (viz tabulka 9) jsou praktická cvičení (67 %), následovaná výkladem učitele a exkurzemi se shodným počtem 60 %. Nejméně jsou využívány tematické zájmové útvary a akce s rodiči. Tuto formu výuky uvedl vždy pouze jeden respondent.

Otázka č. 11

Spolupracujete v rámci výuky s nějakými dalšími organizacemi?

- a) HZS ČR
- b) Policie ČR
- c) Zdravotnická záchranná služba Karlovarského kraje
- d) Obecní (městská) policie
- e) Jiné složky IZS
- f) Neziskové organizace (ČČK, SDH)
- g) Jiná škola
- h) Obec
- i) V uvedené oblasti s partnery nespolupracujeme
- j) Dům dětí a mládeže SOVA Cheb
- k) Střední zdravotnická a vyšší odborná škola Cheb
- l) Jiná...

Tabulka 10 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 11

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
HZS ČR	100 %	100 %	80 %	87 %
Policie ČR	50 %	67 %	80 %	73 %
Zdravotnická záchranná služba Karlovarského kraje	50 %	33 %	40 %	40 %
Obecní (městská) policie	50 %	0 %	40 %	33 %
Jiné složky IZS	50 %	33 %	10 %	20 %
Neziskové organizace (ČČK, SDH)	0 %	0 %	30 %	20 %
Jiná škola	0 %	0 %	20 %	13 %
Obec	100 %	0 %	20 %	27 %
V uvedené oblasti s partnery nespolupracujeme	0 %	0 %	0 %	0 %
Dům dětí a mládeže SOVA Cheb	50 %	0 %	40 %	33 %
Střední zdravotnická a vyšší odborná škola Cheb	0 %	33 %	60 %	47 %
Jiná...	0 %	0 %	0 %	0 %

(Zdroj: vlastní)

Z odpovědí na otázku č. 11 (viz tabulka 10) můžeme vyčíst, že 87 % zúčastněných škol spolupracuje při výuce s HZS ČR. Druhou nejčastější je spolupráce s Policií ČR – 76 %.

Otázka č. 12

Jaké akce týkající se OČMU proběhly na vaší škole ve školních letech 2018/19, 2019/20?

a) Projektový den OČMU ve spolupráci s HZS ČR	Ano x Ne
b) Fyzická příprava (pochodové cvičení)	Ano x Ne
c) Cvičná evakuace	Ano x Ne
d) Cvičení pro případ mimořádné situace v rámci výuky (požár, povodeň apod.)	Ano x Ne
e) Soutěž s tematikou OČMU (včetně dopravní)	Ano x Ne
f) Nácvik první pomoci	Ano x Ne
g) Jiný projektový den, jaký?	Ano x Ne
h) Jiná akce, jaká	Ano x Ne

Tabulka 11 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 12

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Projektový den OČMU ve spolupráci s HZS ČR	50 %	0 %	60 %	47 %
Fyzická příprava (pochodové cvičení)	100 %	33 %	80 %	73 %
Cvičná evakuace	50 %	67 %	90 %	80 %
Cvičení pro případ mimořádné situace v rámci výuky (požár, povodeň apod.)	50 %	67 %	70 %	67 %
Soutěž s tematikou OČMU (včetně dopravní)	100 %	33 %	90 %	80 %
Nácvik první pomoci	100 %	100 %	80 %	87 %
Jiný projektový den	50 %	0 %	20 %	20 %
Jiná akce	50 %	33 %	10 %	20 %

(Zdroj: vlastní)

Ve školních letech 2018/19 a 2019/20 na školách v okrese Cheb nejčastěji probíhaly akce týkající se nácviku první pomoci – 87 %, cvičné evakuace a soutěže s tematikou OČMU – oboje s 80% zastoupením v odpovědích na otázku č 12 (viz tabulka 11).

Otázka č. 13

Pořádáte na vaší škole nějaké akce v souvislosti s OČMU již tradičně?

- a) Ano
- b) Ne

Tabulka 12 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 13

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Ano	50 %	67 %	60 %	60 %
Ne	50 %	33 %	40 %	40 %

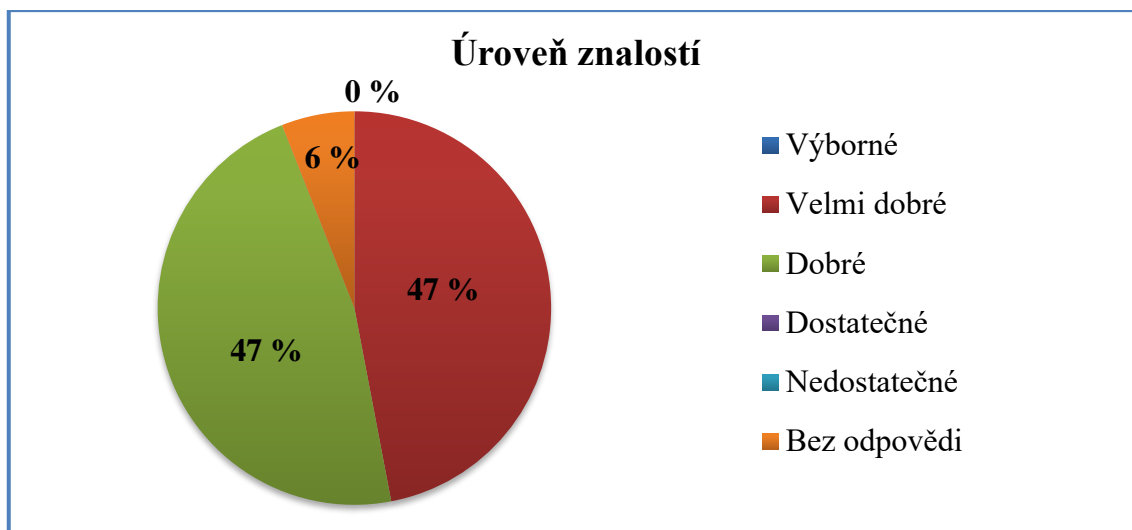
(Zdroj: vlastní)

Na otázku č. 13 60 % škol odpovědělo kladně (viz tabulka 12). Nejčastěji se podle respondentů jedná o nácvik první pomoci, návštěvy dopravního hřiště a pochodová cvičení, která některé školy spojují s nácvikem evakuace.

Otázka č. 14

Myslíte si, že žáci na vaší škole si znalosti a dovednosti v OČMU osvojují dostatečně?

	1	2	3	4	5	
Nejlepší	☐	☐	☐	☐	☐	Nejhorší

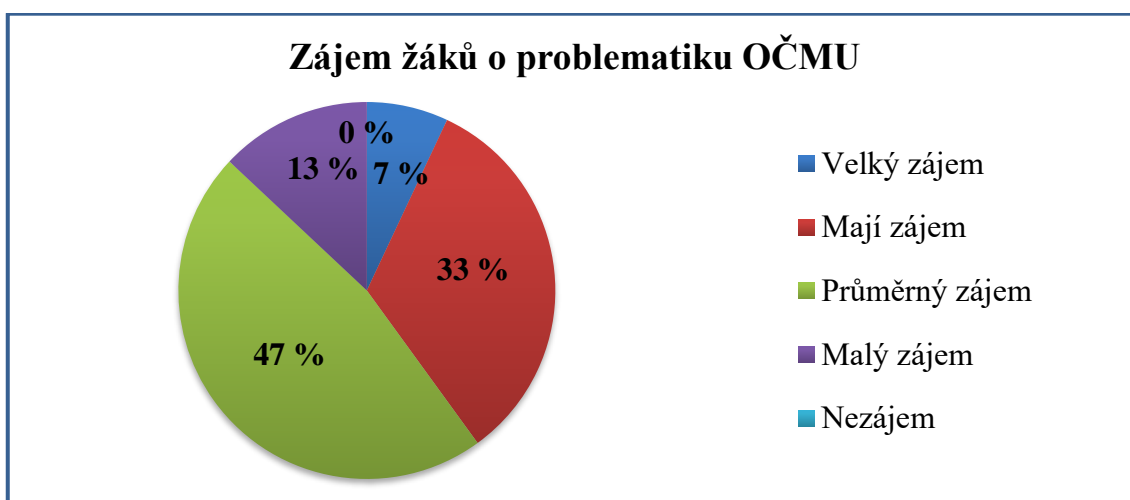
Obrázek 8 – Hodnocení úrovně znalostí žáků v OČMU (Zdroj: vlastní)

V odpovědi na otázku č. 14 (viz obrázek 8) hodnotili učitelé osvojování znalostí svých žáků v problematice OČMU. V polovině případů označili stupeň „2“ – *velmi dobré* a v druhé polovině případů vybrali stupeň „3“ – *dobré*. Jeden z respondentů ponechal tuto otázku bez odpovědi.

Otázka č. 15

Projevují žáci vaší školy zájem o témata z oblasti OČMU?

	1	2	3	4	5	
Nejlepší	☐	☐	☐	☐	☐	Nejhorší

Obrázek 9 – Hodnocení zájmu žáků o témata OČMU (Zdroj: vlastní)

V otázce č. 15 (viz obrázek 9) byli respondenti dotazováni, zda žáci jejich školy jeví o témata z oblasti OČMU zájem. Nejčastější odpovědí bylo za „3“, tu vybral stejný počet respondentů jako u předchozí otázky týkající se osvojování znalostí.

Otázka č. 16

Jaké pomůcky nejčastěji používáte k výuce dané problematiky?

- a) Pomůcky distribuované HZS ČR
- b) Výuková videa
- c) Pomůcky asociace Záchranný kruh
- d) Multimediální a interaktivní programy
- e) Učebnice ALBRA
- f) Učebnice Fortuna
- g) Jiná...

Tabulka 13 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 16

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Pomůcky distribuované HZS ČR	0 %	33 %	30 %	27 %
Výuková videa	100 %	100 %	80 %	87 %
Pomůcky asociace Záchranný kruh	100 %	33 %	70 %	67 %
Multimediální a interaktivní programy	100 %	0 %	30 %	33 %
Učebnice ALBRA	0 %	0 %	0 %	0 %
Učebnice Fortuna	0 %	0 %	0 %	0 %
Jiná...	0 %	0 %	10 %	7 %

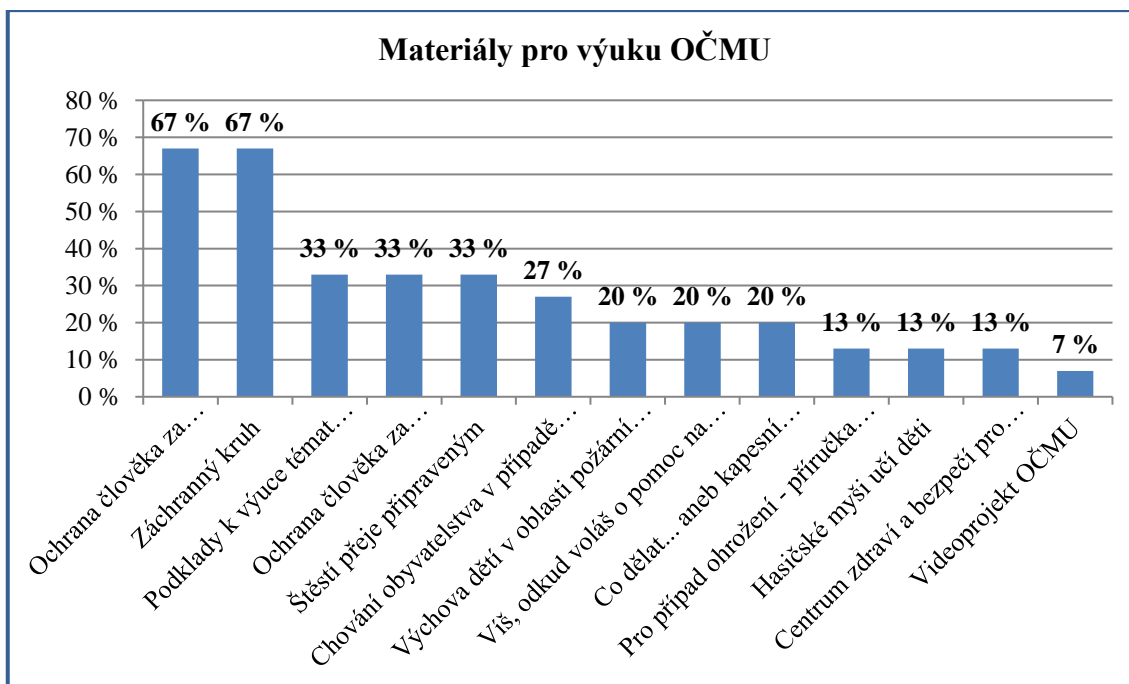
(Zdroj: vlastní)

Podle odpovědí na otázku č. 16 (viz tabulka 13) jsou nečastěji využívanou výukovou pomůckou výuková videa, kterých využívá 87 % respondentů. Druhé nejrozšířenější jsou pomůcky asociace Záchranný kruh, které využívá 67 % škol.

Otázka č. 17

Znáte některé z následujících dostupných materiálů pro výuku OČMU?

- a) Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v ZŠ
- b) Ochrana člověka za mimořádných událostí
- c) Pro případ ohrožení – příručka pro obyvatele
- d) Výchova dětí v oblasti požární ochrany
- e) Chování obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných chemických látek
- f) Víš, odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?
- g) Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR
- h) Hasičské myši učí děti
- i) Hasiči radí – Příručka pro slabozraké žáky základní školy (1. stupeň)
- j) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství Fortuna)
- k) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství ALBRA)
- l) Co dělat... aneb kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí
- m) Štěstí přeje připraveným
- n) Hasiči varují! – krátké výchovné filmy z produkce HZS ČR
- o) Videoprojekt OČMU
- p) Vaše cesty k bezpečí aneb chytré blondýnky radí
- q) Záchranný kruh
- r) Centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu aneb Svět záchranářů
- s) HASÍK CZ
- t) Hasiči pro školy
- u) Žádnou z uvedených pomůcek neznám

Obrázek 10 – Materiály pro výuku OČMU (Zdroj: vlastní)

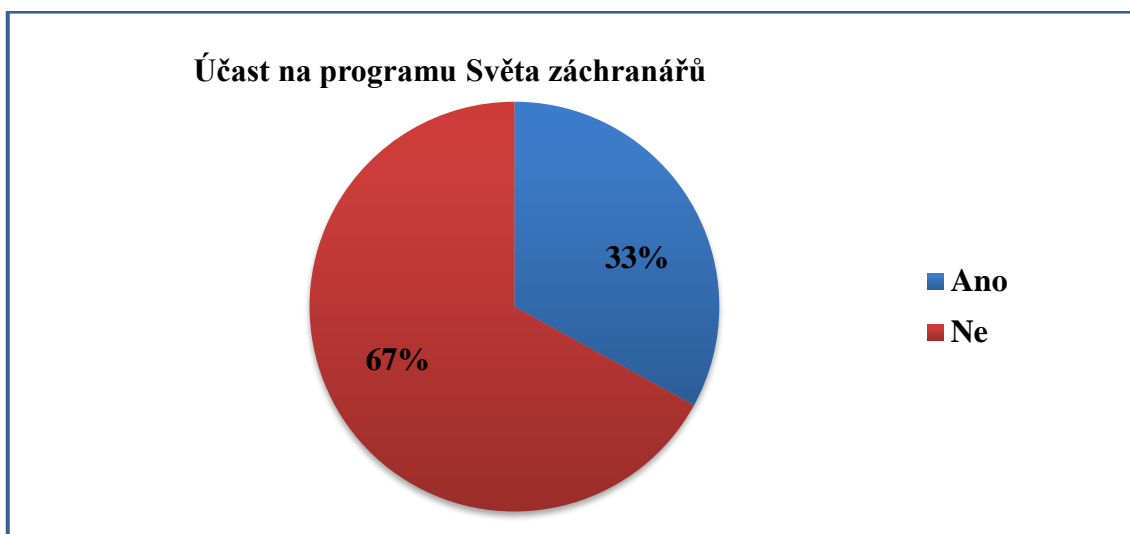
Odovědi na otázku 17 (viz obrázek 10) jsem seřadila sestupně. Vyplývá z nich, že nejnámějšími výukovými materiály mezi pedagogy ZŠ v okrese Cheb jsou publikace „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ a materiály asociace Záchranný kruh se shodným zastoupením 67 %. Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR, Hasiči radí – Příručka pro slabozraké žáky základní školy (1. stupeň), Ochrana člověka za mimořádných událostí (ALBRA), Hasiči varují! – krátké výchovné filmy z produkce HZS ČR, VAŠE CESTY K BEZPEČÍ aneb chytré blondýnky radí a Hasiči pro školy nebyly uvedeny žádným respondentem. Každý z pedagogů uvedl, že zná aspoň jeden z materiálů.

Otázka č. 18

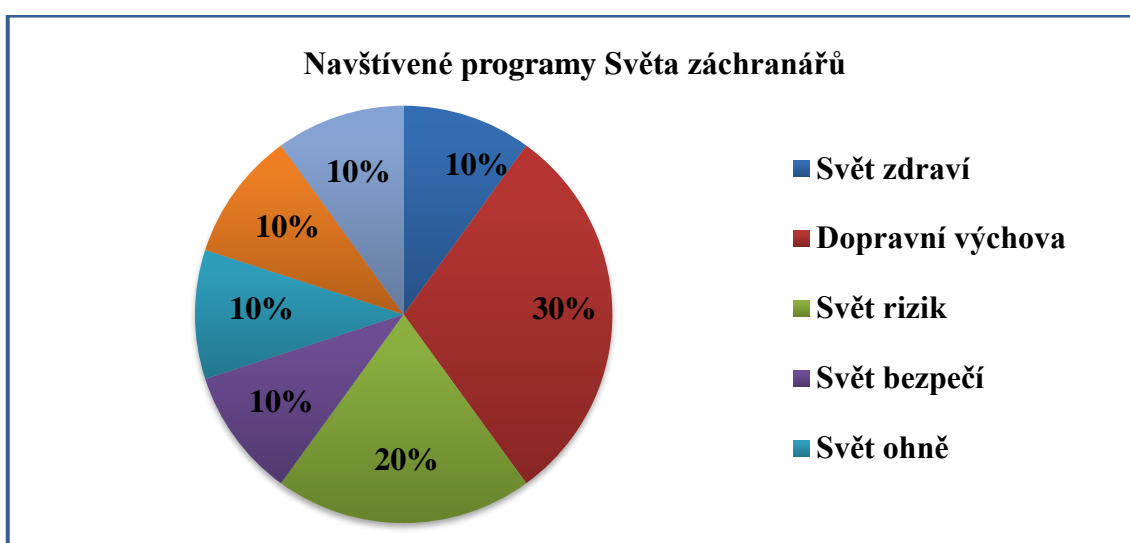
Zúčastnili se žáci Vaší školy v posledních letech některého z programů „Svět záchranářů“ v Karlových Varech?

- a) ano
- b) ne

- Svět zdraví
- Dopravní výchova
- Svět rizik
- Svět bezpečí
- Svět ohně
- Mimořádné události
- První pomoc

Obrázek 11 – Účast na programu Světa záchranářů (Zdroj: vlastní)

Obrázek 12 – Navštívené programy Světa záchranářů (Zdroj: vlastní)

Některého z projektů Záchraného kruhu „Svět záchranářů“ v Karlových Varech se podle odpovědí na otázku č. 18 (viz obrázek 11) zúčastnilo 33 % škol. Nejnavštěvovanějším programem byla dopravní výchova (viz obrázek 12).

Otázka č. 19

Jak hodnotíte kvalitu dostupných pomůcek na téma bezpečnost?

- a) Aktuální používané učebnice a pomůcky plně vyhovují potřebám vzdělávání
- b) Používané učebnice a pomůcky vyhovují potřebám vzdělávání, nemáme však k dispozici dostatečné množství
- c) Používané učebnice a pomůcky částečně vyhovují, v některých oblastech je však potřebná inovace
- d) Aktuální používané učebnice a pomůcky potřebám vzdělávání nevyhovují

Tabulka 14 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 19

Kvalita pomůcek	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Aktuální používané učebnice a pomůcky plně vyhovují potřebám vzdělávání	100 %	0 %	30 %	33 %
Používané učebnice a pomůcky vyhovují potřebám vzdělávání, nemáme však dostatečné množství	0 %	0 %	10 %	7 %
Používané učebnice a pomůcky částečně vyhovují, v některých oblastech je však potřebná inovace	0 %	100 %	50 %	53 %
Aktuální používané učebnice a pomůcky potřebám vzdělávání nevyhovují	0 %	0 %	10 %	7 %

(Zdroj: vlastní)

V odpovědi na otázku č. 19 (viz tabulka 14) hodnotí 53 % vyučujících dostupné pomůcky jako částečně vyhovující s potřebou inovace v určitých oblastech. Za plně vyhovující je pokládá 33 % vyučujících.

Otázka č. 20

Odkud získáváte informace potřebné pro výuku OČMU?

- a) Učebnice
- b) Pracovní sešity
- c) Pracovní listy
- d) Videá
- e) Interaktivní programy na PC
- f) Příručky pro pedagogy
- g) Jiná...

Tabulka 15 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 20

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Od HZS ČR	0 %	33 %	30 %	27 %
Z dostupné literatury	0 %	33 %	30 %	27 %
Z webových stránek institucí zabývajících se OČMU	100 %	100 %	80 %	87 %
Od jiných pedagogů	0 %	0 %	30 %	20 %
Na školeních	50 %	67 %	50 %	53 %
Jiná...	0 %	0 %	0 %	0 %

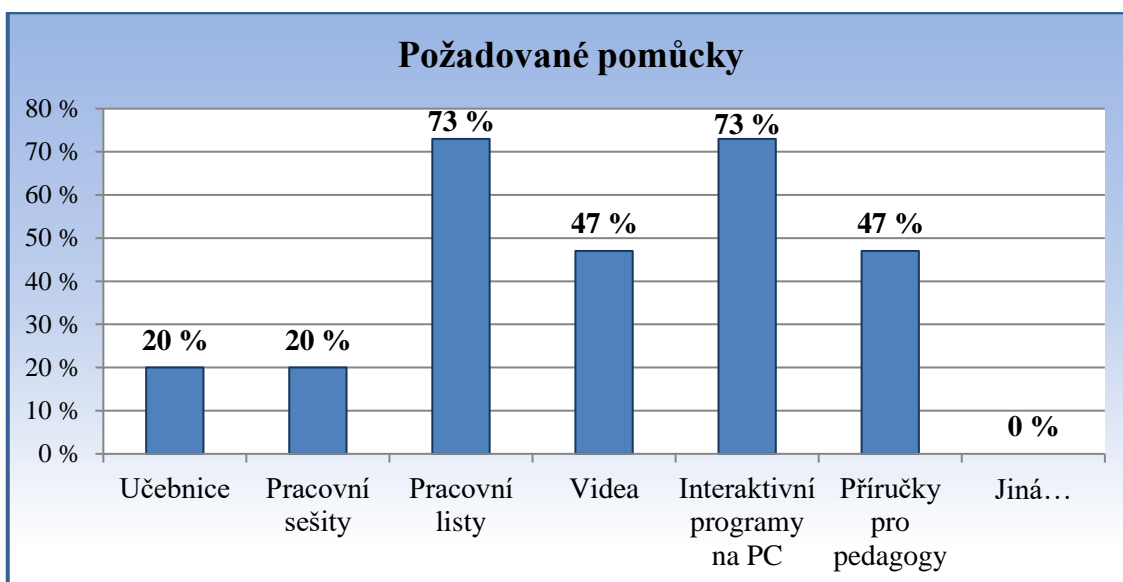
(Zdroj: vlastní)

Z odpovědí na otázku č. 15 (viz tabulka 15) bylo zjištěno, že informace potřebné k výuce OČMU získává 87 % dotázaných z webových stránek zabývajících se problematikou OČMU. Dalších 53 % respondentů zvolilo v odpovědi na otázku č. 20 možnost „na školeních“.

Otázka č. 21

Jaké pomůcky k této problematice byste uvítali?

- a) Učebnice
- b) Pracovní sešity
- c) Pracovní listy
- d) Videá
- e) Interaktivní programy na PC
- f) Příručky pro pedagogy
- g) Jiná...

Obrázek 13 – Pomůcky pro výuku (Zdroj: vlastní)

Nejžádanějšími výukovými pomůckami by podle odpovědí na otázku č. 21 (viz obrázek 13) byly interaktivní programy na PC a pracovní listy pro žáky v obou případech s 73% zastoupením.

Otázka č. 22

Víte o možnosti školení v problematice OČMU?

- a) Ano, naše škola pedagogy na školení posílá
- b) Ano, ale v našem regionu jsou tato školení nedostupná
- c) Informace se k nám dostaly, ale školení nevyužíváme
- d) O této možnosti nevím

Tabulka 17 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 22

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Ano, naše škola pedagogy na školení posílá	100 %	0 %	20 %	27 %
Ano, ale v našem regionu jsou tato školení nedostupná	0 %	0 %	10 %	7 %
Informace se k nám dostaly, ale školení nevyužíváme	0 %	0 %	30 %	20 %
O této možnosti nevím	0 %	100 %	40 %	47 %

(Zdroj: vlastní)

Z odpovědi na otázku č. 22 (viz tabulka 17) se dozvídáme, že o možnosti školení v problematice OČMU neví 40 % respondentů, dalších 20 % se o něm dozvědělo a přesto jej nevyužívá.

Otázka č. 23

Absolvovali učitelé na vaší škole v posledních letech některé z těchto školení v oblasti OČMU?

- a) Školení organizované HZS ČR nebo s jeho účastí
- b) Školení organizované Ministerstvem vnitra/Policií ČR nebo s jejich účastí
- c) Školení organizované Ministerstvem obrany/Armádou ČR nebo s jejich účastí
- d) Školení organizované NIDV v rámci DVPP
- e) Jiné školení v rámci DVPP
- f) Jiné školení mimo DVPP
- g) Žádné

Tabulka 18 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 23

Účast na školení	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Školení organizované HZS ČR nebo s jeho účastí	50 %	0 %	0 %	7 %
Školení organizované Ministerstvem vnitra/Policií ČR nebo s jejich účastí	50 %	33 %	0 %	13 %
Školení organizované Ministerstvem obrany/Armádou ČR nebo s jejich účastí	0 %	0 %	10 %	7 %
Školení organizované NIDV v rámci DVPP	100 %	33 %	20 %	33 %
Jiné školení v rámci DVPP	50 %	33 %	20 %	27 %
Jiné školení mimo DVPP	50 %	33 %	0 %	13 %
Žádné	0 %	0 %	40 %	27 %

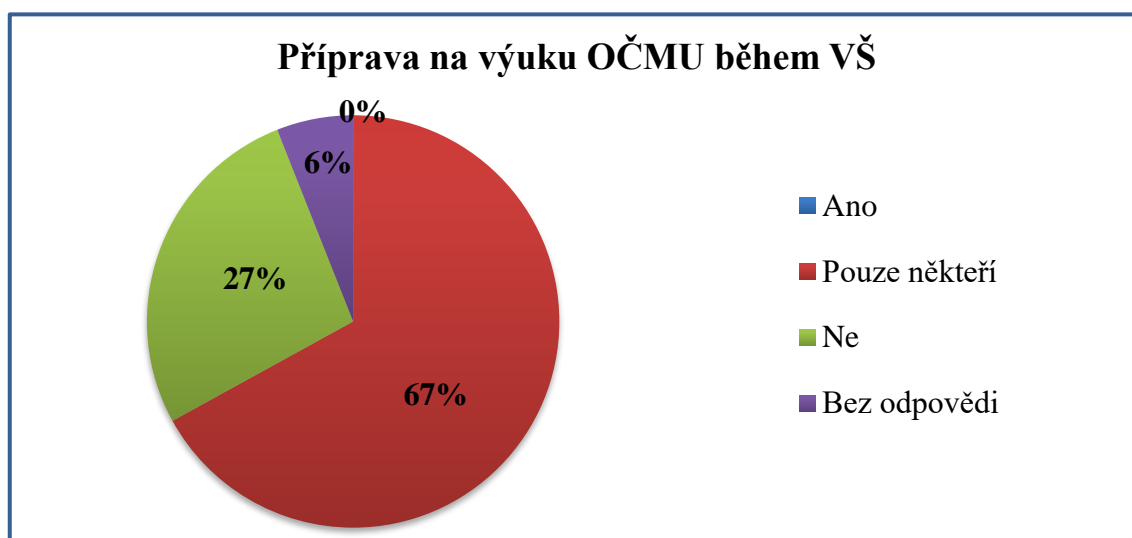
(Zdroj: vlastní)

V otázce č. 23 (viz tabulka 18) bylo nejčastější odpovědí, že učitelé absolvovali školení organizované Národním institutem vzdělávání v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (33 %). V 27 % se školy žádného školení nezúčastnily. Jeden respondent nechal otázku bez odpovědi.

Otázka č. 24

Absolvovali učitelé na vaší škole přípravu na výuku OČMU již v rámci svého vzdělání na pedagogických fakultách?

- a) Ano
- b) Pouze někteří
- c) Ne

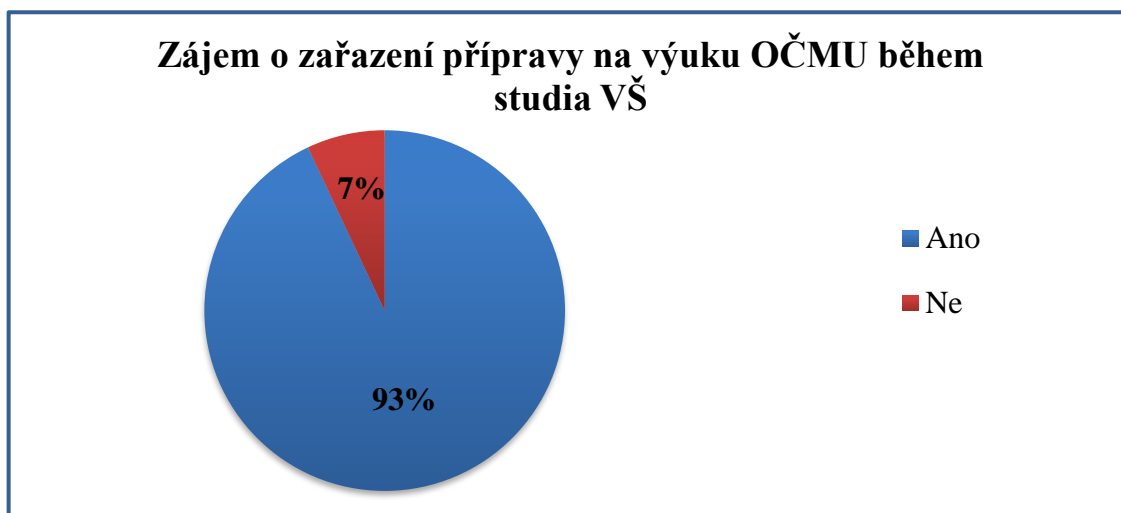
Obrázek 14 – Příprava na výuku OČMU během VŠ (Zdroj: vlastní)

Z odpovědí na otázku č. 24 (viz obrázek 14) je patrné, že na 67 % škol alespoň někteří pedagogové absolvovali výuku OČMU během svého studia na pedagogické fakultě. Jeden respondent nechal otázku bez odpovědi.

Otázka č. 25

Uvítali byste zařazení přípravy všech budoucích pedagogů na výuku problematiky OČMU do jejich studia na pedagogických fakultách?

- c) Ano
- d) Ne

Obrázek 15 – Zařazení přípravy na výuku OČMU během VŠ (Zdroj: vlastní)

Naprostá většina zúčastněných škol by uvítala přípravu budoucích pedagogů v oblasti OČMU na pedagogických fakultách – 93 % odpovědí u otázky č. 25 (viz obrázek 15).

Otázka č. 26

Chystáte se, po znovuotevření škol, s žáky věnovat problematice Covid-19, ja?

- a) Ano
- b) Ne

Tabulka 19 – Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 26

	Jen s 1. stupněm	Gymnázia	S 1. i 2. stupněm	Celkem
Ano	100 %	100 %	60 %	73 %
Ne	0 %	0 %	40 %	27 %

(Zdroj: vlastní)

Na otázku č. 26 (viz tabulka 19) odpovědělo kladně 73 % respondentů. Nejvíce učitelů se plánovalo zabývat hygienickými návyky, nemocemi, jejich původci a ochranou před nimi, pro jiné je toto téma inspirací k diskusi o změnách, které tato epidemie přinesla do naší společnosti. Konkrétní odpovědi vyučujících, kteří se k otázce vyjádřili lze nalézt v příloze E.

4.1.2 Výsledky dotazníku ze základní školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

Na základní škole pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vyučují problematiku OČMU třídní učitelé s aprobací speciální pedagogika. Do výuky je začleněna od změny RVP ZV v roce 2013.

Dotazníkové otázky mi zodpověděla pedagožka, která má na starosti výuku žáků s autismem. Tématice OČMU je věnována pozornost v předmětech **Rozumová výchova** a **Věcné učení**. Na tomto typu škol je výuka této oblasti velmi obtížná, žáci často nechápou logické souvislosti ve výkladu. K výuce je zapotřebí názorných ukázek a obrazového materiálu. Z toho důvodu se využívá zejména projektových dnů, exkurzí a externích zážitkových programů. Základní škola spolupracuje s HZS ČR, Policií ČR a Domem dětí a mládeže Sova, který zprostředkovává teoretickou i praktickou výuku dopravní výchovy a provozuje dopravní hřiště v Chebu. Také využívá programu **Mimořádné události** Světa záchranářů v Karlových Varech provozovaném asociací Záchranný kruh.

Žáci si znalosti z oblasti OČMU osvojují přiměřeně svým schopnostem, přílišný zájem o problematiku nejeví. Učitelům aktuálně používané učebnice a pomůcky nevyhovují, neboť nejsou uzpůsobené potřebám žáků navštěvujících speciální třídy. Uvítali by více obrazového materiálu ve formě pracovních listů a interaktivních programů na PC. S možnostmi školení v OČMU jsou pedagogové seznámeni, ale nevyužívají jich. Informace potřebné pro výuku čerpají od HZS ČR, z webových stránek institucí zabývajících se problematikou OČMU a od jiných pedagogů. V rámci svého vzdělávání na pedagogických fakultách přípravu na výuku OČMU neabsolvovali, tuto možnost by však uvítali. Bezpečnostní témata ochrana zdraví a dopravní výchova považují za velmi užitečná a pro žáky přínosná. Přestože je jejich situace složitá, snaží se je žákům podat vhodnou formou odpovídající jejich rozumovým schopnostem.

4.1.3 Výsledky dotazníku pro žáky 9. tříd ZŠ v okrese Cheb

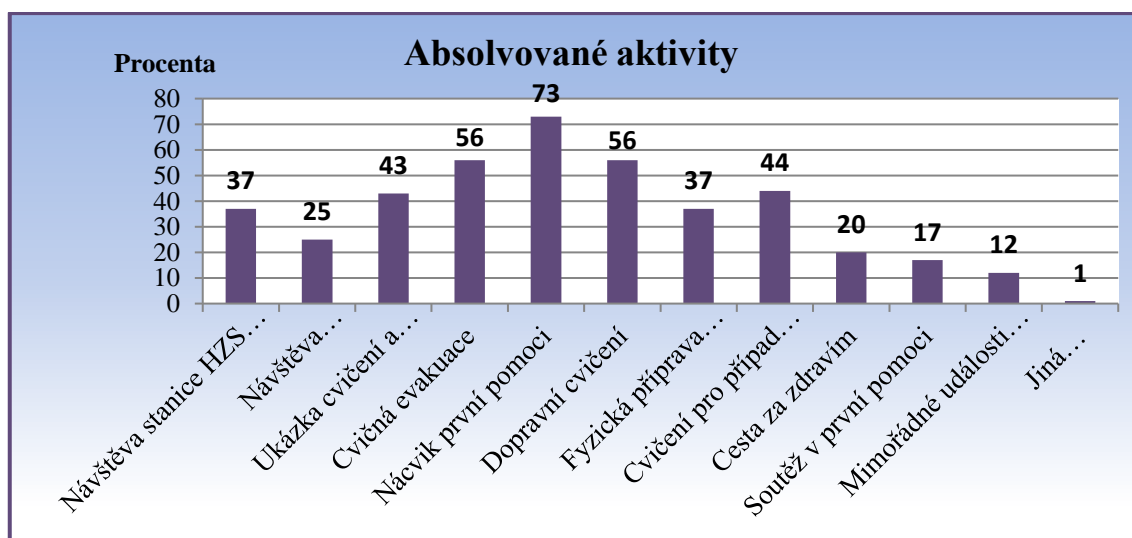
Otázka č. 1

Název nižšího stupně víceletého gymnázia/základní školy, kterou navštěvujete (např. 3. ZŠ Cheb)

Otázka č. 2

Vyberte aktivity, které jste absolvovali během výuky v ZŠ

a) Návštěva stanice HZS ČR/sboru dobrovolných hasičů	g) Fyzická příprava (pochodové cvičení)
b) Návštěva zdravotnické záchranné služby	h) Cvičení pro případ mimořádné události (požár, povodeň apod.)
c) Ukázka cvičení a práce Policie ČR	i) Cesta za zdravím
d) Cvičná evakuace	j) Soutěž v první pomoci
e) Návčik první pomoci	k) Mimořádné události (středisko Záchranný kruh – Karlovy Vary)
f) Dopravní cvičení	l) Jiná...

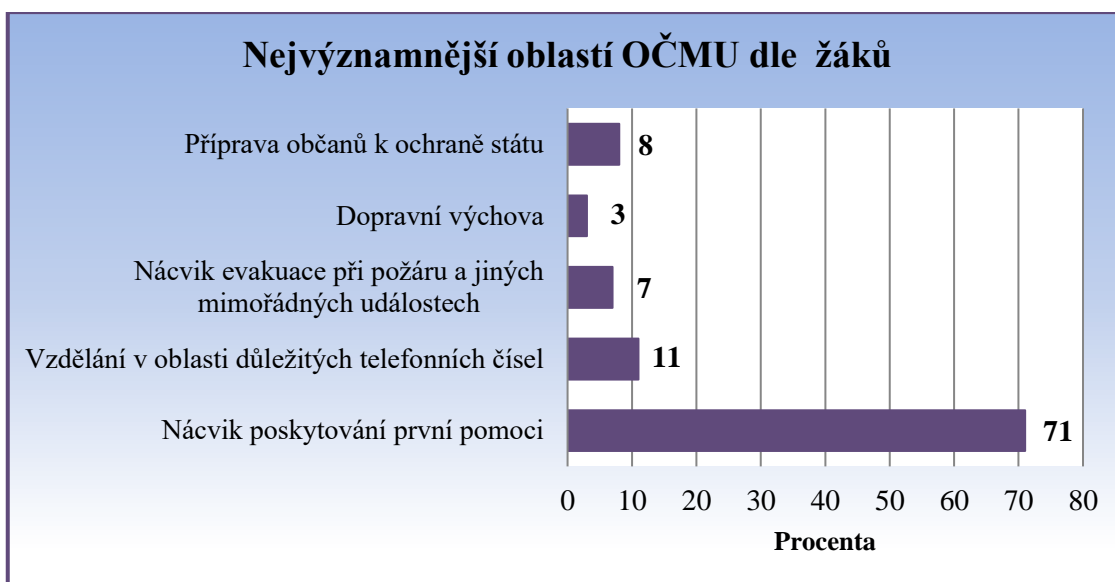
Obrázek 16 – Absolvované aktivity žáků (Zdroj: vlastní)

V odpovědi na otázku č. 2 (viz obrázek 16) bylo zjištěno, že se v rámci výuky žáci nejčastěji účastnili návčiku první pomoci – 73 %. S 56 % následovalo dopravní cvičení spolu se cvičnou evakuací.

Otázka č. 3

Kterou z těchto oblastí považujete za nejdůležitější?

- a) Nácvik poskytování první pomoci
- b) Vzdělání v oblasti důležitých telefonních čísel (112, 150, 155, 158, linka bezpečí)
- c) Nácvik evakuace při požáru a jiných mimořádných událostech
- d) Dopravní výchova
- e) Příprava občanů k ochraně státu
- f) Jiná

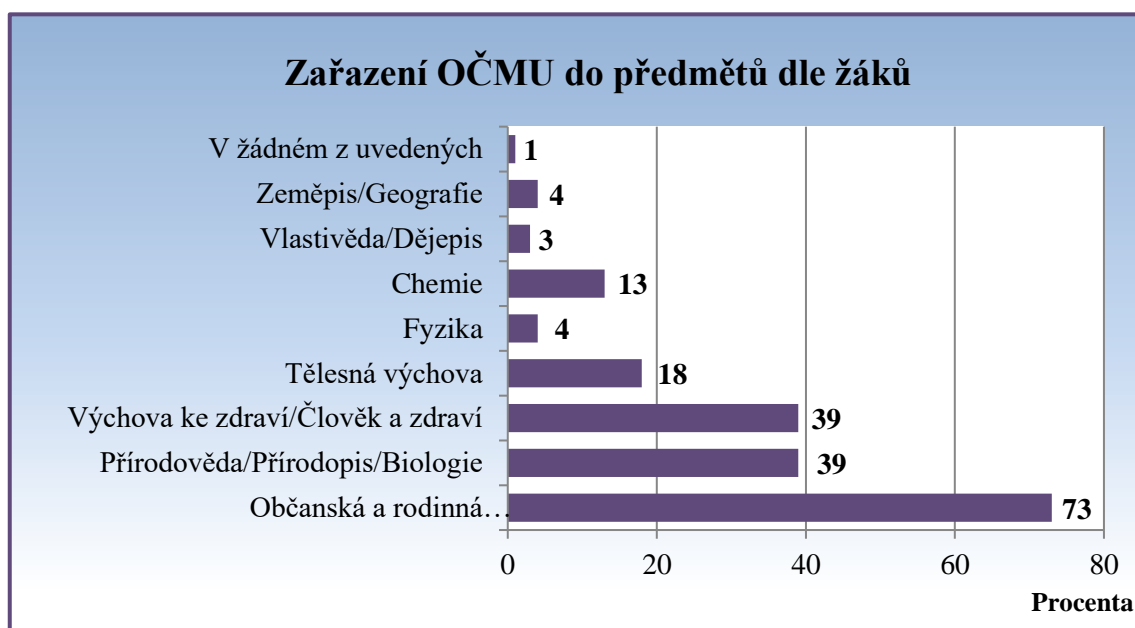
Obrázek 17 – Významnost oblastí OČMU dle žáků (Zdroj: vlastní)

Podle odpovědí na otázku č. 3 (viz obrázek 17) považují žáci v 71 % za nejdůležitější nácvik poskytování první pomoci. Na druhém místě s 11 % uváděli znalost důležitých telefonních čísel.

Otázka č. 4

V rámci kterých předmětů jste probírali některé z témat Ochrany člověka za mimořádných událostí?

- a) Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod.
- b) Přírodověda/Přírodopis/Biologie
- c) Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví
- d) Tělesná výchova
- e) Fyzika
- f) Chemie
- g) Vlastivěda/Dějepis
- h) Zeměpis/(Geografie)
- i) Jiná...

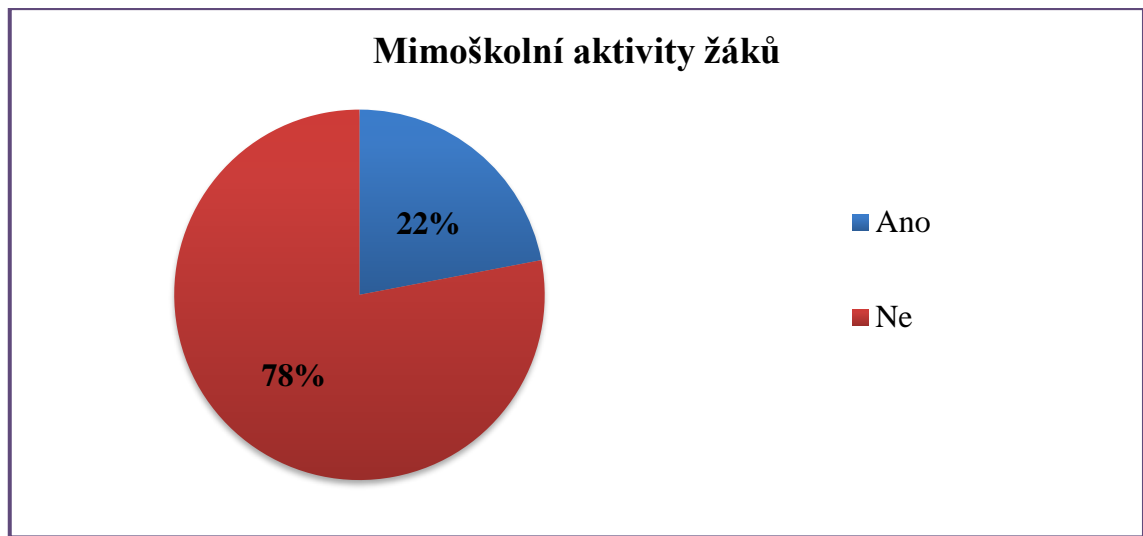
Obrázek 18 – Zařazení OČMU do předmětů dle žáků (Zdroj: vlastní)

Žáci v odpovědích na otázku č. 4 (viz obrázek 18) uvedli, že tematiku OČMU probírají v předmětu Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod. a to v 73 %. Přírodověda/Přírodopis/Biologie a Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví jsou předměty, které měly v odpovědích 39% zastoupení.

Otázka č. 5

Navštěvovali jste volnočasovou aktivitu (kroužek, skaut), v rámci které jste se zabývali některým z těchto témat?

- a) Ano
- b) Ne

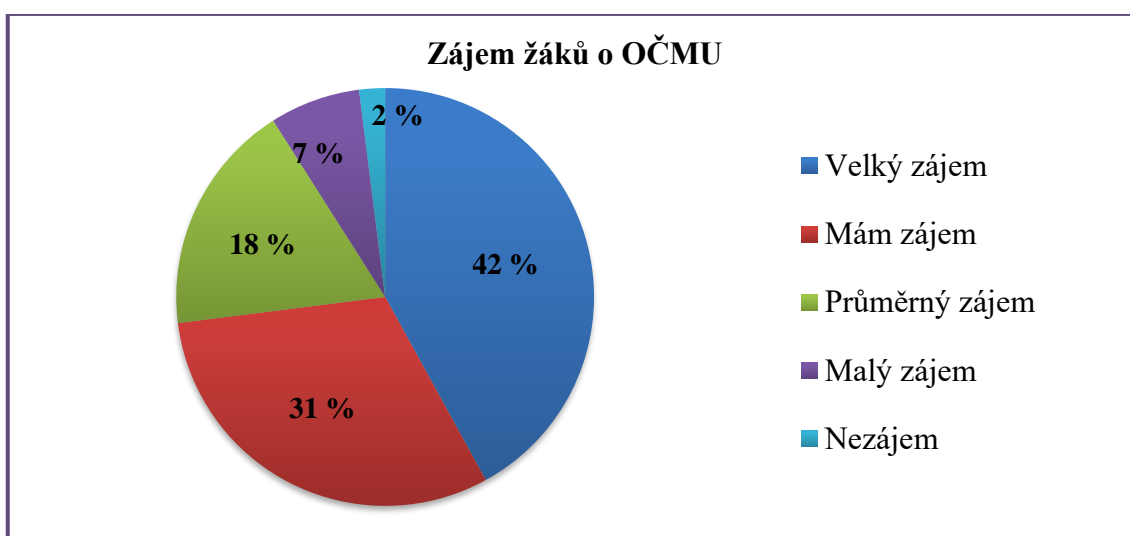
Obrázek 19 – Mimoškolní aktivity žáků (Zdroj: vlastní)

Podle odpovědí na otázku č. 5 (viz obrázek 19) volnočasové aktivity, jejichž součástí je tematika OČMU navštěvuje 22 % žáků.

Otázka č. 6

Máte zájem (baví vás/považujete je za užitečná) témata v rámci Ochrany člověka za mimořádných událostí?

	1	2	3	4	5	
Ano	☐	☐	☐	☐	☐	Ne

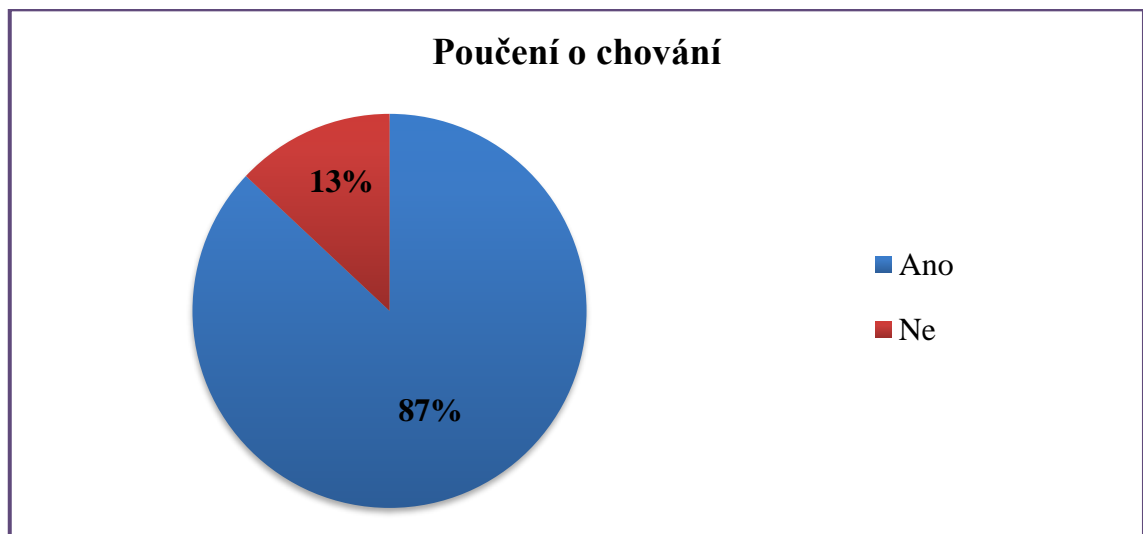
Obrázek 20 – Zájem žáků o OČMU (Zdroj: vlastní)

Hodnocení „1“ vybralo jako odpověď na otázku č. 6 (viz obrázek 20) 42 % respondentů, mají tedy o témata v oblasti OČMU velký zájem, 31 % zvolilo možnost „2“. Celkem 73 % žáků tedy uvádí, že mají zájem o problematiku OČMU.

Otázka č. 7

Byli jste před uzavřením škol poučeni pedagogem o zásadách správného chování (hygiena, kontakt s dalšími osobami) během pandemie Covid-19?

- a) Ano
- b) Ne

Obrázek 21 – Poučení o chování (Zdroj: vlastní)

Z odpovědí na otázku č. 7 (viz obrázek 21) je zřejmé, že pedagogem bylo před odchodem ze škol z důvodu pandemie Covid-19 o zásadách správného chování během pandemie poučeno 87 % žáků.

4.2 Rozbor ŠVP

Všechny zúčastněné školy mají problematiku OČMU podrobně rozpracovanou ve svých školních vzdělávacích programech v rámci jiných vyučovacích předmětů. Dopravní výchova i Ochrana člověka za mimořádných událostí bývá navíc v řadě škol doplněna tematickým projektovým dnem.

Na **prvním** stupni základních škol se jedná o předměty, vycházejí ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět v RVP ZV. Nejčastěji jde o Prvouku (1.–3. třída), Vlastivědu a Přírodovědu (4.–5. třída). Můžeme se také setkat přímo s názvy předmětů Člověk a jeho svět, Člověk a Země nebo Objevují svět apod. Ačkoliv se názvy předmětů mohou škola od školy lišit, učivo se v naprosté většině obsahu probírané látky shoduje. Součástí těchto předmětů jsou tematické okruhy Místo, kde žijeme, Člověk a zdraví, Člověk a příroda, Lidé kolem nás a jejich alternativy.

Místo, kde žijeme je vzdělávacím okruhem, v němž si žáci osvojují schopnost orientace v místě svého bydliště. Jsou s nimi probírána rizika, se kterými se mohou setkávat v jeho okolí a bezpečnost dopravního provozu související s jejich cestou do školy. Ta ve vyšších ročnících přechází v dopravní výchovu s výukou pravidel a bezpečnosti silničního provozu.

Člověk a zdraví zahrnuje uplatňování základních hygienických a jiných zdravotně preventivních návyků a dodržování pitného a stravovacího režimu. Žáci jsou vedeni k rozeznávání různých druhů nebezpečí. Umí si tak vybrat bezpečné místo pro hru a uvědomují si nutnost obezřetnosti při kontaktu s cizími jedinci a možnost odmítnutí komunikace, která je jim nepříjemná. V tomto okruhu nejčastěji probíhá i výuka týkající se mimořádných událostí, požární prevence, integrovaného záchranného systému, varovných signálů, čísel tísňového volání a evakuace. Žáci nacvičují postupy správného chování v takovýchto situacích a učí se základům poskytování první pomoci.

Člověk a příroda obsahuje učivo týkající se živelních pohrom a ekologických katastrof. Žáci probírají rizika spojená s ročními obdobími, mimořádné události přírodního původu a ochranu před nimi. Učí se ohleduplnému chování k přírodě, ekologii a správnému odpadovému hospodářství. Diskutují o dopadech znečištěného životního prostředí na živé organismy a změny klimatu.

Lidé kolem nás je okruh, který vede žáky k upevňování základů slušného chování, učí je toleranci, vzájemné úctě a pomoci druhým lidem. V rámci tohoto okruhu jsou vysvětlena základní lidská práva a svobody a demokratické principy. Žáci by měli být schopni předcházet konfliktům a rozpoznat nevhodné chování ve svém okolí.

Na **druhém stupni** základních škol se problematika OČMU vyskytuje v předmětech Výchova k občanství/Základy společenských věd (6.–9. třída) v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost, v Přírodopisu (6.–8.), případně v Zeměpisu (6.–9.), Fyzice (6.–8.) a Chemii (8.–9.) v oblasti Člověk a příroda a ve Výchově ke zdraví (6.–9.) a Tělesné výchově (6.–9.) v rámci oblasti Člověk a zdraví. Předměty a jejich názvy se na rozdíl od těch na prvním stupni vzájemně tolik neliší a jsou více obsahově oddělené.

V rámci **Výchovy k občanství** se nejčastěji probírá ochrana lidských práv a svobod, povinnost občanů při plnění obrany státu, práva a povinnosti občanů obecně a vztahy k mezinárodním organizacím a společenstvím jichž je ČR členem. Dále se v ní objevuje varování před riziky ohrožujícími zdraví, závislostmi, násilím a pohlavně přenosnými chorobami. Častým tématem je i psychické zdraví a psychohygienu.

V **Přírodopisu** se probírají živelní pohromy, jejich původ v souvislosti s podnebím a ročními obdobími a jejich následky. Své místo tu má i ekologie a nebezpečí ekologických katastrof a jejich následků.

V **Zeměpisu** se žáci vzdělávají v oblasti globálních problémů současného světa, jejich původu a možných následcích. Seznamují se s mezinárodními politickými a bezpečnostními seskupeními.

Ve **Fyzice** a **Chemii** jde především o poskytování první pomoci po styku s nebezpečnou chemickou látkou nebo při úrazu elektrickým proudem. Žáci získávají návyky v oblasti bezpečnosti práce a správného používání pracovních ochranných pomůcek během laboratorních prací. Učí se o značení a správném ukládání chemických látek a jejich vlastnostech a o druzích hasicích přístrojů a vhodnosti jejich použití. Jsou učitelé proškoleni o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci (BOZP). Do těchto předmětů bývá zařazena i ochrana před vlivy ionizujícího záření.

Výchova ke zdraví vede žáky k odpovědnému chování v oblasti vlastního bezpečí. Spadají sem rizika spojená se silničním provozem, krizové situace jako je šikana a kontakt s deviantní osobou i řešení problémů v rodině. Opakují se informace o číslech

tísňového volání, nejen složek IZS, ale i linky důvěry a krizových center. Probírají se základní úkoly ochrany obyvatelstva při mimořádných událostech, evakuace, způsoby varování i činnosti následující po překonání takovýchto situací potřebné k odstranění jejich následků. Do tohoto předmětu patří také péče o zdraví a osobní hygiena, prevence zneužívání návykových látek, bezpečné chování při používání výpočetní techniky, ochrana před přenosnými chorobami a sexuální výchova.

Tělesná výchova je předmětem, v němž jsou žáci poučováni o rizicích hrozících při sportovních aktivitách a nebezpečím spojeným s užíváním dopingu. Učí se poskytovat první pomoc tonoucím a zraněným při sportu.

Ve všech třech dotazovaných **nižších gymnáziích** mají podle ŠVP problematiku OČMU zařazenou do předmětů Zeměpis, Biologie, Fyzika, Chemie a Tělesná výchova, v jednom z gymnázií je tato problematika zařazena do učiva Občanské výchovy a to do všech čtyř ročníků.

V **Zeměpisu** se jedná o učivo týkající se podnebí a vlivu klimatu na život lidí, zemského povrchu, vody na Zemi, přírodních činitelů a jejich působení včetně živelních katastrof. Zabývá se riziky působení člověka na okolní krajinu a životní prostředí a zpětným vlivem znečištěného prostředí na lidské zdraví. Neopomíjí ani hospodářské, sociologické i ekonomické problémy lidstva, jako jsou neustále se zvyšující počet obyvatel, nedostatek pitné vody v některých částech světa, regionální konflikty a migrace a problematika rozvojových zemí.

V **Biologii** se výuka týká především předávání znalostí o lidském těle, hygieně, zdravém životním stylu, onemocněních virového, bakteriálního a parazitárního původu a ochrany před nimi, prevenci úrazů a poskytování první pomoci. Její součástí je i seznámení s riziky souvisejícími s kouřením, požíváním alkoholických nápojů, návykových látek a prevence sexuálně přenosných chorob.

Ve **Fyzice** a/nebo **Chemii** se vyučuje vznik jaderné energie, její využití, vliv ionizujícího záření na živé organismy, ochrana před ním a působení nebezpečných chemických látek a směsí na organismy. Součástí těchto předmětů bývají i laboratorní cvičení, při nichž jsou žáci poučováni o bezpečnosti práce, ochranných pomůckách, značení a skladování nebezpečných látek, druzích hasicích přístrojů a vhodnosti jejich

použití. Také je zde věnována pozornost první pomoci při kontaktu s nebezpečnou látkou, popálení nebo po zásahu elektrickým proudem.

V rámci **Tělesné výchovy** jde především o výuku první pomoci v souvislosti s plaveckými kurzy, lyžařským výcvikem a turistickými výlety (pochodovými cvičeními). V posledních letech jsou také velmi časté adaptační kurzy konající se na začátku školního roku primy. Slouží k integraci žáků do kolektivu, budování pevných vztahů a komunikačních dovedností s jejich novými spolužáky. Během těchto kurzů dochází k plnění průřezových témat z ŠVP jako je vztah člověka k životnímu prostředí, zdravotní výchova, vedení žáků ke spolupráci, solidaritě a poskytování pomoci lidem v jejich okolí. Na jednom z gymnázií si žáci v rámci tělesné výchovy opakují znalosti z výchovy dopravní.

V gymnáziu, které zařazuje OČMU v rámci **Občanské výchovy** jsou součástí vzdělávání všechny výše zmíněné předměty a jejich obsah. K tomu jsou právě v občanské výuce přidány informace o způsobech varování, evakuaci, základních úkolech ochrany obyvatelstva, druzích a prevenci vzniku mimořádných událostí a obnově prostředí následující po jejich působení. Předmět se zabývá i vlivem mimořádných událostí na společnost a veřejné mínění, prevencí rasismu, šikany a zdravotní prevencí v oblasti nakažlivých a přenosných chorob.

Základní škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami má 10 ročníků, které nejsou děleny na jednotlivé třídy jako v běžných základních školách, ale pouze na 1. a 2. stupeň. Problematika OČMU se začleňuje do výuky v rámci vzdělávacího oboru Člověk a svět, kam patří oblast **Rozmanitost přírody**, ve které jsou žáci vedeni k uvědomění si podmínek potřebných pro život. Řadí se do ní čistota vody, ochrana živočichů a životního prostředí, odpadové hospodářství, živelní pohromy a ekologické katastrofy. Další podmnožinou vzdělávacího oboru Člověk a svět je oblast **Člověk a jeho zdraví**, kde je věnována pozornost lidskému tělu, péči o zdraví, problematice přenosných i nepřenositelných nemocí, jejich prevenci, předcházení všem druhům závislostí a sexuální prevence. Do této oblasti patří rovněž seznámení žáků s IZS, službami odborné pomoci, čísly tísňového volání a správným postupem volání na tísňovou linku. Dále se zde žákům vysvětlují zásady chování v případě ohrožení, zvukové signály sirén, zásady evakuace a požární prevence. V rámci **Tělesné výchovy**

se žáci učí bezpečnosti při hrách a pohybových aktivitách, volbě bezpečného místa a vhodného oblečení pro své aktivity a následné správné hygieně po sportovní aktivitě.

5 Diskuse

Výuka OČMU je podstatnou součástí výchovy a vzdělávání na základních školách. Jejím úkolem je vybavit žáky schopností umět správně vyhodnotit rizikové situace a přizpůsobit jim své chování.

Analýza výuky OČMU na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb byla provedena formou dotazníkových šetření a rozboru ŠVP zúčastněných škol.

5.1 Diskuse k dotazníkovým šetřením

Dotazníkové šetření se skládá z dotazníku pro pedagogy, který je pro tuto práci stěžejní a kratšího doplňujícího dotazníku pro žáky 9. tříd ZŠ.

Cílem dotazníkového šetření – Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí, na něž odpovídali pedagogové ZŠ, bylo zjistit, v rámci kterých předmětů zařazují témata OČMU do výuky, jakou formu přitom volí, jakých učebních pomůcek a materiálu využívají a jaký mají na tuto problematiku celkový náhled. Dotazník obsahoval 26 otázek, z nichž jedna byla informativního charakteru.

Cílem dotazníku pro žáky 9. tříd bylo získat náhled na problematiku OČMU jejich očima a porovnat jejich odpovědi s odpověďmi vyučujících na otázky se stejným zaměřením a tím celkový náhled na problematiku doplnit. Tento dotazník obsahoval celkem sedm odpovědí, z nichž jedna sloužila k identifikaci školy, kterou žák navštěvoval.

V této části práce budou výsledky dotazníkového šetření provedeného na území okresu Cheb porovnávány s výsledky obdobného šetření v okrese Rokycany a s výsledky České školní inspekce obsažené v Tematické zprávě „Vzdělávání v bezpečnostních tématech“ (dále jen Tematická správa). Do tohoto inspekčního šetření, které probíhalo formou elektronického dotazníku, byly zapojeny mateřské, základní a střední školy zapsané ve školském rejstříku. Inspekční činnost připravila a realizovala mezirezortní skupina pro optimalizaci výuky v bezpečnostních tématech. Jejím úkolem byla analýza stávajícího systému vzdělávání v ochraně obyvatelstva, zjištění nedostatků a navržení změn a opatření k jejich nápravě. (Česká školní inspekce, 2016)

V první z otázek byla zjišťována příslušnost ke vzdělávacímu zařízení sloužící k jeho identifikaci.

Druhá otázka zjišťovala názor učitelů na zařazení OČMU do výuky. Téměř polovina – 47 % dotázaných výuku považuje za nezbytnou a učivo i hodinovou dotaci za optimální, 7 % by uvítalo přidání učiva i hodinové dotace, 20 % považuje výuku za potřebnou, nedisponuje však vhodným odborníkem nebo dostatkem informací. 13 % respondentů dokonce nepovažuje výuku za nezbytnou. Tyto výsledky jsou o poznání horší než data z okresu Rokycany (Judlová, 2019) v tom smyslu, že tam nikdo neoznačil výuku za nepotřebnou. Za optimální ji označilo 64 % škol, 7 % by uvítalo její rozšíření a 21 % nemá na výuku vhodného odborníka.

Třetí otázka zjišťovala, která z bezpečnostních témat považují pedagogové za nejužitečnější pro život výběrem hodnocení ze škály: velmi užitečné – užitečné – nedokážu rozhodnout – spíše neužitečné – neužitečné. Všichni respondenti se shodli, že nejdůležitější je výuka ochrany zdraví a první pomoci spolu s výukou dopravní výchovy. Součet hodnocení velmi užitečné a užitečné u nich dal dohromady 100 %, za nimi následovala OČMU s celkovým počtem 87 % pozitivních hodnocení. Nejhůře hodnocená byla POKOS. V České republice byla v roce 2004 zrušena základní vojenská služba. Stalo se tak po schválení zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), podle nějž je od 1. ledna 2005 armáda České republiky plně profesionální. Většina občanů by se tak vojenská služba mohla týkat pouze za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu v podobě mimořádné služby. V současné době našemu státu hrozí spíše nebezpečí kybernetických nebo teroristických útoků, než otevřený válečný konflikt, vojenské tématické proto není přikládána taková míra důležitosti jako dříve. Tyto výsledky korespondují s hodnocením v okresu Rokycany (Judlová, 2019). V doplňkovém dotazníku byla obdobná otázka položena žákům 9. tříd. Ti považují jednoznačně za nejdůležitější nácvik poskytování první pomoci.

Čtvrtá otázka zjišťovala, kdy školy začaly OČMU zařazovat do výuky. Nejčastější odpovědí s 67% zastoupením bylo, že výuka probíhala již před zavedením RVP, dalších 20 % škol ji zařadilo po změně RVP ZV v roce 2013, do něhož byla přidána rozšířená témata OČMU. Na území okresu Rokycany (Judlová, 2019) 43 % dotázaných odpovědělo „od platnosti pokynu MŠMT v roce 2003“, tedy také před zavedením RVP. Po zavedení RVP ZV i po změně RVP ZV v roce 2013 tak učinilo v obou případech

29 % škol. Tematická zpráva (Česká školní inspekce, 2016) uvádí, že polovina škol vzdělává žáky v OČMU od zavedení RVP v roce 2007, 29 % od platnosti pokynu MŠMT k zařazení OČMU do výuky a 20 % od změny RVP v roce 2013. Zajímavé je, že v okresech Cheb i Rokycany byl znatelně větší podíl škol, které měli tematiku OČMU zařazenou do výuky před zavedením RVP ZV, než je republikový průměr podle Tematické zprávy, což považuji za velmi pozitivní zjištění.

Pátá otázka zkoumala jakou formou je problematika OČMU zařazována do výuky. 93 % respondentů uvedlo, že problematiku zařazuje v rámci jiných vyučovacích předmětů a 47 % z nich jí k tomu doplňuje ještě projektovými dny. Jako jiná odpověď byla připsána beseda s hasiči a policií, kterou by tedy bylo možné přidat k projektovým dnům. Tyto výsledky odpovídají výsledkům ze základních škol v Rokycanech (Judlová, 2016), kde 100 % výuky probíhá v rámci jiných předmětů a 50 % škol k tomu pořádá i projektové dny. Podle Tematické zprávy (Česká školní inspekce, 2016) jsou témata OČMU zařazována v rámci jiných předmětů u 91,4 % škol. Dvě pětiny škol je realizují také jako projekty.

V odpovědích na šestou bylo zjištěno, že OČMU bývá nejčastěji zařazována do předmětů Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství v 69 % a Přírodověda/Přírodopis/Biologie v 67 %. V těsném závěsu za těmito předměty se objevuje ještě Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví spolu s Tělesnou výchovou obě s 53 %. Školy, které mají pouze první stupeň, OČMU vyučují v prvouce a ve všech výše zmíněných předmětech, kromě Výchovy k občanství, která se vyučuje až na druhých stupních. Na školách v okrese Rokycany (Judlová, 2016) byly školami označeny stejné druhy předmětů, tedy Přírodověda/Přírodopis/Biologie v zastoupení 93 %, Občanská výchova/Výchova k občanství v 89 %, Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví v 89 % a Tělesná výchova v 57 %. Procentuální zastoupení v jednotlivých vybraných předmětech bylo o něco vyšší než v okrese Cheb. Tato skutečnost může svědčit o tom, že na školách v okrese Rokycany je výuka témat OČMU rozdělena mezi více různých předmětů. V případě předmětu Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví mohou někteří učitelé vnímat témata ochrany zdraví zvlášť jako samostatné bezpečnostní téma, nikoli jako podmnožinu OČMU. Žáci 9. tříd na otázku, ve kterém předmětu probírali témata OČMU v 73 % odpověděli, že v Občanské a rodinné výchově/Výchově k občanství a se shodným počtem 39 % v Přírodovědě/Přírodopisu/Biologii a také Výchově ke zdraví. V Tematické zprávě (Česká školní inspekce, 2016) překvapivě velké množství škol

(77,2 %) uvedlo zařazení témat OČMU do Vlastivědy, což není místním zvykem (Chebsko – 27 %), naopak předměty Přírodověda/Přírodopis/Biologie v jejich výsledcích obdržely pouze 17,6 % a Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví 9,2 %. Společné pro všechny z porovnávaných škol je vysoké zastoupení výuky OČMU v předmětu Občanská výchova.

Témata OČMU jsou podle odpovědi na otázku č. 7 zařazena do všech ročníků, respektive každá ze škol si je zařazuje jinak dle svých potřeb. Školy s pouze 1. stupněm vzdělávání je zařazují do všech pěti ročníků, všechna gymnázia do primy a sekundy, v dalších ročnících už jen některá z nich. Školy s 1. i 2. nejčastěji uváděly 8. (60 %) a 9. ročník (53 %). Tyto výsledky se zásadně liší v počtu vybraných odpovědí od výsledků rokycanských škol (Judlová, 2019), kde bylo nejvíce témat souvisejících s OČMU školami zařazováno do 5. ročníku, 92 %, do 7. a 8. ročníku, 89 %, a 3. a 4. ročníku, 85 %. V okrese Cheb bylo do 5. ročníku zařazeno v 33 %, v 7. ročníku 40 %, v 8. ročníku 60 %, ve 3. ročníku 27 % a ve 4. ročníku 40 %. Při rozboru ŠVP však bylo zjištěno, že na prvním stupni ZŠ se část výuky OČMU nachází v každém z pěti ročníků. Věřím tomu, že kdybych měla možnost hovořit s respondenty a pokládat jim doplňující otázky, zamysleli by se nad problematikou v širším měřítku a uvedli tak více odpovědí. Tuto možnost jsem bohužel z důvodu probíhající pandemie Covid-19 neměla. Údaje v Tematické zprávě (Česká školní inspekce, 2016) vypovídají o tom, že gymnázia problematiku OČMU zařazují především do tercií a kvart, je tomu tedy naopak než v okrese Cheb, kde je zařazena především do prim a sekund.

Osmá otázka zjišťovala, kdo má na školách problematiku OČMU na starosti. V 80 % respondenti vybrali odpověď „učitelé dle své apropace, odbornosti“, tedy ti, v jejichž předmětu je problematika zařazena v rámci ŠVP. V okrese Rokycany (Judlová, 2019) takto odpovědělo všech 100 % dotázaných.

Devátá otázka se zabývala aprobační úlohou učitelů, kteří mají výuku OČMU na starost. Největší zastoupení bylo u odpovědi Občanská a rodinná výchova/ Výchova k občanství – 67 %. Těsně za ní následovalo učitelství pro první stupeň spolu s předměty Přírodopis/Biologie oboje s 60% zastoupením. Výsledky této otázky korespondují s výsledky otázky č. 6, která se dotazovala na zařazení OČMU do jednotlivých předmětů. Tyto tři odpovědi měli nejvyšší zastoupení i na území okresu Rokycany (Judlová, 2019) a v Tematické zprávě České školní inspekce (2016).

Desátá otázka se dotazovala na metody, které školy k výuce OČMU využívají. Nejčastějšími odpověďmi byly v 67 % praktická cvičení a nácviky, v 60 % exkurze a zážitkové vyučování se shodným zastoupením 60 % výklad učitele a s 53 % projektové dny. Naopak nejméně využívanými metodami vzdělávání žáků v tématech OČMU jsou tematické zájmové útvary a akce s rodiči žáků, které v obou případech využívá pouze 7% škol. V rokycanských školách (Judlová, 2019) respondenti zvolili výklad učitele v 93 %, diskuse a besedy v 79 %, praktická cvičení a nácviky s projektovými dny se zastoupením 71 % a hry a soutěže v 57 %. Domnívám se, že někteří respondenti mohou mít podobnou představu například o projektových dnech, zážitkovém vyučování a besedách a nemuseli tedy považovat za podstatné označit všechny z těchto možností. Považuji za pozitivní, že praktické nácviky měly o něco větší zastoupení, než prostý výklad učitele. Žáci si znalosti lépe osvojují v případech, kdy mají možnost vyzkoušet si je v praxi. Praktická cvičení a nácviky se umístily na první příčce i ve výsledcích Tematické zprávy Vzdělávání v bezpečnostních tématech se zastoupením 86 % (Česká školní inspekce, 2016). Po nich následovaly besedy s 80,4 % a výklad učitele se 78,7 %. Nejméně využívanými metodami byly rovněž akce s rodiči žáků a tematické zájmové útvary.

Jedenáctá otázka zkoumala spolupráci škol s dalšími organizacemi. S HZS ČR spolupracuje 87 % zúčastněných škol, s Policií ČR 73 %. Za těmito organizacemi se umístily Střední zdravotnická a vyšší odborná škola Cheb se 47 % a ZZS Karlovarského kraje se 40 %. V okrese Rokycany (Judlová, 2019) s HZS ČR spolupracuje 100 % škol, s Policií ČR 93 %, s neziskovými organizacemi 64 % a 57 % s obcemi. Zastoupení organizací s celorepublikovou působností na prvních dvou příčkách odpovědí je shodné, další výsledky se liší dle lokálních zvyklostí. Rovněž ve výsledcích Tematické zprávy jsou na prvních dvou místech ve spolupráci se školami HZS ČR s 83 % a Policie ČR s 65 %, za nimi následuje městská policie s 39,4 % a další složky IZS s 24,5 %. Podle Tematické zprávy s partnery vůbec nespupracuje pouze 5,5 % škol. Ve výše zmíněných okresech spolupracují s některým z nich všechny spolupracující školy. Po vypočtení průměrných odpovědí v okrese Cheb vychází na základní školy s 1. stupněm spolupráce s 4,5 partnery, na školy s 1. i 2. stupněm 4,2 a na gymnázia pouze 2,7 organizace, mají tedy nejmenší rozsah spolupráce s externími subjekty ze všech typů oslovených škol. O tom, že víceletá gymnázia využívají spolupráci s dalšími organizacemi v menší míře, než základní školy se zmiňuje i Tematická zpráva.

Dvanáctá otázka se týkala akcí s tematikou OČMU pořádaných na škole v posledních dvou letech (2018/19 a 2019/2020). 87 % škol se věnovalo nácviku první pomoci, 80 % provádělo s žáky cvičnou evakuaci a účastnilo se také některé ze soutěží s tematikou OČMU včetně dopravní. Fyzické přípravy tedy pochodového/turistického cvičení se účastnilo 73 %, a 67 % nacvičovalo chování pro případ mimořádné události (např. požár/povodeň). V těchto odpovědích se vyskytovaly vyšší hodnoty než na rokycanských základních školách (Judlová, 2019). Tam se nácviku první pomoci věnovalo 79 % škol stejně jako soutěžím s tematikou OČMU včetně dopravní. 50% zastoupení měla cvičná evakuace a 47% cvičení pro případ vzniku mimořádné události. Žáci 9. tříd ZŠ v okrese Cheb jako nejčastější aktivity absolvované během výuky uvedli nácvik první pomoci, cvičnou evakuaci, dopravní cvičení a cvičení pro případ mimořádné události, shodují se tedy s odpověďmi vyučujících ze ZŠ v okrese Cheb. Nejčastějšími praktickými cvičeními uvedenými v Tematické zprávě (Česká školní inspekce, 2016) jsou nácvik první pomoci se 78,6 %, cvičná evakuace se 77,6 %, dopravní soutěže s 62,5 % a cvičení pro případ požáru/povodně které provádí polovina dotázaných škol. Tato data se vztahují ke školnímu roku 2014/2015. S přibývajícím lety od vzniku Tematické zprávy můžeme vidět postupný procentuální nárůst praktických cvičení s žáky, uvážíme-li, že by pro zbytek republiky platily obdobné výsledky jako pro Chebsko a Rokycansko.

V třinácté otázce bylo zjištěno, že tradičně pořádá akce související s OČMU 60 % škol, v Rokycanech to je 71 % (Judlová, 2019). V Karlovarském kraji Asociace záchranný kruh nabízí školám bezplatné zážitkové programy s tematikou OČMU pro žáky v areálu Svět záchranářů. Tato asociace sdružuje záchranářské subjekty včetně HZS Karlovarského kraje, která se preventivně výchovně činnosti v ochraně obyvatelstva věnuje především skrze ni (Svět Záchranářů, © 2020a). HZS Karlovarského kraje taktéž školám po předchozí domluvě nabízí exkurzi na svých stanicích. V okrese Cheb se nachází celkem tři: v Aši, Chebu a Mariánských lázních. Školy si rovněž mohou zamluvit některé z dopravních hřišť pro trénink dopravní výchovy nebo přednášku od PČR, AČR, BESIP, VZP apod. Zástupci těchto organizací jsou ochotní docházet po předchozí domluvě přímo do škol. V Chebu je dále možnost spolupráce se Střední zdravotnickou a vyšší odbornou školou Cheb, která se významnou měrou podílí na osvětě OČMU v okrese a s některými svými projekty dojíždí do škol, které o ně projeví zájem. Jedná se například o projekt „*Doktora se nebojíme*“ který je určen pro MŠ a 1.

stupeň ZŠ, „Znáš své tělo?“ pro žáky 8. tříd, Den zdraví, který je pořádán ve spolupráci se složkami IZS a je přístupný široké veřejnosti, školní projekt „Žáci učí žáky“ a další. Myslím si, že pokud mají školy o akce zájem, není problém se na některé z výše zmíněných aktivit domluvit, v případě spokojenosti i opakovaně. Z osobní zkušenosti mohu říct, že mě různé projektové dny s tematikou OČMU velmi bavily a odnesla jsem si z nich vždy spoustu zajímavých informací a zážitků. Několikrát v životě jsem se ocitla u situace, kdy bylo třeba poskytnout první pomoc nebo volat linku tísňového volání a i přes nervozitu se mi nikdy nestalo, že by to pro mě byl větší problém nebo bych nevěděla co dělat, za což z velké míry určitě vděčím učitelům, kteří se výuce této problematiky věnovali a opakovaně nás brali na různé exkurze a praktické cvičení se složkami IZS. Proto mi přijde škoda, že některé školy tyto akce žákům zprostředkovávají v menším množství nebo vůbec, přestože mají na výběr řadu možností.

Ve čtrnácté otázce hodnotili vyučující znalosti a dovednosti svých žáků v oblasti OČMU hodnocením od nejlepšího po nejhorší: 1–5. Polovina z nich ohodnotila své žáky za „2“, druhá polovina za „3“ celkový průměr byl 2,5. Na Rokycansku (Judlová, 2019) obdrželo od svých vyučujících hodnocení „2“ 36 % žáků a „3“ 43 %. Celkový průměr byl 2,6, tedy obdobný. Podle Tematické zprávy (Česká školní inspekce, 2016) si 10,8 % žáků vysloužilo hodnocení „1“, 73 % žáků bylo hodnoceno za „2“, 6,8 % za „3“ a 8,4 % nedokázalo posoudit. Tento rozdíl v hodnocení byl pravděpodobně způsoben tím, že respondenty inspekčního šetření publikovaného v Tematické zprávě, byli ředitelé škol, kteří často nejsou s většinou žáků školy v přímém kontaktu, a mohou tak osvojování jejich znalostí hodnotit pouze zprostředkovaně.

V patnácté otázce učitelé hodnotili zájem žáků o výuku této problematiky. Nejčastějšími hodnoceními bylo za „3“ ve 47 % odpovědí a za „2“ ve 33 %. Zajímavé je, že žáci 9. tříd na otázku, jak moc je zajímavá OČMU odpověděli jinak než učitelé. Ve 42 % zvolili hodnocení „1“ a ve 31 % hodnocení „2“, což v součtu vypovídá o tom, že 73 % z nich má k tématům OČMU pozitivní přístup. V další z otázek pro žáky bylo zjištěno, že 22 % z nich navíc navštěvovalo volnočasovou aktivitu, v rámci níž se zabývali tématy OČMU. Tato skutečnost svědčí o tom, že na některých základních školách se stále ponechává málo času a prostoru k diskusi se žáky, kteří by měli mít možnost vyjádřit své názory k probírané problematice. Učitele tak ani neví, zda jim přijde důležitá a baví je či nikoliv.

Šestnáctá otázka byla zaměřena na pomůcky používané k výuce. Výuková videa používá 87 % respondentů a pomůcky asociace Záchraný kruh 67 %. Pomůcky distribuované HZS ČR uvedlo pouze 27 % dotázaných. Školy v okrese Rokycany (Judlová, 2019) využívají pomůcek distribuovaných HZS ČR ve 100 %, pomůcek Záchraného kruhu v 86 % a výukových videí v 71 % případů. Asociace Záchraný kruh vznikla v Karlovarském kraji, a jak již bylo zmíněno, HZS Karlovarského kraje funguje ve věcech souvisejících s edukací občanů v ochraně obyvatelstva skrz ni. Obdobně je to s výukovými videi, které také ve většině případů vznikají za spolupráce HZS ČR. V Tematické zprávě (Česká školní inspekce, 2016) jsou jako nejčastěji využívané výukové pomůcky uvedeny pracovní listy, které využívá 64,2 % škol, výuková videa – 57,1 % a pomůcky distribuované HZS ČR – 48,4 %.

V sedmnácté otázce bylo zjišťováno, které z dostupných materiálů pro výuku OČMU pedagogové znají. Nejvíce pedagogů – 67 % zná příručku pro učitele základních a středních škol „*Ochrana člověka za mimořádných událostí*“ kterou vydalo MV-GŘ HZS ČR (2003) a materiály asociace Záchraný kruh. Zastoupení 33 % mají „*Podklady k výuce témat ochrany člověka za mimořádných událostí v základních školách*“, „*Štěstí přije připraveným*“ a „*Ochrana člověka za mimořádných událostí*“ od nakladatelství FORTUNA. V odpovědích byly zastoupeny i další publikace v menším množství. Dostupných pomůcek existuje opravdu mnoho a tematika OČMU je v nich pojata různými způsoby. Některé jsou určeny pedagogům, jiné žákům různých věkových kategorií. Proto je pochopitelné, že školy znají ty z nich, pro které mají ve svém výkladu upotřebení. Z důvodu jejich velkého množství může být obtížné se v nich orientovat, proto je v teoretické části této práce uveden jejich stručný obsah, doporučená literatura je rovněž obsahem příloh výše zmíněného materiálu „*Podklady k výuce témat ochrany člověka za mimořádných událostí v základních školách*“. Zprůměrováním počtu odpovědí u jednotlivých typů škol jsem zjistila, že učitelé na škole jen s 1. stupněm znají v průměru 6 příruček, u učitelů gymnázií vychází průměrná znalost 1,3 příručky a u učitelů na ZŠ s 1. i 2. stupněm je to 3,9 příručky. V tomto ohledu gymnázia za základními školami značně zaostávají. Pozitivním faktem zůstává, že každá z dotazovaných škol zná alespoň některý z materiálů. Na ZŠ v okrese Rokycany (Judlová, 2019) byla taktéž nejznámější příručkou „*Ochrana člověka za mimořádných událostí*“ s 64% zastoupením. Stejně množství respondentů znalo i příručku pro obyvatele „*Pro případ ohrožení*“, 57 % znalo materiály asociace Záchraný kruh, 50 %

příručku „*Co dělat když..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí*“ a 43 % znalo publikaci „*Výchova dětí v oblasti požární ochrany*“. Zastoupení dalších publikací bylo v odpovědích méně časté. Neblahým zjištěním bylo, že 13 % škol s 1. i 2. stupněm neznalo žádnou ze zmíněných příruček.

Osmnáctá otázka byla zaměřená na zjišťování, zda základní školy využívají některého z programů „Svět záchranářů“ v Karlových Varech, který spadá pod asociaci Záchranářský kruh. Těchto vzdělávacích programů využívá více než třetina zúčastněných škol, přesněji 33 % škol zahrnutých v grafickém zpracování výsledků a škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, která pro svou specifickou byla hodnocena samostatně. Nejčastěji navštěvovanými akcemi Světa záchranářů jsou Dopravní výchova a Svět rizik. Svět rizik je tříhodinový program, jehož náplní je rozpoznávání rizik v každodenním životě a výuka způsobů jak se s nimi vypořádat. Areál Světa záchranářů (viz Příloha A) je velmi dobře vybaven pro simulaci nejrůznějších mimořádných událostí, záchranných akcí a pro výcvik žáků v dopravní výchově (Svět Záchranářů, © 2020a). Bohužel je absolvování těchto programů pro školy složitější z hlediska času a organizace dopravy do Karlových Varů, což je asi hlavním důvodem, proč nejsou využívány ve větším množství.

V devatenácté otázce byly hodnoceny dostupné vzdělávací pomůcky na téma bezpečnost, které v 53 % vyhovují vyučujícím pouze částečně. Některé jejich oblasti by bylo třeba inovovat. Pomůcky pokládá za zcela vyhovující 33 % respondentů. Tematická zpráva (Česká školní inspekce, 2016) uvádí, že téměř polovina škol (47,1 %) považuje dostupné učebnice s bezpečnostními tématy za částečně vyhovující s potřebou inovace. Za aktuální a plně vyhovující považuje pomůcky 23,1 % škol, stejné procento škol označilo pomůcky jako vyhovující, ale nemají jich k dispozici dostatečné množství. V okrese Rokycany (Judlová, 2019) více než polovina škol označila pomůcky za plně vyhovující potřebám vzdělávání (57 %), jako vyhovující v nedostatečném množství je hodnotilo 21 % škol a jako vyhovující pouze částečně s potřebou inovací taktéž 21 % škol. Rozmanitost výukových materiálů a pomůcek je velká. Učitele, jak bylo zjištěno v odpovědích na otázku č. 17, znají vždy jen několik z nich. Řešením této situace by mohla být lepší informovanost učitelů o dostupných pomůckách. Většinu z nich je možné získat bezplatně z webových stránek institucí zabývajících se tématy OČMU, což řeší problém s jejich množstvím. Materiál MŠMT z roku 2012 „*Podklady k výuce předmětu Ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních*

školách“ obsahuje v jedné ze svých příloh doporučenou literaturu a pomůcky včetně jejich vydavatelů a odkazů na webové stránky u těch z nich, které jsou volně ke stažení.

Informace potřebné pro výuku OČMU čerpají pedagogové, podle odpovědí na dvacátou otázku, v 87 % případů z webových stránek institucí zabývajících se problematikou OČMU. Na školení je získává 53 % z nich. Od HZS ČR je překvapivě čerpá pouze 27 % dotázaných škol. Na Rokycansku (Judlová, 2019) učitelé nejvíce informací čerpají z webových stránek – 86 %, od HZS ČR je získává 79 %, na školeních 57 % a z dostupné literatury 50 %. Školení jsou často pořádána HZS ČR, stejně tak HZS ČR publikuje na svých webových stránkách celou řadu materiálů a informací k výuce, proto se tyto odpovědi mohou částečně překrývat.

Ve dvacáté první otázce bylo zjišťováno, jaké pomůcky k výuce problematiky OČMU by učitele uvítali. Se shodným zastoupením 73 % byly jako nejžádanější pomůcky označeny pracovní listy a interaktivní programy na PC. O Videu a příručky pro pedagogy pak mělo zájem 47 % respondentů.

Dvacátá druhá otázka zkoumala, zda oslovení pedagogové vědí o možnostech školení v problematice OČMU. Bohužel nejčastější odpovědí s 40% zastoupením bylo, že o možnostech školení nevědí. K dalším 20 % se informace o školení dostaly, ale nevyužívají jich. Pouze třetina škol své pedagogy na školení posílá. Z Rokycanských základních škol (Judlová, 2019) využívá možností školení 50 % vyučujících, dalších 50 % uvedlo, že se k nim nějaké informace dostaly, ale nebyly příliš konkrétní, proto školení nevyužívají. Právě v informovanosti učitelů vidím v oblasti výuky OČMU největší slabinu, ať se to týká právě této malé informovanosti a účasti na školeních, nebo omezeného přehledu o dostupných učebních pomůckách a materiálech. Nepokládám to však primárně za problémem učitelů, kteří mají na starosti řadu dalších aktivit mimo výuku v tématech OČMU, jako spíše za nedostatek způsobený při předávání informací o možnostech školení a dalšího vzdělávání od vedení školy směrem k jednotlivým pedagogům.

V odpovědi na dvacátou třetí otázku bylo zjištěno, že 33 % pedagogů v posledních několika letech absolvovali školení v oblasti OČMU v rámci DVPP organizovaného Národním institutem dalšího vzdělávání. Jiné školení v rámci DVPP absolvovalo 27 % respondentů. Žádné školení v posledních letech neabsolvovalo rovněž 27 % pedagogů. Obecně je známo, že posílání pedagogů na školení bývá problém, protože se musí

uvolnit z výuky, na kterou je potřebné sehnat náhradu, vymyslet žákům alternativní program nebo si hodiny s někým vyměnit, což bývá komplikované pro učitele i vedení. Možným řešením by bylo zajištění povinného školení pro všechny pedagogy ve škole v odpoledních hodinách, kdy by školitel navštívil dané školské zařízení, předal pedagogům souhrn nejpodstatnějších aktuálních informací k problematice a informoval je o dalších možnostech (o druzích dostupných materiálu, webových portálech a možnostech podrobnějších školení pedagogů) spojených s výukou OČMU. Domnívám se, že takové školení by nebylo nutné opakovat příliš často (např. jednou za 2 roky) a každý z učitelů by přitom získal alespoň základní povědomí o problematice.

Podle odpovědí na otázku dvacet čtyři v 67 % absolvovali alespoň někteří učitelé ze spolupracujících základních škol přípravu na výuku v rámci svého vzdělávání na pedagogických fakultách. Na školách v okrese Rokycany (Judlová, 2019) je to dokonce 71 %. V současné době se tato výuka na pedagogických fakultách objevuje především ve formě volitelných a povinně-volitelných předmětů, kterým se budoucí pedagogové mohou věnovat v případě svého zájmu. Tematická zpráva (Česká školní inspekce, 2016) uvádí, že určitou formu přípravy na VŠ absolvovalo 68,9 % dotázaných učitelů. Tato čísla považuji za pozitivní s ohledem na to, že materiál *Začlenění tématik „Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova“* do studijních programů pedagogických fakult byl schválen vládou ČR v roce 2011, přičemž samozřejmě nebyl na všech pedagogických VŠ implementován okamžitě. Nepochybuji o tom, že celá řada učitelů vykonává svou praxi podstatně déle než od roku 2011, a některé VŠ se tedy přípravě budoucích pedagogů na výuku OČMU musely věnovat už dříve.

Dvacátá pátá otázka zjišťovala, zda by zařazení přípravy na výuku OČMU do výuky na pedagogických fakultách učitelé uvítali. Pro zařazení se v dotazníku vyslovilo 93 % respondentů. Podle Tematické zprávy (Česká školní inspekce, 2016) považuje za přínosnou přípravu učitelů na pedagogických fakultách v případě jejich kvalifikace pro 1. stupeň ZŠ 77,6 % ředitelů škol. Pro kvalifikaci učitelů na 2. stupni by ji uvítalo 57,1 % ředitelů škol. To je podle mého názoru dáno tím, že řada škol výuku OČMU ve smyslu základů ochrany obyvatelstva zařazuje často pouze do jednoho z ročníků 2. stupně ZŠ (dle rozboru ŠVP), případně tuto výuku řeší projektovým vyučováním nebo externími vzdělávacími programy a ředitelé proto necítí takovou potřebu seznamovat s problematikou učitele 2. stupně ZŠ během jejich vzdělávání. Určitým

faktorem může být i obava z poklesu zájmu o studium na pedagogických fakultách v případě zařazení dalších předmětů, které nejsou v přímé souvislosti se studovanou aprobací, což by při současném nedostatku učitelů mohlo znamenat problém.

Dvacátá šestá otázka zjišťovala schopnost učitelů reagovat na aktuálně vzniklé mimořádné události a krizové situace. Učitelé byli dotazováni, zda se po znovuotevření škol chystají s žáky zabývat problematikou Covid-19. Této problematice se hodlá věnovat 73 % dotázaných. Většina z oslovených učitelů chce s žáky probírat hygienické návyky, původce a cesty přenosu onemocnění a ochranu před nimi (odpovědi učitelů na otázku č. 26 viz Příloha E). Žákům 9. tříd byla položena otázka, zda byli před uzavřením škol poučeni svými pedagogy o zásadách správného chování během pandemie Covid-19. Naprostá většina – 87 % odpověděla, že ano. Při prozkoumání odpovědí z jednotlivých dotazníků bylo zjištěno, že „NE“ odpovídali žáci ze stejných škol, kde většina respondentů podle jejich odpovědí poučena byla. Nabízí se možnosti, že například nebyli na výuce přítomni, nebo poučení nevěnovali pozornost. Z odpovědí na oba dotazníky vyplývá, že jsou učitelé schopni pružně reagovat na aktuálně vzniklé mimořádné události a krizové situace a umí si na ně ve výuce vyhradit potřebný prostor a čas, což považují za velmi pozitivní zjištění.

5.2 Diskuse k rozboru ŠVP

Školní vzdělávací programy jednotlivých škol na území okresu Cheb se mezi sebou často liší nejen v názvech vyučovacích předmětů, ale i v probírané látce, jež je do jednotlivých předmětů zařazena. Ani rozložení učiva do jednotlivých ročníků není shodné. Některé školy mají mimořádné události zařazené v Přírodopisu, jiné v Zeměpisu apod. Proto je v rozboru ŠVP popsána látka, která se probírá v daném předmětu na většině škol nejčastěji a s minimálními odlišnostmi.

Učivo OČMU probírané na prvním stupni základních škol je v ŠVP popsáno podrobně a je přizpůsobeno věkovým a rozumovým schopnostem žáků. Nezáleží tolik na tom, do kterého konkrétního předmětu jsou dané informace zařazeny, neboť veškerou výuku má v naprosté většině případů na starost třídní učitel s aprobací učitelství pro první stupeň. Z toho vyplývá, že má celkový přehled o tom, jakou látku s dětmi již kde probral, co potřebují procvičit a zopakovat. Většina probírané látky souvisí se zásadami správného a bezpečného chování v každodenním životě a ochranou zdraví. Žáci se učí jak

předcházet vzniku nežádoucích situací a jak přivolat pomoc v případě jejich vzniku. Osvojení si schopnosti volání na tísňová čísla považuji za jednu z nejzákladnějších a nejpodstatnějších znalostí, kterou by si měly děti ze školy odnést. Na většině škol je výuka doplněná o projektový den, besedu nebo exkurzi s tematikou OČMU. Nejčastěji se jedná o cvičnou evakuaci, která bývá často spojena s turistickým/pochodovým cvičením, dopravní výchovu na některém z dopravních hřišť a ukázky a nácvik první pomoci. Zařazení výuky OČMU na prvním stupni a její obsah mi podle ŠVP připadá správně zvolené a dostačující.

Na druhém stupni základních škol je celkový objem probíraného učiva větší a látka začíná být složitější. K učivu spojenému se základními úkoly ochrany obyvatelstva, které bylo již probráno na prvním stupni, se tak řada učitelů již nevrací. Naopak je kladen velký důraz na témata týkající se ochrany zdraví, prevenci různých onemocnění, prevenci užívání návykových látek apod. Žáci jsou již dost staří a dostatečně fyzicky vyvinutí k tomu, aby byly schopni samostatně poskytovat první pomoc. Také mají dostatečné rozumové schopnosti a dosažené vědomosti k pochopení problematiky týkající se nebezpečných látek a bezpečnosti práce, která je rovněž součástí výuky. Látkou, která nechybí na žádné ze zúčastněných základních škol, jsou hrozby týkající se mimořádných událostí přírodního původu a havárií s možností úniku nebezpečných látek. Toto učivo bývá zařazeno do Přírodopisu, Zeměpisu nebo Chemie. Ve výuce na druhém stupni ZŠ mi schází například opakování dopravní výchovy, které by dle mého názoru bylo vhodné zařadit i do učiva 9. tříd, protože žáci v tomto věku mohou již získat některé druhy řidičských oprávnění. Stejně tak ve výuce na mnoha školách postrádám požární prevenci, informace ohledně opatření k ochraně obyvatelstva, způsobech varování apod. Školy, které tuto látku ve svém ŠVP mají, ji probírají s žáky pouze jednou za celý druhý stupeň, což mi připadá nedostačující.

Na nižších stupních gymnázií je situace ohledně školního výkladu obdobná jako na druhém stupni ZŠ. Gymnázia navíc bohužel příliš nenavštěvují mimoškolní projekty a akce s tematikou OČMU, kde by se případné nedostatky ve výuce mohly dohnat.

Začlenění problematiky v současných RVP ZV (naleznete v příloze F této práce) neobsahuje velké množství základních pojmů, informací a cílů z materiálu MŠMT „*Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách*“. Tento podklad pro učitele obsahující návrh na rozložení výstupů

a učiva v každém z ročníků základních škol je plný užitečných informací, o které by žáci neměli být ve svém vzdělávání ochuzeni. Je sepsán stručně, jasně a přehledně. V jeho přílohách pedagogové naleznou všechny informace potřebné k výuce OČMU na ZŠ od základních pojmů z ochrany obyvatelstva a předpřipravených testových otázek pro žáky, po legislativní rámec celé problematiky. Proto je velká škoda, že s jeho existencí je, dle výsledků provedeného dotazníkového šetření, seznámeno jen 33 % dotázaných pedagogů.

5.3 *Shrnutí*

Na výzkumnou otázku „*Jakou formou probíhá výuka předmětu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb?*“ lze po vyhodnocení dotazníkových šetření a provedení rozboru ŠVP jednotlivých škol odpovědět, že výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí probíhá v rámci řady různých vyučovacích předmětů na prvním i druhém stupni základních škol. Nejčastější výukovou metodou jsou praktická cvičení a nácviky s žáky spolu s výkladem učitele, exkurzemi a zážitkovým vyučováním. Zhruba polovina oslovených škol obohacuje výuku ještě o projektové dny, přičemž spolupracuje se složkami IZS a Střední zdravotnickou a vyšší odbornou školou Cheb.

Každá ze spolupracujících škol se výuce OČMU věnuje a má ji rozpracovanou ve svém ŠVP. Obsah výuky na prvním stupni základních škol se mezi jednotlivými školskými zařízeními liší především v názvech předmětů, v rámci kterých je zařazována, obsahová stránka problematiky je téměř shodná, dobře rozčleněná do jednotlivých ročníků tak, že odpovídá věkovým a rozumovým schopnostem žáků. Výuku většinou zabezpečuje pedagog s aprobační Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Na druhém stupni ZŠ a víceletých gymnáziích je kladen důraz především na oblast ochrany zdraví a bezpečnosti práce, v jednom z ročníků bývá zařazena výuka týkající se mimořádných událostí biogenního i antropogenního charakteru. Zejména na gymnáziích, ale i na některých 2. stupních ZŠ je opomíjena výuka základních opatření ochrany obyvatelstva, kam patří způsoby varování, evakuace a ukrytí, nebo je za celé čtyři roky výuky zařazena pouze jednou, což mi připadá nedostatečné. Rovněž mi ve výuce většiny škol schází opakování dopravní výchovy v 9. třídách/kvartách, kdy žáci dosahují věku potřebného pro získání některých druhů řídičských oprávnění po řízení motorových vozidel.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že největším problémem v současném systému výuky OČMU je nedostatečná informovanost učitelů o možnostech a nabídkách školení a o existujících materiálech a učebních pomůckách s tematikou OČMU. Řešením tohoto problému by mohlo být zajištění povinného školení pro všechny pedagogy ve škole v odpoledních hodinách, kdy by školitel navštívil dané školské zařízení, předal pedagogům souhrn nejpodstatnějších aktuálních informací k problematice a informoval je o dalších možnostech (o druhích dostupných materiálu, webových portálech a možnostech podrobnějších školení pedagogů) spojených s výukou OČMU. Domnívám se, že takové školení by nebylo nutné opakovat příliš často (např. jednou za 2 roky) a každý z učitelů by přitom získal alespoň základní povědomí o problematice.

V samotném pojetí problematiky OČMU jsem si všimla velkých rozdílů. Někdy je zařazována jako jedno ze čtyř bezpečnostních témat spolu s Dopravní výchovou, Ochranou zdraví a POKOS (Česká školní inspekce; 2016), jindy jsou tato bezpečnostní témata její podmnožinou, jako je tomu v případě „*Začlenění problematiky OČMU do RVP ZV*“ (viz Příloha F) nebo v materiálu MŠMT „*Podklady k výuce témat ochrany člověka za mimořádných událostí v základních školách*“. Tento materiál je zase z velké části obsahově odlišný od obsahu „*Začlenění problematiky OČMU do RVP ZV*“. Bylo by tedy vhodné oblast výuky OČMU sjednotit po stránce obsahu i rozsahu, aby jednotlivé školy, potažmo vyučující v nich, měli přesnou představu o tom, co se od nich očekává a jaké materiály a pomůcky je vhodné k naplňování těchto výukových cílů využít. Dalším přínosem by pak byla jednotnost výuky na republikové úrovni a její snazší kontrolovatelnost.

6 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat a porovnat obsah a formy výuky předmětu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb.

V teoretické části práce byl popsán vzdělávací systém České republiky a rámcové a školní vzdělávací programy, v nichž je Ochrana člověka za mimořádných událostí začleněna a podrobněji rozpracována. Práce se zabývala také způsoby vzdělávání stávajících i budoucích pedagogů v oblasti Ochrany člověka za mimořádných událostí, projekty, učebními materiály a podklady k její výuce na základních školách. Dále zde byly obsaženy základní informace týkající se ochrany obyvatelstva a jejího vývoje, z nichž problematika OČMU vychází.

Ve výzkumné části práce byla provedena dotazníková šetření a rozbor školních vzdělávacích programů na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb, jejichž záměrem bylo nalezení odpovědi na výzkumnou otázku: *„Jakou formou probíhá výuka předmětu „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií na území okresu Cheb?“*. Tato výzkumná otázka byla zodpovězena a stanovený cíl práce byl naplněn.

Práce bude poskytnuta školám v okrese Cheb, které spolupracovaly v rámci dotazníkových šetření a poskytly svá data pro zpracování kvalitativního výzkumu. Získané výsledky mohou být školami použity pro zhodnocení stávající situace a posloužit jim jako inspirace pro zavedení určitých změn do výuky.

7 Seznam zdrojů

- 1 BESIP, © 2020. *Dopravní výchova dětí* [online]. Praha [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.ibesip.cz/O-Besip/BESIP-o-nas>
- 2 BESIP, 2019. Tematický plán dopravní výchovy pro žáky 4. tříd základních škol, Praha: Ministerstvo dopravy České republiky
- 3 Center for Immigration Studies: obrázek, 2019. In: *The International Red Cross Facilitates Illegal Immigration to the U.S.*, [online]. Washington DC: [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://cis.org/Pena/International-Red-Cross-Facilitates-Illegal-Immigration-US>
- 4 Česká školní inspekce. 2016. *Tematická zpráva: Vzdělávání v bezpečnostních tématech* [online]. č. j.: ČŠIG-1467/16-G2 Praha: [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Vzdelavani-v-bezpecnostnich-tematech>
- 5 DILLEY, M., 2005. Natural disaster hotspots: a global risk analysis. Washington, D. C. World Bank, Disaster risk management series, no. 5.
- 6 EENA, © 2020. *What's 112 all about?* [online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: https://eena.org/about-112/whats-112-all-about/?fbclid=IwAR3CayJowoibSTf0RYOxYLYw5kMAJDah6dYEEyg044gTlxRBxufD_4mFKQYI
- 7 EUROPEAN COMMISSION, 2020. *Emergency Response Coordination Centre (ERCC)* [online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-ercc_en
- 8 EUROPEAN COUNCIL, 2018. *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre Working Party on Civil Protection (PROCIV)*, [online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/working-party-civil-protection/>

- 9 EURYDICE., 2018. *Hlavní rysy vzdělávacího systému* [online]. Praha: [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/czech-republic_cs
- 10 GERHÁT, I., 2018. *Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Vojenský historický ústav Praha, ISBN 978-80-7278-728-9.
- 11 Hasík CZ, © 2020. *Preventivně výchovná činnost v oblasti PO a OOB* [online], Bruntál: Citadela Bruntál, [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <http://www.hasik.cz/>
- 12 HRIVNÁK, J., BURDOVÁ, L. a POLÍVKA, L.. 2009. *Metody a nástroje řešení krizových situací: (metody a nástroje řízení bezpečnosti) : základní údaje*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, ISBN 978-80-7251-304-8.
- 13 HZS ČR, © 2020a. [online]. *Činnost Hasičského záchranného sboru v rámci přípravy obyvatelstva*, [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/cinnost-hasicskeho-zachranneho-sboru-v-ramci-pripravy-obyvatelstva.aspx>
- 14 HZS ČR, © 2020b. [online]. *Kurzy pro učitele a vedení školy*, [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/kurzy-pro-ucitele.aspx>
- 15 HZS ČR, © 2020c. [online]. *Materiál Začlenění tématik „Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova“ do studijních programů pedagogických fakult*, [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/material-zacleneni-tematik-ochrana-cloveka-za-mimoradnych-udalosti-pece-o-zdravi-a-dopravni-vychova-do-studijnich-programu-pedagogickych-fakult.aspx>
- 16 HZS ČR, © 2020d. [online]. *O sirénách - Varování obyvatelstva*, [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/sireny.aspx>
- 17 HZS ČR, © 2020e. [online]. *Pomůcky pro základní a střední školy*, [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/pomucky-pro-zakladni-a-stredni-skoly.aspx>

- 18 HZS ČR, © 2020f. [online]. *Podpora vzdělávání na pedagogických fakultách*, [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/podpora-vzdelavani-na-pedagogickych-fakultach.aspx>
- 19 HZS ČR, © 2020g. [online]. *Úvodní stránka* [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelestva-uvodem.aspx>
- 20 HZS ČR, © 2020h: obrázky, [online]. *Varování*, [cit. 2020-08-05]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelestva-varovani-varovani.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>
- 21 HZS Jihomoravského kraje, 2010. *Vaše cesty k bezpečí aneb chytré blondýny radí....* Informačně vzdělávací projekt HZS Jihomoravského kraje, Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje a Diecézní charity. Brno.
- 22 HZS Zlínského a Ústeckého kraje, 2020. *Hasiči pro školy: Komplexní podpora HZS ČR pro výuku Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí na 2. stupni základních škol* [online], [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: <https://www.hasiciproskoly.cz/uvod>
- 23 ICRC, © 2020. *INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS*. [Online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/what-we-do>
- 24 JUDLOVA, M., 2019. *Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany*. České Budějovice. Diplomová práce. ZSF JU
- 25 JUKL, M., 2020. *Ženevské úmluvy, obyčeje a zásady humanitárního práva: (stručný přehled)*. Praha: Český červený kříž, ISBN 978-80-87729-31-1.
- 26 KRIZPORT. © 2018, *Krizové stavy* [online], Brno: [cit. 2020-06-19]. Dostupné z: <http://krizport.firebrno.cz/dokumenty/vyhlasovani-krizovych-stavu>
- 27 LEPEŠKA, J., 2008. *Viš odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?*. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, ISBN 978-80-86640-98-3.

- 28 LINHART, P. 2006. *Některé otázky ochrany obyvatelstva*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, ISBN 80-7040-854-5.
- 29 Markétina dopravní výchova, ©2010 – 2020. [online]. *Mapa dopravních hřišť v ČR*, Tým silniční bezpečnosti Liberec [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.dopravnivychova.cz/mapa-hrist>
- 30 MARTÍNEK, B., 2003. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, ISBN 80-86640-08-6.
- 31 MARTÍNEK, B., 2009. *Ochrana obyvatelstva I*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, ISBN 978-80-7251-298-0.
- 32 MARTÍNEK, B., 2013. *Metodický manuál pro přípravu techniků ochrany obyvatelstva*. V Ostravě: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, ISBN 978-80-7385-131-6.
- 33 MARTÍNEK, Bohumír. 2014. *Metodický manuál pro přípravu preventistů ochrany obyvatelstva*. V Ostravě: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, ISBN 978-80-7385-146-0.
- 34 MIKULKA, B., MIKULKA, Š., PIŇOS, 2003. *Výchova dětí v oblasti požární ochrany: Příručka pro učitele základních a speciálních škol*. 1. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN 80-86640-21-3.
- 35 MŠMT, ©2013-2020. *Podklady pro výuku témat dopravní výchovy a ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí* [online]. Praha [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/podklady-pro-vyuku-temat-dopravni-vychovy-a-ochrany-cloveka>
- 36 MŠMT, ©2013-2020. *Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020* [online]. Praha [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>
- 37 MŠMT, 2017. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>

- 38 MŠMT, 2019a. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2019–2023*. Praha. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodobe-zamery-cr>
- 39 MŠMT, 2019b. *Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. Praha. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/file/51582/>
- 40 MŠMT., © 2013-2020. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*. Praha. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-vzdelavaci-politiky-2020-1>
- 41 MŠMT., © 2013-2020. *Strategické a koncepční dokumenty* [online]. Praha [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>
- 42 MŠMT., 2014. *Indikátory Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*. Praha. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/file/34419/>
- 43 MV-GŘ HZS ČR, 2014. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*. Praha: ISBN 978-80-86466-50-7
- 44 MV-GŘ HZS ČR., 2019. *Ochrana obyvatelstva a krizové řízení pro pedagogické pracovníky: modul - J*. Praha: ISBN 978-80-7616-048-4.
- 45 MV-GŘ HZS, 2015. *Ochrana obyvatelstva a krizové řízení: skriptá*. Praha. ISBN 978-80-86466-62-0.
- 46 MVČR, 2013. *Pro případ ohrožení - Příručka pro obyvatele*. [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/pro-pripad-ohrozeni-prirucka-pro-obyvatele.aspx>
- 47 Národní ústav pro vzdělávání, ©2011-2020. *Rámcové vzdělávací programy* [online]. Praha [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/t/rvp?fbclid=IwAR2qmdtv_ayFm6zZfBcYvpl1wESppPqgTx_2IjtsAs9isuO1-EW9QQQ1s0
- 48 Nařízení vlády č. 463/2000 Sb., o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právníckými a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu

- obyvatelstva In: Sbírnka zákonů České republiky, částka 132, s. 7212-7213. ISSN 1211-1244.
- 49 NATO, 2011. *Civil Emergency Planning Committee (CEPC)*, [online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50093.htm
- 50 NATO, 2020. *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre*, [online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52057.htm?
- 51 ODVÁRKOVÁ, D., PICKOVÁ J., 2016. Hasičské myši učí děti: soubor pracovních listů preventivně výchovné činnosti na úseku požární ochrany a ochrany obyvatelstva. Praha: MV-GŘ HZS ČR, ISBN 978-80-87544-38-9.
- 52 OECD, 2018. *Diagram of the education systém*, [online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=CZE>
- 53 PALZEROVÁ, L., 2017. *Hasiči radí: Příručka pro slabozraké žáky základní školy /I. stupeň/*. Lázně Bohdaneč: MV- GŘ HZS ČR, Institut ochrany obyvatelstva.
- 54 RVP, 2012a. *Podklady k výuce témat dopravní výchovy v základních školách* [online]. [cit. 2020-06-28]. Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/16447/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-DOPRAVNI-VYCHOVY-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html/>
- 55 RVP, 2012b. *Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách* [online]. [cit. 2020-06-28]. Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/16451/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-OCHRANY-CLOVEKA-ZA-BEZNYCH-RIZIK-AMIMORADNYCH-UDALOSTI-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html/>
- 56 SKALSKÁ, K., HANUŠKA Z., DUBSKÝ M., 2010. Integrovaný záchranný systém a požární ochrana: modul I. Praha: MV- GŘ HZS ČR, ISBN 978-80-86640-59-4.
- 57 Svět Záchranářů, © 2020a. *Svět záchranářů: centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu*, [online]. Karlovy vary: Asociace Záchraný kruh [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <http://www.svetzachranaru.cz/>

- 58 Svět Záchranářů: obrázek, © 2020b. In: *Svět záchranářů: centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu*, [online]. Karlovy vary: Asociace Záchranný kruh [cit. 2020-08-01]. Dostupné z: <https://www.svetzachranaru.cz/dopravni-vychova-6.html>
- 59 TALICHOVÁ, M., 2018. *První díl cyklu Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí*, [online]. [cit. 2020-07-20]. Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů, Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/21509/PRVNI-DIL-CYKLU-OCHRANY-CLOVEKA-ZA-BEZNYCH-RIZIK-A-MIMORADNYCH-UDALOSTI.html/>
- 60 UNITED NATIONS, 1948. *Universal Declaration of Human Rights*, [online]. [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- 61 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 1, s. 3-16. ISSN 1211-1244.
- 62 Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., Ústava České republiky In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 39, s. 5386-5387. ISSN 1211-1244.
- 63 Vyhláška MŠMT č. 281/2001 Sb., kterou se provádí § 9 odst. 3 písm. a) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon) In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 106, s. 6526-6527. ISSN 1211-1244.
- 64 Vyhláška MV č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 127, s. 7447-7458. ISSN 1211-1244.
- 65 Vyhláška MV č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 133, s. 7730-7746. ISSN 1211-1244.
- 66 Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006. *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání*. Praha. ISBN 80-87000-03-X.
- 67 VZP, © 2015. *VZPoura úrazům*, [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.vzpoura-urazum.cz/o-projektu/>
- 68 WHO, © 2020. *Definiton of health*, [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://www.who.int/about/who-we-are/frequently-asked-questions>

- 69 WIKIMEDIA COMMONS: obrázek, 2010. In: *File: CivilDefence.svg*, [online]. [cit. 2020-08-08] Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CivilDefence.svg>
- 70 Záchranný kruh, 2018. [online]. Karlovy Vary: Asociace Záchranný kruh [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/>
- 71 Zákon č. 224/2015 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými směsmi a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o prevenci závažných havárií). In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 93, s. 2762-2801. ISSN 1211-1244.
- 72 Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 73, s. 3461-3474. ISSN 1211-1244.
- 73 Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon) In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 73, s. 3474-3487. ISSN 1211-1244.
- 74 Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 73, s. 3488-34. ISSN 1211-1244.
- 75 Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 74, s. 3622-3660. ISSN 1211-1244.
- 76 Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbíрка zákonů České republiky, částka 190, s. 10262-10324. ISSN 1211-1244.)

8 Seznam zkratek

AČR	Armáda České republiky
CEPC	Civil Emergency Planning Committee
CPO	Civilní protiletectká ochrana
CO	Civilní obrana
CECIS	Common Emergency Communication and Information System
CNP	Civilní nouzová připravenost
DZ	Dlouhodobý záměr
EAPC	Euro Atlantic Partnership Council
EADRCC	Euro Atlantic Disaster Response Coordination Centre
ERCC	Emergency Response Coordination Centre
HP	Havarijní plán
GŘ-HZS ČR	Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
HPK	Havarijní plán kraje
IZS	Integrovaný záchranný systém
JPO	Jednotka požární ochrany
KHS	Krajské hygienické stanice
KS	Krizová situace
KŘP	Krajské ředitelství policie
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MU	Mimořádná událost
MV	Ministerstvo vnitra

MZ	Ministerstvo zdravotnictví
MD	Ministerstvo dopravy
NIDV	Národní institut dalšího vzdělávání
NATO	North Atlantic Treaty Organization
OČMU	Ochrana člověka za mimořádných událostí
OPIS	Operační a informační středisko
ORP	Obec s rozšířenou působností
PČR	Policie České republiky
POKOS	Příprava občanů k obraně státu
PROCIV	Working Party on Civil Protection
RVP	Rámcový vzdělávací program
SSHR	Státní správa hmotných rezerv
ŠVP	Školní vzdělávací program
VCNP	Výbor pro civilní nouzové plánování
VHP	Vnější havarijní plán
VZP	Všeobecná zdravotní pojišťovna
WHO	World Health Organization
ZaLP	Záchranné a likvidační práce
ZNH	Zbraně hromadného ničení
ZZS	Zdravotnická záchranná služba

9 Seznam obrázků a tabulek

- Obrázek 1 Vztah ochrany obyvatelstva, civilní ochrany a civilní obrany (zdroj: Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030, s. 5)
- Obrázek 2 Všeobecná výstraha (zdroj: HZS ČR, © 2020h)
- Obrázek 3 Zkušební tón (zdroj: HZS ČR, © 2020h)
- Obrázek 4 Požární poplach (zdroj: HZS ČR, © 2020h)
- Obrázek 5 Znak mezinárodního hnutí červený kříž (Zdroj: Center for Immigration Studies, 2019)
- Obrázek 6 Mezinárodní znak civilní ochrany (Zdroj: CivilDefence.svg, 2010)
- Obrázek 7 Významnost jednotlivých témat OČMU (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 8 Hodnocení úrovně znalostí žáků v OČMU (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 9 Hodnocení zájmu žáků o témata OČMU (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 10 Materiály pro výuku OČMU (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 11 Účast na programu Světa záchranářů (Zdroj vlastní)
- Obrázek 12 Navštívené programy Světa záchranářů (Zdroj vlastní)
- Obrázek 13 Pomůcky pro výuku (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 14 Příprava na výuku OČMU během VŠ (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 15 Zařazení přípravy na výuku OČMU během VŠ (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 16 Absolvované aktivity žáků (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 17 Významnost oblastí OČMU dle žáků (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 18 Zařazení OČMU do předmětů dle žáků (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 19 Zařazení OČMU do předmětů dle žáků (Zdroj: vlastní)
- Obrázek 20 Zájem žáků o OČMU (Zdroj: vlastní)

Obrázek 21 Poučení o chování žáků během pandemie (Zdroj: vlastní)

Tabulka 1 Zastoupení zúčastněných škol (Zdroj: vlastní)

Tabulka 2 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 2 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 3 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 4 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 4 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 5 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 5 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 6 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 6 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 7 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 7 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 8 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 8 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 9 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 9 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 10 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 10 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 11 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 11 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 12 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 12 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 13 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 13 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 16 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 14 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 19 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 15 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 20 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 16 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 21 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 17 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 22 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 18 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 23 (Zdroj: vlastní)

Tabulka 19 Zastoupení jednotlivých odpovědí v otázce č. 26 (Zdroj: vlastní)

10 Seznam příloh

Příloha A – Svět Záchranářů – centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu Karlovy Vary

Příloha B – Seznam spolupracujících škol a gymnázií na území okresu Cheb

Příloha C – Dotazník – Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí

Příloha D – Dotazník pro žáky 9. tříd ZŠ v okrese Cheb

Příloha E – Odpovědi pedagogů na otázku č. 26 z dotazníku Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí

Příloha F – Začlenění problematiky OČMU v současných RVP ZV

Příloha A: Svět Záchranářů – centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu Karlovy Vary (Zdroj: Svět záchranářů, © 2020b)

Příloha B: Seznam spolupracujících škol a gymnázií na území okresu Cheb

- 1 **1. základní škola Cheb**
Americká 36, Cheb
- 2 **3. základní škola Cheb**
Malé náměstí 3, Cheb
- 3 **4. základní škola Cheb**
Hradební 14, Cheb
- 4 **5. základní škola Cheb**
Matěje Kopeckého 1, Cheb
- 5 **6. základní škola Cheb, příspěvková organizace**
Obětí nacismu 16, Cheb
- 6 **Základní škola Cheb, příspěvková organizace**
Kostelní náměstí 14, Cheb
- 7 **Svobodná chebská škola, Základní škola a Gymnázium s.r.o.**
Jánské náměstí 256, Cheb
- 8 **Gymnázium Cheb, příspěvková organizace**
Nerudova 2283/7, Cheb
- 9 **Základní škola a mateřská škola Lipová, okres Cheb**
Lipová 128, Cheb
- 10 **Základní škola Aš, okres Cheb**
Kamenná 152, Aš
- 11 **Základní škola Aš, okres Cheb**
Hlávkova 26, Aš
- 12 **Gymnázium Aš, příspěvková organizace**
Hlavní 2514, Aš
- 13 **Základní škola Hranice, okres Cheb**
Husova 414, Hranice u Aše
- 14 **Gymnázium a obchodní akademie Mariánské Lázně, příspěvková organizace**
Ruská 355/7, Mariánské Lázně
- 15 **Základní škola a mateřská škola Plesná**
Školní 254, Plesná
- 16 **Základní škola Skalná, příspěvková organizace**
Sportovní 260, Skalná

Příloha C: Dotazník – Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí (dále OČMU)

1. Název základní školy, nižšího stupně víceletého gymnázia

2. Jaký je váš názor na zařazení OČMU do výuky

- a) Výuka je nezbytná, rozsah učiva a hodinové dotace jsou optimální
- b) Výuka je nezbytná, bylo by vhodné přidat učivo i hodinovou dotaci
- c) Výuka je nezbytná, bylo by třeba zvýšit hodinovou dotaci, rozsah učiva ponechat
- d) Výuka je nezbytná, bylo by třeba rozšířit učivo, hodinovou dotaci ponechat
- e) Výuka je potřeba, ale nemáme ve škole vhodného odborníka (vyučujícího), není dostatek informací
- f) Výuka není nezbytná
- g) Jiná...

3. Která bezpečnostní témata zařazená do výuky jsou nejužitečnější pro život?

	Velmi užitečné	Užitečné	Nedokážu rozhodnout	Spíše nejužitečné	Nejužitečné
a) Ochrana člověka za mimořádných událostí (živelní katastrofy a technické pohromy)	☐	☐	☐	☐	☐
b) Příprava občanů k obraně státu (POKOS)	☐	☐	☐	☐	☐
c) Ochrana zdraví a první pomoc	☐	☐	☐	☐	☐
d) Dopravní výchova	☐	☐	☐	☐	☐

4. Jak dlouho zařazujete OČMU do výuky?

- a) Od změny RVP ZV v r. 2013 (rozšířené zařazení témat OČMU)
- b) Od zavedení rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání (RVP ZV)
- c) Od platnosti Pokynu MŠMT (r. 2003)
- d) Výuka ochrany člověka za mimořádných událostí probíhala již před zavedením RVP

5. Jakou formou zařazujete výuku problematiky OČMU do výuky?

- a) Samostatný předmět - název předmětu:
- b) V rámci jiných vyučovacích předmětů
- c) Projektové dny
- d) Jiná...

- 6. Do jakých předmětů témata OČMU nejčastěji zařazujete?**
- a) Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod.
 - b) Přírodověda/Přírodopis/Biologie
 - c) Výchova ke zdraví/ Člověk a zdraví apod.
 - d) Tělesná výchova
 - e) Fyzika
 - f) Chemie
 - g) Vlastivěda/Dějepis
 - h) Zeměpis/(Geografie)
 - i) Jiná...
- 7. Do jakých ročníků nejčastěji témata OČMU zařazujete?**
- a) 1. ročník
 - b) 2. ročník
 - c) 3. ročník
 - d) 4. ročník
 - e) 5. ročník
 - f) 6. ročník/prima
 - g) 7. ročník/sekunda
 - h) 8. ročník/tercie
 - i) 9. ročník/kvarta
- 8. Kdo má ve vaší škole na starosti danou problematiku?**
- a) Koordinátor ŠVP
 - b) Jeden pověřený vyučující
 - c) Třídní učitelé
 - d) Učitelé dle své aprobace, odbornosti
 - e) Jiná...
- 9. Jakou aprobaci mají učitelé, kteří se větší měrou podílejí na vzdělávání žáků v OČMU**
- a) Učitel 1. stupně základní školy
 - b) Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod.
 - c) Přírodopis/Biologie
 - d) Výchova ke zdraví

- e) Tělesná výchova
- f) Fyzika
- g) Chemie
- h) Dějepis
- i) Zeměpis
- j) Český jazyk
- k) Jiná...

10. Jaké metody a formy výuky OČMU na vaší škole využíváte?

- a) Výklad učitele
- b) Praktická cvičení a nácviky
- c) Hry a soutěže
- d) Projektové dny
- e) Exkurze a zážitkové vyučování
- f) Externí vzdělávací programy (na objednávku)
- g) Tematické zájmové útvary
- h) Akce s rodiči žáků/partnerskými subjekty
- i) Diskuse a besedy
- j) Jiná

11. Spolupracujete v rámci výuky s nějakými dalšími organizacemi?

- a) HZS ČR
- b) Policie ČR
- c) Zdravotnická záchranná služba Karlovarského kraje
- d) Obecní (městská) policie
- e) Jiné složky IZS
- f) Neziskové organizace (ČČK, SDH)
- g) Jiná škola
- h) Obec
- i) V uvedené oblasti s partnery nespolupracujeme
- j) Dům dětí a mládeže SOVA Cheb
- k) Střední zdravotnická a vyšší odborná škola Cheb
- l) Jiná...

12. Jaké akce týkající se OČMU proběhly na vaší škole ve školních letech 2018/19, 2019/20?

a) Projektový den OČMU ve spolupráci s HZS ČR	Ano x Ne
b) Fyzická příprava (pochodové cvičení)	Ano x Ne
c) Cvičná evakuace	Ano x Ne
d) Cvičení pro případ mimořádné situace v rámci výuky (požár, povodeň apod.)	Ano x Ne
e) Soutěž s tematikou OČMU (včetně dopravní)	Ano x Ne
f) Nácvik první pomoci	Ano x Ne
g) Jiný projektový den, jaký?	Ano x Ne
h) Jiná akce, jaká	Ano x Ne

13. Pořádáte na vaší škole nějaké akce v souvislosti s OČMU již tradičně?

- a) Ano
- b) Ne

14. Projevují žáci vaší školy zájem o témata z oblasti OČMU?

	1	2	3	4	5	
Nejlepší	☐	☐	☐	☐	☐	Nejhorší

15. Projevují žáci vaší školy zájem o témata z oblasti OČMU?

	1	2	3	4	5	
Nejlepší	☐	☐	☐	☐	☐	Nejhorší

16. Jaké pomůcky nejčastěji používáte k výuce dané problematiky?

- a) Pomůcky distribuované HZS ČR
- b) Výuková videa
- c) Pomůcky asociace Záchranný kruh
- d) Multimediální a interaktivní programy
- e) Učebnice ALBRA
- f) Učebnice Fortuna
- g) Jiná...

17. Znáte některé z následujících dostupných materiálů pro výuku OČMU ?

- a) Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v ZŠ
- b) Ochrana člověka za mimořádných událostí
- c) Pro případ ohrožení – příručka pro obyvatele
- d) Výchova dětí v oblasti požární ochrany
- e) Chování obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných chemických látek
- f) Víš, odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?
- g) Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR
- h) Hasičské myši učí děti
- i) Hasiči radí – Příručka pro slabozraké žáky základní školy (1. stupeň)
- j) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství Fortuna)
- k) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství ALBRA)
- l) Co dělat... aneb kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí
- m) Štěstí přeje připraveným
- n) Hasiči varují! – krátké výchovné filmy z produkce HZS ČR
- o) Videoprojekt OČMU
- p) Vaše cesty k bezpečí aneb chytré blondýnky radí
- q) Záchranný kruh
- r) Centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu aneb Svět záchranářů
- s) HASÍK CZ
- t) Hasiči pro školy
- u) Žádnou z uvedených pomůcek neznám

18. Zúčastnili se žáci Vaší školy v posledních letech některého z programů „Svět záchranářů“ v Karlových Varech?

- a) ano
 - Svět zdraví
 - Dopravní výchova
 - Svět rizik
 - Svět bezpečí
 - Svět ohně
 - Mimořádné události
 - První pomoc
- b) ne

19. Jak hodnotíte kvalitu dostupných pomůcek na téma bezpečnost?

- a) Aktuální používané učebnice a pomůcky plně vyhovují potřebám vzdělávání
- b) Používané učebnice a pomůcky vyhovují potřebám vzdělávání, nemáme však k dispozici dostatečné množství
- c) Používané učebnice a pomůcky částečně vyhovují, v některých oblastech je však potřebná inovace
- d) Aktuální používané učebnice a pomůcky potřebám vzdělávání nevyhovují

20. Odkud získáváte informace potřebné pro výuku OČMU?

- a) Od HZS ČR
- b) Z dostupné literatury
- c) Z webových stránek institucí zabývajících se problematikou OČMU (např. HZS ČR, PČR, Záchraný kruh, apod.)
- d) Od jiných pedagogů
- e) Na školeních
- f) Jiná...

21. Jaké pomůcky k této problematice byste uvítali?

- a) Učebnice
- b) Pracovní sešity
- c) Pracovní listy
- d) Videá
- e) Interaktivní programy na PC

- f) Příručky pro pedagogy
- g) Jiná...

22. Víte o možnosti školení v problematice OČMU?

- a) Ano, naše škola pedagogy na školení posílá
- b) Ano, ale v našem regionu jsou tato školení nedostupná
- c) Informace se k nám dostaly, ale školení nevyužíváme
- d) O této možnosti nevím

23. Absolvovali učitelé na vaší škole v posledních letech některé z těchto školení v oblasti OČMU?

- a) Školení organizované HZS ČR nebo s jeho účastí
- b) Školení organizované Ministerstvem vnitra/Policií ČR nebo s jejich účastí
- c) Školení organizované Ministerstvem obrany/Armádou ČR nebo s jejich účastí
- d) Školení organizované NIDV v rámci DVPP
- e) Jiné školení v rámci DVPP
- f) Jiné školení mimo DVPP
- g) Žádné

24. Absolvovali učitelé na vaší škole přípravu na výuku OČMU již v rámci svého vzdělání na pedagogických fakultách?

- a) Ano
- b) Pouze někteří
- c) Ne

25. Uvítali byste zařazení přípravy všech budoucích pedagogů na výuku problematiky OČMU do jejich studia na pedagogických fakultách?

- a) Ano
- b) Ne

26. Chystáte se, po znovuotevření škol, s žáky věnovat problematice Covid-19?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, jak?

Příloha D: Dotazník pro žáky 9. tříd ZŠ v okrese Cheb

- 1. Název nižšího stupně víceletého gymnázia/základní školy, kterou navštěvujete**
(např. 3. ZŠ Cheb)
- 2. Vyberte aktivity, které jste absolvovali během výuky v ZŠ**
 - a) Návštěva stanice HZS ČR/sboru dobrovolných hasičů
 - b) Návštěva zdravotnické záchranné služby
 - c) Ukázka cvičení a práce Policie ČR
 - d) Cvičná evakuace
 - e) Nácvik první pomoci
 - f) Dopravní cvičení
 - g) Fyzická příprava (pochodové cvičení)
 - h) Cvičení pro případ mimořádné události (požár, povodeň apod.)
 - i) Cesta za zdravím
 - j) Soutěž v první pomoci
 - k) Mimořádné události (středisko Záchranný kruh – Karlovy Vary)
 - l) Jiná...
- 3. Kterou z těchto oblastí považujete za nejdůležitější?**
 - a) Nácvik poskytování první pomoci
 - b) Vzdělání v oblasti důležitých telefonních čísel (112, 150, 155, 158, linka bezpečí)
 - c) Nácvik evakuace při požáru a jiných mimořádných událostech
 - d) Dopravní výchova
 - e) Příprava občanů k ochraně státu
 - f) Jiná
- 4. V rámci kterých předmětů jste probírali některé z témat Ochrany člověka za mimořádných událostí?**
 - a) Občanská a rodinná výchova/Výchova k občanství apod.
 - b) Přírodověda/Přírodopis/Biologie
 - c) Výchova ke zdraví/Člověk a zdraví
 - d) Tělesná výchova
 - e) Fyzika
 - f) Chemie

- g) Vlastivěda/Dějepis
- h) Zeměpis/(Geografie)
- i) Jiná...

5. Navštěvovali jste volnočasovou aktivitu (kroužek, skaut), v rámci které jste se zabývali některým z těchto témat?

- a) Ano
- b) Ne

6. Máte zájem (baví vás/považujete je za užitečná) témata v rámci Ochrany člověka za mimořádných událostí?

	1	2	3	4	5	
Ano	☐	☐	☐	☐	☐	Ne

7. Byli jste před uzavřením škol poučeni pedagogem o zásadách správného chování (hygiena, kontakt s dalšími osobami) během pandemie Covid-19?

- a) Ano
- b) Ne

Příloha E: Odpovědi pedagogů na **otázku č. 26** z dotazníku Výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí

Chystáte se, po znovuotevření škol, s žáky věnovat problematice Covid-19? Pokud ano, jak?

- „Žáci musí dostat informace o reálné situaci, instrukce k vlastní ochraně a kontrolu dodržování hygieny.“
- „Využít již vytvořený soubor „Ahoj, já jsem Korona“ (Lies Scout).“
- „V rámci běžných předmětů BI, CH.“
- „V případě jejich dotazů.“
- „Formou diskuzí v případě zájmu žáků.“
- „Pouze diskuse o tom, co nám covid vzal a co nám dal? Poučení pro život. Já si myslím, že nám za tu dobu, co se hlásí o slovo covid, zemřelo několikanásobně více lidí na rakovinu či jinou chorobu, které byly příčinou úmrtí, protože covid měl zelenou...“
- „Hygienické návyky, co už víme...“
- „Rozhovory o zkušenostech s Covid-19, o nutnosti dodržování hygienických pravidel.“
- „Beseda na téma, jak jsme trávili čas v domácí péči a především si zopakujeme nezbytné poučení o zvýšených hygienických návycích.“
- „V rámci přírodopisu - viry a bakterie, Výchova ke zdraví – nemoci.“
- „Stálé opakování si hygienických návyků, kontrola žáků.“
- „Diskuze, zhodnocení toho co karanténní období přineslo za změny, jak se změnilo chování lidí, návyky atd..“
- „Kázeň jednotlivce i celé společnosti v době mimořádných opatření.“
- „Vyhledávání dezinformací a faktů v médiích.“

Příloha F: Začlenění problematiky OČMU v současných RVP ZV (Zdroj: RVP, 2012b)

CIZÍ JAZYK

2. stupeň

Interaktivní řečové dovednosti

- ▶ jednoduchým způsobem se domluví v běžných každodenních situacích

Učivo

Jednoduchá sdělení – žádost o pomoc, prosba, omluva, poděkování, informace ...

INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE

1. stupeň

Základy práce s počítačem – 1. a 2. období

- ▶ respektuje pravidla bezpečné práce s hardware a software a postupuje poučeně v případě jejich závady

Učivo

zásady bezpečnosti práce a prevence zdravotních rizik spojených s dlouhodobým využíváním výpočetní techniky

ČLOVĚK A JEHO SVĚT

1. stupeň

Místo, kde žijeme – 1. období

Očekávané výstupy

Žák

- ▶ vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí

Učivo

domov – orientace v místě bydliště

škola – prostředí školy, činnosti ve škole, okolí školy, bezpečná cesta do školy

Místo, kde žijeme – 2. období

Očekávané výstupy

- ▶ určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě

Učivo

Okolní krajina – působení lidí na krajinu, orientační body a linie

Evropa a svět – cestování

Lidé kolem nás – 2. období

- ▶ vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)
- ▶ rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy

Učivo

soužití lidí – mezilidské vztahy, komunikace, pomoc nemocným, sociálně slabým,

chování lidí – vlastnosti lidí, pravidla slušného chování

Rozmanitost přírody – 2. období

- ▶ zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat

Učivo

ohleduplné chování k přírodě a ochrana přírody – odpovědnost lidí, ochrana a tvorba životního prostředí

Člověk a jeho zdraví – 1. období

- ▶ uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle; projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví
- ▶ dodržuje zásady bezpečného chování tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných
- ▶ chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepříjemná, v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i jiné dítě
- ▶ reaguje adekvátně na pokyny dospělých při mimořádných událostech

Člověk a jeho zdraví – 2. období

- ▶ využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a podpoře vlastního zdravého způsobu života
- ▶ uplatňuje účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví
- ▶ předvede v modelových situacích osvojené jednoduché způsoby odmítání návykových látek
- ▶ uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranou
- ▶ ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc

Učivo

péče o zdraví, zdravá výživa – denní režim, pitný režim, pohybový režim, zdravá strava; nemoc, drobné úrazy a poranění, první pomoc, úrazová zábrana; osobní, intimní a duševní hygiena – stres a jeho rizika; reklamní vlivy

návykové látky a zdraví – odmítání návykových látek, hrací automaty a počítače

osobní bezpečí – bezpečné chování v rizikovém prostředí, bezpečné chování v silničním provozu v roli chodce a cyklisty, krizové situace (šikana, týrání, sexuální zneužívání atd.), brutalita a jiné formy násilí v médiích, služby odborné pomoci
situace hromadného ohrožení

VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

2. stupeň

Člověk ve společnosti

- ▶ rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu
- ▶ zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje
- ▶ zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a v situacích ohrožení
- ▶ uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem
- ▶ objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám
- ▶ rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti

Učivo

naše škola – život ve škole, práva a povinnosti žáků, význam a činnost žákovské samosprávy, společná pravidla a normy

lidská setkání – přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen; lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidé ve společnosti

vztahy mezi lidmi – osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace; konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti

zásady lidského soužití – morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování

Stát a právo

- ▶ dodržuje právní ustanovení, která se na něj vztahují, a uvědomuje si rizika jejich porušování
- ▶ objasní význam právní úpravy důležitých vztahů – vlastnictví, pracovní poměr, manželství
- ▶ rozpozná protiprávní jednání, rozliší přestupek a trestný čin, uvede jejich příklady
- ▶ rozlišuje a porovnává úkoly orgánů právní ochrany občanů, uvede příklady jejich činnosti a spolupráce při postihování trestných činů

Učivo

lidská práva – základní lidská práva, práva dítěte, jejich ochrana; úprava lidských práv a práv dětí v dokumentech; poškozování lidských práv, šikana, diskriminace

protiprávní jednání – druhy a postihy protiprávního jednání, trestní postižitelnost; porušování předpisů v silničním provozu

právo v každodenním životě – význam právních vztahů; důležité právní vztahy a závazky z nich vyplývající

Mezinárodní vztahy, globální svět

- ▶ objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu
- ▶ uvede příklady mezinárodního terorismu a zaujme vlastní postoj ke způsobům jeho potírání

Učivo

globalizace – projevy, klady a zápory; významné globální problémy, způsoby jejich řešení

FYZIKA

2. stupeň

Energie

- ▶ zhodnotí výhody a nevýhody využívání různých energetických zdrojů z hlediska vlivu na životní prostředí

Učivo

obnovitelné a neobnovitelné zdroje energie, jaderná a atomová energie

Zvukové děje

- ▶ posoudí možnosti zmenšování vlivu nadměrného hluku na životní prostředí

CHEMIE

2. stupeň

Pozorování, pokus a bezpečnost práce

- ▶ pracuje bezpečně s vybranými dostupnými a běžně používanými látkami a hodnotí jejich rizikovost; posoudí nebezpečnost vybraných dostupných látek, se kterými zatím pracovat nesmí
- ▶ objasní nejefektivnější jednání v modelových příkladech havárie s únikem nebezpečných látek

Učivo

zásady bezpečné práce – ve školní pracovně (laboratoři) i v běžném životě
nebezpečné látky a přípravky – R-věty, S-věty, varovné značky a jejich význam
mimořádné události – havárie chemických provozů, úniky nebezpečných látek

Chemické reakce

- ▶ aplikuje poznatky o faktorech ovlivňujících průběh chemických reakcí v praxi a při předcházení jejich nebezpečnému průběhu

Učivo

faktory ovlivňující rychlost chemických reakcí – teplota, plošný obsah povrchu výchozích látek, katalýza

Chemie a společnost

- ▶ zhodnotí využívání prvotních a druhotných surovin z hlediska trvale udržitelného rozvoje na Zemi
- ▶ aplikuje znalosti o principech hašení požárů na řešení modelových situací z praxe

Učivo

hořlaviny – význam tříd nebezpečnosti

PŘÍRODOPIS

2. stupeň

Biologie živočichů

- ▶ zhodnotí význam živočichů v přírodě i pro člověka uplatňuje zásady bezpečného chování ve styku se živočichy

Učivo

projevy chování živočichů

Biologie člověka

- ▶ rozlišuje příčiny, případně příznaky běžných nemocí a uplatňuje zásady jejich prevence a léčby
- ▶ aplikuje první pomoc při poranění a jiném poškození těla

Učivo

nemoci, úrazy a prevence – příčiny, příznaky, praktické zásady a postupy při léčení běžných nemocí; závažná poranění a život ohrožující stavy
životní styl – pozitivní a negativní dopad na zdraví člověka

Neživá příroda

- ▶ uvede na základě pozorování význam vlivu podnebí a počasí na rozvoj a udržení života na Zemi

Učivo

podnebí a počasí ve vztahu k životu

Praktické poznávání přírody

- ▶ dodržuje základní pravidla bezpečnosti práce a chování při poznávání živé a neživé přírody

Učivo

praktické metody poznávání přírody

ZEMĚPIS

2. stupeň

Životní prostředí

- ▶ uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí

Učivo

vztah příroda a společnost – trvale udržitelný život a rozvoj, principy a zásady ochrany přírody a životního prostředí, chráněná území přírody, globální ekologické a environmentální problémy lidstva

Terénní geografická výuka, praxe a aplikace

- ▶ uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu ve volné přírodě

Učivo

ochrana člověka při ohrožení zdraví a života – živelní pohromy; opatření, chování a jednání při nebezpečí živelních pohrom v modelových situacích

VÝCHOVA KE ZDRAVÍ

2. stupeň

K dané problematice se prakticky vztahují všechny očekávané výstupy a učivo daného vzdělávacího oboru (viz RVP ZV s. 74 a 75).

TĚLESNÁ VÝCHOVA

1. stupeň – 2. období

Činnosti ovlivňující zdraví

- ▶ uplatňuje pravidla hygieny a bezpečného chování v běžném sportovním prostředí; adekvátně reaguje v situaci úrazu spolužáka

Učivo

bezpečnost při pohybových činnostech – organizace a bezpečnost cvičebního prostoru, bezpečnost v šatnách a umyvárnách, bezpečná příprava a ukládání náradí, náčiní a pomůcek, první pomoc v podmínkách TV

Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností

Učivo

turistika a pobyt v přírodě – přesun do terénu a chování v dopravních prostředcích při přesunu, ochrana přírody

plavání – *(základní plavecká výuka)* ... prvky sebezáchrany a dopomoci tonoucímu

2. stupeň

Činnosti ovlivňující zdraví

- ▶ odmítá drogy a jiné škodliviny jako neslučitelné se sportovní etikou a zdravím; upraví pohybovou aktivitu vzhledem k údajům o znečištění ovzduší

Učivo

hygiena a bezpečnost při pohybových činnostech – v nestandardním prostředí, první pomoc při TV a sportu v různém prostředí a klimatických podmínkách, improvizované ošetření poranění a odsun raněného

Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností

- ▶ uplatňuje vhodné a bezpečné chování i v méně známém prostředí sportovišť, přírody, silničního provozu; předvídá možná nebezpečí úrazu a přizpůsobí jim svou činnost

Učivo

turistika a pobyt v přírodě – přesun do terénu a uplatňování pravidel bezpečnosti silničního provozu v roli chodce a cyklisty, táboření, ochrana přírody, dokumentace z turistické akce

plavání – dovednosti záchranného a branného plavání, prvky zdravotního plavání a plavecký sportů

lyžování, snowboarding, bruslení – bezpečnost pohybu v zimní horské krajině, jízda na vleku

ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE

1. stupeň – 2. období

Práce s drobným materiálem

- ▶ udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu

Učivo

jednoduché pracovní operace a postupy, organizace práce

Konstrukční činnosti

- ▶ dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu

Pěstitelské práce

- ▶ dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu

Příprava pokrmů

- ▶ udržuje pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržuje základy hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc i při úrazu v kuchyni

2. stupeň

Práce s technickými materiály

- ▶ dodržuje obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a nářadím; poskytne první pomoc při úrazu

Design a konstruování

- ▶ dodržuje zásady bezpečnosti a hygieny práce a bezpečnostní předpisy; poskytne první pomoc při úrazu

Pěstitelské práce, chovatelství

- ▶ dodržuje technologickou kázeň, zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu, včetně úrazu způsobeného zvířaty

Provoz a údržba domácnosti

- ▶ dodržuje základní hygienická a bezpečnostní pravidla a předpisy a poskytne první pomoc při úrazu, včetně úrazu elektrickým proudem

Příprava pokrmů

- ▶ dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazech v kuchyni

Práce s laboratorní technikou

- ▶ poskytne první pomoc při úrazu v laboratoři

Využití digitálních technologií

dodržuje základní hygienická a bezpečnostní pravidla a předpisy při práci s digitální technikou a poskytne první pomoc při úrazu